

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Radim Zachara

Odkaz

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: Doc. JUDr. PhDr. David Elischer, Ph.D.

Tematický okruh: Občanské právo hmotné

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31. srpna 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text práce včetně poznámek pod čarou má 249 017 znaků včetně mezer.

Mgr. Radim Zachara
rigorozant

V Ostravě dne 31. srpna 2018

Na tomto místě bych velmi rád poděkoval panu Doc. JUDr. PhDr. Davidu Elischerovi, Ph.D. za odborné vedení mé rigorózní práce, za jeho přátelský přístup, laskavost, vstřícnost, cenné rady, náměty, trpělivost a čas, který mi věnoval nejen při psaní této práce, ale i v průběhu mého studia. Jeho profesionální, a přesto přátelský přístup pro mne bude vždy vzorem.

V neposlední řadě bych velmi rád poděkoval panu plk. Mgr. Miroslavu Zdeňkovi, dále mým přátelům a zejména pak rodině a především svému tatínkovi, za jejich nezištnou pomoc, trpělivost, důvěru a podporu, kterou mi věnovali nejen při psaní této práce, ale i po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod.....	1
1. Historický vývoj odkazu.....	4
2. Římské právo.....	5
2.1. Odkaz.....	7
2.1.1. Heredis institutio ex re certa.....	12
2.1.2. Fideicommissum.....	12
2.1.3. Donatio mortis causa.....	14
2.2. Druhy odkazů.....	15
2.2.1. Legatum per vindicationem.....	15
2.2.2. Legatum per damnationem.....	16
2.2.3. Legatum sinendi modo.....	17
2.2.4. Legatum per praeceptionem.....	18
2.2.5. Zvláštní druhy odkazu.....	18
2.3. Omezení odkazů.....	19
2.3.1. Lex Falcidia de legatis.....	20
3. Středověké dědické právo.....	21
3.1. Odkázanie alias odkaz dle Vladislavského zřízení zemského.....	22
3.2. Odkaz dle práv městských království českého.....	23
4. Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch - ABGB.....	24
4.1. Odkaz.....	26
4.2. Specifika odkazu.....	29
4.2.1. Odkaz věci určitého druhu.....	29
4.2.2. Odkaz věci určité.....	30
4.2.3. Odkaz věci cizí.....	31
5. Vládní návrh všeobecného občanského zákoníku z roku 1937.....	32
6. Občanský zákoník 1950.....	35
6.1. Odkaz.....	36
7. Občanský zákoník 1964.....	37
8. Odkaz de lege lata.....	39
8.1. Odkaz.....	41
8.1.1. Jednání mortis causa.....	43
8.2. Zřízení odkazu.....	44

8.2.1. Předmět odkazu	45
8.2.2. Zůstavitel – pořizovatel odkazu	47
8.2.3. Odkazovník	49
8.2.4. Právo odkazovníka na zajištění	50
8.3. Pododkaz.....	51
8.4. Přednostní odkaz.....	52
8.5. Druhy odkazů.....	53
8.5.1. Odkaz věci určitého druhu	54
8.5.2. Odkaz určité věci.....	57
8.5.3. Odkaz pohledávky	59
8.5.4. Odkaz opakujících se dávek	63
8.5.5. Zákonný odkaz	63
8.5.6. Odkaz zaopatření, výchovy a výživy	64
8.6. Nabytí odkazu	65
8.6.1. Vydání odkazu.....	67
8.7. Splatnost odkazu	67
8.8. Závady odkazu	68
8.9. Kvantitativní omezení odkazu – falcidiánská kvarta	69
8.9.1. Výpočet falcidiánské kvarty	70
8.9.2. Krácení odkazů dle § 1598 o. z.	71
8.10. Kvantitativní omezení odkazu - povinný díl nepominutelného dědice	73
8.11. Odvolání odkazu	74
8.11.1. Nahodilá zkáza předmětu odkazu.....	76
8.12. Odmítnutí odkazu.....	76
8.13. Zánik odkazu.....	77
8.14. Uvolněný odkaz	78
8.15. Práva dědice při vyčerpání pozůstalosti odkazy	78
9. Odkaz v období legisvakance	80
10. Darování pro případ smrti.....	81
10.1. Darování pro případ smrti, které se posuzuje zpravidla jako odkaz	82
10.2. Darování pro případ smrti, které se považuje za odkaz	83
11. Dědic konkrétní věci.....	85
12. Procesní postavení odkazovníka v řízení o pozůstalosti	87

12.1. Odkazovník jako účastník řízení o pozůstalosti dle § 110 odst. 1 ZŘS.....	88
12.2. Odkazovník jako účastník řízení o pozůstalosti dle § 112 ZŘS	89
12.3. Odkazovník jako účastník řízení o pozůstalosti dle § 6 odst. 1 ZŘS.....	90
12.4. Odkazovník jako vedlejší účastník ve sporu o dědické právo	90
12.5. Přítomnost odkazovníka při řízení o pozůstalosti.....	91
13. Odkaz z pohledu daňové povinnosti.....	93
14. Systematické začlenění odkazu do dědického práva.....	94
15. Odkaz de lege ferenda	97
Závěr.....	101

Seznam zkratk

Seznam použité literatury

Abstrakt

Abstract

Úvod

Rekodifikace českého *ius privatum* s sebou přinesla nejen novou, modernější, právní úpravu jeho stěžejních oblastí, ale především oživení celé řady tradičních institutů, které se dnes staly pro drtivou většinu společnosti zcela novými. Nejinak je tomu i v případě tradičního institutu odkazu, tedy institutu dědického práva (*ius hereditarium*), jež je obvykle řazeno do *ius civile*, a které bývá v kontinentální Evropě integrální součástí občanských zákoníků.

Zájem zákonodárce, a tedy i společnosti, na široké úpravě dědického práva, kde bude co možná nejvíce dbáno na vůli zůstavitele, je nepopiratelný napříč demokratickými právními řády. S tím souvisí i co možná nejširší spektrum instrumentů dědického práva, tedy legálních modalit, jak naložit se svým majetkem *mortis causa*. Právě odkaz je možností jak vedle dědice, u kterého je přísně uplatňován princip universální sukcese, povolat k vlastnickému právu části pozůstalosti vyjádřenou konkrétně i jinou osobu – legatáře, kde je tradičně uplatňován princip singulární sukcese. Princip singulární sukcese je jednou z možných otázek, kterou si lze položit v souvislosti s moderní úpravou dědického práva, a sice zda je vůbec „spravedlivé“ aby osoba měla po smrti zůstavitele určitý majetkový prospěch, avšak neručila za jeho závazky do výše nabytého majetku. Zejména zde vyvstává problém, zda je vhodné, aby byla takovéto osobě v podstatě „prominuta“ dědická daň, či jiné poplatky související s úkony soudního komisaře v rámci dědického řízení.

Ačkoli se jedná o institut klasický, který má svůj původ v samotném římském právu, je v současné době, po více než třech letech od účinnosti nového občanského zákoníku, pro laickou veřejnost spíše neznámý. Důvod absentující znalosti tkví především v tom, že dřívější úprava dědického práva na území současné České republiky se počínaje rokem 1948 stala pro tehdejší vládnoucí Komunistickou stranu Československa nevhodnou, či chcete-li, neslučitelnou se socialistickou ideologií, a tak postupně docházelo k odstraňování odkazu z dědického práva na území Československé republiky. Neexistence odkazu po dobu delší jedné generace pak jen podtrhla „zapomenutí“ odkazu, naneštěstí nejen u široké laické veřejnosti. Typickým příkladem z praxe pak je setření rozdílů mezi pojmy „odkázat“ a „zůstavit“ respektive „zanechat“. Ačkoli došlo k odstranění institutu odkazu z právního řádu, výraz „odkázat“ *de facto* vytěsnil příhodnější název pro povolání za dědice „zůstavuji“. Bohužel i v dnešní době, po více než třech letech od účinnosti nového občanského zákoníku se i v rámci odborné veřejnosti setkáváme se zaměňováním těchto pojmů, respektive užíváním výrazu „odkazují“ namísto „zůstavuji“. Otázkou tedy je, a lze mít důvodně za to, že i v budoucnu bude,

zda zejména v případě holografické závěti nebude problematické určit skutečný záměr zůstavitele, tedy zda povolával ke konkrétní věci dědice či odkazovníka.

Se změnou politické situace v roce 1989 však vyvstala potřeba četných demokratizačních novel celé řady právních předpisů, které byly provedeny na začátku 90. let 20. století. Nejinak tomu bylo i v oblasti soukromého práva, zejména pak v občanském zákoníku z roku 1964, což s sebou přineslo i novelizaci tehdejšího dědického práva. Nicméně i přes hojný počet demokratizačních novel občanského zákoníku vznikla potřeba rekodifikovat soukromé právo, a to v celé České a Slovenské federativní republice.

Mnohaletý rekodifikační proces českého soukromého práva započali prof. Viktor Knapp a prof. Karol Plank již na začátku 90. let 20. století, tedy po pádu totalitního režimu. Po rozdělení ČSFR šla Česká republika i Slovenská republika svou vlastní cestou rekodifikace, které byly na obou stranách doprovázeny mnoha personálními změnami rekodifikačních komisí. Tato geneze nového soukromého práva byla u nás dovršena přijetím zákona o mezinárodním právu soukromém, zákona o obchodních korporacích a občanského zákoníku v roce 2012. Jak bylo již výše zmíněno, rekodifikace soukromého práva s sebou přinesla staronové soukromoprávní instituty, přičemž právě v oblasti dědického práva lze zaznamenat zásadní koncepční změny, jež nezřídka znamenají návrat k tradičním institutům ve středoevropském prostoru, a to i z hlediska rozsahu právní úpravy (občanský zákoník z roku 1964 měl 27 ustanovení, zatímco občanský zákoník z roku 2012 jich má 245). Otázkou pomyslné „exhumace“ odkazu tedy je, zda se moderní soukromoprávní kodex neobejde bez tohoto institutu dědického práva, a zda je rozsah úpravy, který mu byl v občanském zákoníku umožněn, vhodný a dostatečný.

Záměrem rigorózní práce na téma *Odkaz* je snaha více přiblížit tento tradiční institut dědického práva, jenž umožňuje singulární sukcesi, a který byl po mnoha letech znovu včleněn do českého právního řádu. Institut odkazu vytváří relativně novou možnost, jak obdarovat osobu, a to s podmínkou smrti dárce. Právě zde je nutné zdůraznit, že osoba obdarovaná nenastoupí do dědického řízení, *à propos* nestává se dědicem konkrétní věci (*heres ex re certa*). S tím souvisí otázka, zda bude odkaz vůbec užíván, poněvadž povolání dědice konkrétní věci se může zdát mnohým potencionálním zůstavitelům „spravedlivější“. Rovněž je nasnadě určitý skeptický pohled na odkaz, jenž spočívá zejména v nepřilíš výrazném omezení zatížení dědictví odkazy.

Práce se proto zaměří primárně historickým výkladem na vývoj institutu odkazu v římském právu, kde bude těžiště zaměřeno zejména na odkaz jako takový, jeho druh

a specifikum *heres ex re certa*, tedy dědice konkrétní věci. Jako zdroje poslouží zejména *Lex duodecim tabularum*, Gaiovy učebnice práva ve čtyřech knihách a *Iustiniani institutioes*.

V rámci části práce věnující se historickému vývoji odkazu se práce bude věnovat též Všeobecnému občanskému zákoníku (*Algemeines Bürgerliches Gesetzbuch*) z roku 1811 a vládnímu návrhu nového občanského zákoníku z roku 1937, kteréžto byly jedněmi z hlavních inspiračních zdrojů současného občanského zákoníku z roku 2012.

Dále se práce zaměří na občanský zákoník z roku 1950, přezdívaný též „střední zákoník“, který znamenal citelný odklon od tehdejší úpravy dědického práva. Nicméně i přes vůdčí ideu socialistického práva měl tento zákoník z dnešního pohledu nespornou kvalitu, a to i s ohledem na dobu svého vzniku, tedy 50. léta 20. století. Lze se domnívat, že na jeho kvalitu měli největší vliv jeho tvůrci, prvorepublikové elity civilistiky, které patrně nebyly natolik poznamenány komunistickou ideologií. Na samotný závěr části práce věnující se historickému výkladu, se práce zaměří na občanský zákoník z roku 1964, který byl na území současné ČR účinný do roku 2014 a ve SR je přes nezdařené pokusy o rekodifikaci účinný dodnes.

V části věnující se historické progresi odkazu bude využito též metody komparativní, kdy jednotlivé právní úpravy tohoto institutu budou podrobovány stručné komparatistice, zaměřené zejména na stěžejní odlišnosti.

Dále se práce bude věnovat analýze institutu odkazu *de lege lata*, a to podrobením výkladu gramatickému a teleologickému pozitivněprávní úpravy, obsažené ve výše uvedeném občanském zákoníku z roku 2012, především pak otázkám týkajícím se zřízení a nabytí odkazu, jeho zániku a možného odmítnutí a v neposlední řadě též jednotlivým druhům odkazů.

Ačkoli je práce zaměřena primárně na hmotněprávní úpravu odkazu, nevyhne se práce ani stručné charakteristice procesního postavení odkazovníka v řízení o pozůstalosti podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu a zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštním řízení soudním.

Hlavním zdrojem informací pro část věnující se hmotněprávní úpravě odkazu *de lege lata* poslouží zejména důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku a odborná literatura, především komentáře, a články v odborných periodikách.

1. Historický vývoj odkazu

V souvislosti s výkladem právní úpravy odkazu je stěžejní rozdělení dějinných úseků, kterým se tato práce bude věnovat. Jelikož odkaz je tradičně integrální součástí dědického práva, který má svůj původ v samotném římském právu, bude se práce věnovat nejprve otázkám této právní úpravy.

Ačkoli progrese dědického práva nebyla ve středověku nezajímavá, pro účely této práce jim nebude věnována přílišná pozornost. Důvodem je zejména fakt, že dědické právo se v období feudálního práva nijak nerozvíjelo, což zapříčinilo zejména velmi široké odúmrtní právo panovníka.¹

Následně se práce uchýlí k historickému výkladu Všeobecného občanského zákoníku (ABGB), návrhu nového občanského zákoníku z roku 1937, přes tzv. střední zákoník, alias občanský zákoník z roku 1950, po občanský zákoník z roku 1964.

---

¹ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha : Leges, 2011. s. 137.

2. Římské právo

Římské právo představuje v právních dějinách stěžejní epochu vývoje práva, a to natolik rozsáhle, že většina moderních demokratických právních úprav napříč *ius privatum* i *ius publicum* čerpá právě z rozličných pramenů římského práva.

Římské právo, jež lze označit za právní řád římského impéria, zaznamenalo velmi zajímavý vývoj, který byl napříč obdobími římského království, republiky i císařství ovlivněn jednak vnitropolitickými událostmi a jednak častými expanzemi římského státu, při kterých docházelo k ovlivňování římského práva cizími právními kulturami.

Ačkoli římské právo mnohokrát zaznamenalo svůj útlum, ba až pád, bylo vždy nakonec vzkříšeno. A to nejen ve středověku školou glosátorů, ale i po pádu železné opony, kdy se většina postkomunistických států začala, po předchozím odstraňování římskoprávních zásad obsažených v jejich právních řádech, navracet k původním právním úpravám, které se inspirovaly právní úpravou v římských zákonech a jiných právních textech. Kvalita a propracovanost institutů římského práva, a institutů *ius privatum* především, je nepopíratelná. A to i přesto, že se zdůrazňuje jistá nedokonalost římského práva. V dnešní době nám však římské právo, byť neucelené, napovídá, že římská právní kultura se svou propracovaností blížila k dokonalosti více než některé dnešní pokusy o nové právní úpravy, napříč právními řády světa.

Tato část práce bude své těžiště opírat o dostupné prameny římského práva, především pak o nejstarší známou kodifikaci římského práva, o kterou se zasloužil konsul Appius Claudius, na jehož návrh byli zvoleni decimvirové, kteří nejprve předložili centurijnímu sněmu zákony sepsané na deseti deskách, jež byly schváleny v letech 451 - 450 př. n. l. Následujícího roku byly přijaty navíc další dvě desky, které zprvu nebyly předloženy ke schválení, nicméně následně po konci decimvirátu byly tyto dvě desky přijaty a připojeny k předchozím deseti deskám. Tím vznikla první známá římská kodifikace římského práva, pocházející z období římské republiky, známá pod názvem *Lex duodecim tabularum* (Zákon dvanácti desek, někdy též *Zákony dvanácti tabulí*), která však nepředstavuje tvorbu římského práva, nýbrž čistě její kodifikaci. Z dnešního pohledu můžeme konstatovat, že jde o „*primitivní kodifikaci římského obyčejového práva*“. J. Kincl dokonce vyjadřuje názor, že LDT představuje kodifikaci těch pravidel, která nebyla natolik vžitá, či byla sporná, nejasná nebo nová.²

---

² KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1995. s. 15.

Obsah LDT nejstručněji a nejexaktněji označil římský spisovatel a historik Titus Livius ve svém monumentálním díle *Ab Urbe condita* jako „*fons omnis publici privatique iuris*“, tedy pramen veškerého veřejného a soukromého práva.³ Význam této kodifikace přibližuje univ. prof. Hans Hattenhauer: „Zákony dvanácti tabulí byly ztělesněním římského ideálu práva.“⁴ Význam LDT podtrhuje i fakt, že jeho text byl veřejně přístupný na římském fóru tak, aby do něj mohli nahlížet všichni občané, dokonce byl po jistou dobu i předmětem výuky ve školách, kdy zprvu byla požadována jeho naprostá znalost, a to z paměti.⁵

Dalším z pramenů této části práce bude dílo uznávaného klasického římského právníka Gaia *Institutionum commentarii quattuor*, tedy Učebnice práva ve čtyřech knihách, které vzniklo v období 2. stol. př. n. l. Toto, nám dochované jediné původní dílo římské jurisprudence, se věnuje v podstatě celému římskému *ius privatum* své doby, a *de facto* nám podává výklad jednotlivých institutů. Již z názvu tohoto významného právního díla můžeme určit jeho účel a význam. Jednalo se o učebnici, která sloužila k výuce *ius civile*, avšak vzhledem k její propracovanosti a nepopiratelné kvalitě se stala víc než jen učebnicí. Toto právní dílo, bylo právně závazné, poněvadž v období přibližně od poloviny 3. stol. př. n. l. byly považovány za pramen práva též spisy římských právníků s *ius publicae respondendi ex auctoritate principis*. Dalším z důkazů o významnosti tohoto díla svědčí i fakt, že se stalo inspirací nejen pro mnohé budoucí učebnice, ale i kodifikace.

Dalším ze stěžejních pramenů budou i Justiniané instituce. 13. února 528 n. l. se východořímský⁶ císař Justinian I.⁷ pouhý rok po nástupu k moci rozhodl ustanovit komisi pověřenou k vypracování „sbírky základních a aktuálních císařských nařízení“, která byla publikována následujícího roku a jež je označována jako *Codex Iustinianus*.⁸ Následně vyvstala potřeba kodifikovat i právo pocházející od klasických římských právníků s *ius publicae respondendi ex auctoritate principis*. Toto dílo bylo pojmenováno jako *Digesta seu Pandectae*, právě označení *Pandectae* z řeckého *Pandéchesthai* (všezahrnující) je důkazem významnosti co do rozsahu tohoto díla.⁹ Vzhledem k interpolacím obsaženým v *Codex Iustinianus a Digesta seu Pandectae* bylo rozhodnuto o vypracování nové právní učebnice *cupidae legum inventuti*

---

³ HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 1998. s. 73.

⁴ op. cit. s. 74.

⁵ op. cit. s. 74.

⁶ Imperium Romanum Orientale

⁷ Celým titulem: *Imperator Caesar Flavius Iustinianus Alamannicus Gothicus Francicus Germanicus Antius Alanicus Africanus Vandalicus Pius Felix Inclitus Victor ac Triumphator Semper Augustus* In BLAHO, Peter; SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones. Justiniané instituce*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010. s. 7.

⁸ BLAHO, Peter; SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones. Justiniané instituce*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010. s. 7.

⁹ FRÝDEK, Miroslav. *Kurs římského práva*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2011. s. 43.

nazvané *Institutiones seu Elementa*, známější spíše pod názvem *Iustiniani institutiones*, publikované 21. listopadu 533 n. l. Tato učebnice, kterou zpracovávali věhlasní právníci své doby Tribonianus, Dorotheus a Theofil, byla položena na základech *Institutionum commentarii quattuor* právníka Gaia. V průběhu sepisování Digest a Institucí však bylo objeveno množství niancí s *Codex Iustinianus*. Proto bylo rozhodnuto o přepracování kodexu, který byl publikován 16. listopadu 529 n. l. pod názvem *Codex Iustinianus repetitae prelectionis*. Posledním počinem pak byly *Novellae*, které obsahují nová nařízení císaře Justiniána I.¹⁰

Všechna tato díla (*Codex Iustinianus, Digesta seu Pandectae, Institutiones seu Elementa, Codex Iustinianus repetitae prelectionis a Novellae*) tvoří monumentální *Corpus Iuris Civilis*, který poprvé vydal v Ženevě pod tímto souhrnným názvem Dionysius Gothofredus v 16. stol.¹¹

V rámci římskoprávní úpravy institutu odkazu poslouží jako stěžejní pramen též dnes již klasická díla Ludwiga Arndtse, Otakara Sommera a autorského kolektivu Jaromíra Kincla, Valentína Urfuse a Michala Skřejpka věnující se římskému právu.

2.1. Odkaz

„*Legatum itaque est donatio quaedam a defuncto relicta*. Odkaz je jakési darování, které bylo zanecháno zemřelým.“¹² Tato právní sentence z Justiniánských institucí nejstručněji vystihuje podstatu institutu odkazu, alias legátu, kterou je darování osobou zemřelou.

Podstatou odkazu je jisté darování, jež je „právním jednáním na případ smrti“.¹³ Prof. Sommer označuje tři pojmové znaky odkazu:

- I. *Donatio testamento relicta* – bezplatné právní jednání.
- II. *Poenae nomine relictum* – odkaz zanechaný za účelem potrestání dědice je neplatný.
- III. *Delibatio hereditatis* – odkaz jde k tíži dědictví.¹⁴

---

¹⁰ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1995. s. 42-53.

¹¹ BLAHO, Peter; SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones. Justiniánské instituce*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010. s. 8.

¹² op. cit. s. 172, 173.

¹³ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského II. díl*. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011. s. 313.

¹⁴ op. cit. s. 313.

Z výše uvedeného vyplývá, že u odkazu se nejedná o universální sukcesi, jež znamená nastoupení právního nástupce do všech práv a povinností právního předchůdce. Právě universální sukcese je pro římské dědické právo typická, poněvadž se zde odráží společenský požadavek co možná nejméně štěpit majetek, bylo však vhodné, aby byly zabezpečeny i jiné osoby po smrti zůstavitele, neboť nejčastěji dědil v rodině římského občana pouze prvorozený syn.¹⁵ Dokonce i samotné Justiniánské instituce se zabývají polemikou nad správností zařazení tohoto institutu, vzhledem k tomu, že se nejedná o universální sukcesi, avšak autor odůvodňuje toto zařazení právě podmínkou *mortis causa*, jež je důvodem, proč je odkaz systematicky zařazen právě sem.¹⁶

Singulární sukcese, jež ovládá institut odkazu, znamená ve stručnosti, že na osobu přechází vlastnictví jednotlivých věcí, které tvoří majetek zemřelého. To představuje rozdíl oproti universální sukcesi, která znamená nastoupení do majetkoprávního postavení zemřelého.¹⁷

Právní vztah v tomto případě nastává mezi zůstavitelem (*testator*), který pověřuje svého dědice, který se v tomto případě nazývá obtížený, neboli *oneratus*), aby plnil legatáři alias odkazovníkovi (*legatarius* někdy též *honoratus*). Jestliže přijmeme premisu, že zůstavitel je jednou ze stran, pak z výše uvedeného vyplývá, že v případě odkazu se jedná o vztah trilaterální, a sice vztah mezi

- I. zůstavitelem (*testator*),
- II. obtíženým (*oneratus*) a
- III. legatářem – odkazovníkem (*legatarius*).

Nicméně nebylo vyloučeno splnutí osoby obtížené s osobou legatáře. Tedy situace, kdy dědic (obtížený) se stal zároveň legatářem, čímž se stal *de facto* povinným plnit sám sobě. V takovémto případě pak lze hovořit o vztahu dvoustranném.

Zůstavitel (*testator*) byl způsobilý k odkázání svého majetku z pozůstalosti pouze za předpokladu *testamenti factio activa*, tedy aktivní testamentární způsobilosti. Zřízení odkazu *ex lege*, tedy na základě intestátní posloupnosti nebylo z povahy věci možné, neboť odkaz je toliko závislý na vůli zůstavitele obdarovat osobu po své smrti, což lze vyjádřit pouze v pořízení pro případ smrti. *Testamenti factio activa* je závislé na plné právní subjektivitě a způsobilosti k právnímu jednání zůstavitele, které musí být *a momento scriptum testamenti ad momentum mortem*, s výjimkou případu, kdy zůstavitel po sepsání testamentu či kodicilu

---

¹⁵ SALÁK, Pavel. K pojmu fideikomis a jeho pozici v římském právu a novověkém právu. In *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 12, s. 433.

¹⁶ BLAHO, Peter; SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones. Justiniánské instituce*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010. s. 173.

¹⁷ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského II. díl*. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011. s. 258-259.

zešílí.¹⁸ Nadto je nutné zdůraznit, že římské právo přiznávalo *testamenti factio activa* i některým osobám, jež neměly plnou způsobilost k právnímu jednání, a sice:

- I. ženy (avšak pouze se souhlasem poručníka případně s *ius trium liberorum*),
- II. synové podřízení otcovské moci (výhradně co se týče *peculium castrense*, *peculium quasi castrense* a *bona adventicia*) a
- III. státní otroci (pouze ohledně poloviny svého *pekulia*).¹⁹

Osobami bez *testamenti factio activa* pak byli:

- I. nedospělci,
- II. propuštěnci podle praetorského práva,
- III. hluší,
- IV. němí,
- V. šílení,
- VI. odpadlíci od křesťanství (v poklasickém právu) a
- VII. heretici (v poklasickém právu).²⁰

Testamenti factio activa peregrínů se řídilo právem jejich obce.

Stejně jako požadavek povolat osobu k odkazu pouze v závěti či kodícilu byl kladen tentýž požadavek na platnou změnu či odvolání. Zůstavitel mohl v téže závěti či kodícilu platně změnit osobu odkazovníka, a to např. prostým „Sticha, kterého jsem odkázal Titiovi, odkazuji Seiiovi“. V případě odvolání povolání k odkazu v témže kodícilu či závěti bylo nutné pro platnost takového odvolání použít slov opačného významu.²¹

Obtížený (*oneratus*) mohl být pouze dědic.²² A proto bylo jeho postavení závislé hned na čtyřech okolnostech, a sice platnost závěti, resp. odkazu, *testamendi factio passiva*, *vocatus ex testamendo* a zřízení odkazu legatáři zůstavitelem. *Testamendi factio passiva* bylo závislé stejně jako *testamendi factio activa* na právní subjektivitě a způsobilosti k právnímu jednání, kterou musí mít dědic a *momento scriptum testamendi ad momentum acquisitio hereditas*. Nicméně i zde bylo možné, aby i osoby, které nemají plnou způsobilost k právnímu jednání, mohly mít *testamendi factio passiva*, a sice:

- I. otroci zůstavitele (byli-li v závěti zároveň propuštěni na svobodu; resp. *Codex Iustinianus* stanovil povolání otroka dědicem zůstavitele jako právní jednání propuštění na svobodu),

---

¹⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. s. 228.

¹⁹ op. cit. s. 228-229.

²⁰ op. cit. s. 229.

²¹ BLAHO, Peter; SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones. Justiniánské instituce*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010. s. 187.

²² SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. s. 247.

- II. *otroci, či jiné osoby podřízené jinému otci rodiny (v takovémto případě nabývají tyto osoby pro svého pána),*
- III. *pohrobci a*
- IV. *právníkové osoby (od dob císařství).²³*

V určitých případech však osoba neměla *testamenti factio passiva*, a tudíž se nemohla stát právoplatným dědicem. Bylo to v konkrétních případech, a to:

- I. *ženy po občanech s cenzen vyšším než 100 000 assů dle Lex Voconia, přičemž toto omezení se nevztahovalo na odkazy,*
- II. *osoby, na jejichž tvář si zůstavitel nemohl vzpomenout,*
- III. *nemanželské děti (později byl tento zákaz alespoň částečně prolomen),*
- IV. *osoby, jež se provinili proti zůstaviteli*
  - a. *zabití zůstavitele,*
  - b. *nepomstění zabití zůstavitele,*
  - c. *fyzický útok na zůstavitele,*
  - d. *popírání statusu zůstavitele,*
  - e. *popírání platnosti či zničení závěti za účelem nastolení intestátní posloupnosti,*
  - f. *krádež věci patřící do pozůstalosti,*
  - g. *cizoložníci, uzavřou-li následně manželství a*
  - h. *poručníci, ožení-li se se svěřenou dívkou*
- V. *zákonné omezení, v případě vdovy, která před uplynutím smuteční doby po smrti svého manžela vstoupila do manželství.²⁴*

Legatář (*legatarius*) je osobou, která uzavírá tento trilaterální vztah v rámci odkazu. Je to osoba, jež zůstavitel daruje ze své pozůstalosti *mortis causa*, přičemž legatáři svědčí právo na vydání odkazu ze strany obtíženého, *alias* povoláného dědice. Požadavky na osobu legatáře lze vyjádřit sentencí z Justiniánských institucí „*Legari autem illis solis potest, cum quibus testamenti factio est.*“²⁵ Přičemž i zde plynula řada omezení. Za legatáře nemohla být povolána osoba neurčitá, za kterou se považovaly takové osoby, o kterých zůstavitel neměl jasnou představu. Avšak v případě, kdy bylo neurčitým osobám omylem plněno, nebylo možné vyžadovat toto plnění zpět. Rovněž nebylo možné odkázat předmět odkazu cizímu pohrobkovi,

²³ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. s. 229.

²⁴ op. cit. s. 230.

²⁵ BLAHO, Peter; SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones. Justiniánské instituce*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010. s. 180.

za kterého byly považováni ti pohrobci, kteří nebyli po svém narození domácím dědicem zůstavitele.²⁶

Na platnost odkazu měl vliv i okamžik ustanovení legatáře. Byl-li legatář povolán dříve než dědic, byl takovýto odkaz považován za neplatný, neboť pro platnost odkazu se požaduje platnost testamentu, jehož součástí vždy muselo být povolání dědice.²⁷

V případě, kdy zůstavitel označil osobu legatáře chybným jménem, je odkaz platným jen tehdy, jestliže i přes chybné jméno legatáře nejsou pochybnosti o jeho osobě.²⁸

Rovněž nesprávné či chybné označení důvodu odkázání předmětu odkazu legatáři není překážkou platnosti takového odkazu. Naopak v případě uvedení chybné podmínky by takovýto odkaz byl neplatný. Typickým případem takto neplatného odkazu by byla podmínka splnění určité konkrétní činnosti, kterou legatář nesplnil.²⁹

Nadto je nezbytné zdůraznit, že povolávání odkazovníků k předmětu odkazu, jakožto trest dědici, bylo neplatné. Jako odkaz „za trest“ se považovaly takové odkazy, které ukládaly dědici něco konat či nekonat v důsledku konkrétního jednání dědice. Justiniánské instituce hovoří o odkazu jakožto trestu velmi přísně, „odkaz za trest“ dokonce zapovídá i v jinak benevolentní úpravě vojenských závětí a zdůrazňují, že platně nelze nejen odkázat, ale i změnit či odvolat odkaz za trest.³⁰

Předmětem odkazu mohly být rozličné věci, a to nejen ve vlastnictví zůstavitele, ale i věci, které měly teprve vzniknout, či byly ve vlastnictví někoho jiného. V případě odkázání věci cizí byl podmínkou platnosti takového odkazu fakt, zda zůstavitel věděl o tom, že věc se nachází ve vlastnictví někoho cizího, pokud by to totiž nevěděl, presumovalo se, že takovýto odkaz nechtěl zřídít. Byla-li podmínka splněna, pak musel obtížený plnit odkazovníkovi tak, že buďto pro něj věc vykoupil a následně ji odkazovníkovi poskytnul, pakliže věc nebylo možné koupit, byl obtížený povinen odkazovníkovi zaplatit její cenu.

Předmět odkazu byl tedy pojat velmi široce, avšak platilo zde jedno konkrétní omezení, a sice odkázat nebylo možné pouze *res extra commercium*, pokud by přeci jen byla takováto věc předmětem odkazu, pak by byl odkaz neplatný.

---

²⁶ BLAHO, Peter; SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones. Justiniánské instituce*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010. s. 181.

²⁷ KINCL, Jaromír. *Gaius : Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 159.

²⁸ op. cit. s. 183.

²⁹ op. cit. s. 183.

³⁰ BLAHO, Peter; SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones. Justiniánské instituce*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010. s. 185.

2.1.1. Heredis institutio ex re certa

V souvislosti s institutem odkazu je třeba připomenout institut dědice konkrétní věci alias *heres ex re certa*. Ačkoli by se na první pohled mohlo zdát, že tento institut stál vedle odkazu jako rovnocenný institut založený na principu singulární sukcese, opak je pravdou. Římské právo v podstatě neumožňovalo dědit konkrétní věc, na dědice *ex re certa* se pak vlastně hledělo jako na odkazovníka.

Z výše uvedeného jasně vyplývá, že *heredis institutio ex re certa* je v rozporu s institutem odkazu, to potvrzuje i prof. Heyrovský.³¹ Ačkoli tento institut zůstal v platnosti i přes jeho zřejmý nesoulad s právní úpravou odkazu, můžeme hovořit o jeho výkladové deformaci tak, že byl tento rozpor *de facto* odstraněn. Na dědice *ex re certa* bylo pohlíženo jako na běžného dědice. Tento pohled však jistě nebyl zcela správný, neboť zde nebyla zohledněna vůle zůstavitele, který dikcí *heres ex re certa* měl nepochybně v úmyslu omezit rozsah nabývaného dědictví konkrétního dědice. Je proto logické, že později byl tento nedostatek zohledněn, a více se dbalo na zůstavitelův úmysl. V praxi se dle prof. Heyrovského rozeznávaly tyto případy:

- I. *Byl ustanoven pouze heres ex re certa, pak se na něj hledělo jako na dědice celého majetku, pouze v případě, kdy byl znám zůstavitelův záměr omezit dědice pouze dědictvím ke konkrétní věci, pak musel heres ex re certa vydat zbytek dědictví jako fideicommissum zbylým dědicům.*
- II. *Bylo ustanoveno více dědiců ex re certa, ti pak byli považováni za „běžné“ dědice s tím rozdílem, že věc, jež byla předmětem dědění konkrétní věci, náležela právě tomu dědici, který byl povolán. Svou podstatou se vlastně jednalo o odkaz, tzv. praelegát.*
- III. *Jestliže byli ustanoveni dědici ale také heres ex re certa, pak heres ex re certa byl povinen vydat svůj podíl jako fideicommissum a věc k níž byl povolán jako heres ex re certa obdrží jako odkaz.³²*

2.1.2. Fideicommissum

Již ze samotného názvu *fideicommissum* je možné vyčíst jeho podstatu. *Fidei* – víra a *commissum* – to co bylo svěřeno, tedy víra v to, co bylo svěřeno, respektive důvěra v to, co bylo svěřeno. Zůstavitel se v tomto případě obracel s prosbou k osobě, která nemusela být

---

³¹ HEYROVSKÝ, Leopold. 1927. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 6. vydání. Bratislava : Nákladem právnické fakulty University Komenského, 1927. s. 547.

³² op. cit. s. 548.

dědicem, ale stačilo, aby v důsledku smrti zůstavitele obdržela z pozůstalosti majetkový prospěch, aby poskytla majetkový prospěch další osobě. Účinnost fideikomisu tedy byla závislá na nabytí pozůstalosti ze strany obdařeného.³³ To, co *fideicommissum* odlišovalo od odkazu, byla jeho naprostá neformálnost, která tento institut vždy provázela. Literatura se dokonce zmiňuje o fideikomisu jako o odkazu, který je neformální. Původní účel fideikomisu tkvěl v jeho využívání k obdaření osob nezpůsobilých nabýt odkaz.³⁴

Fideicommissum, které je založeno na principu singulární sukcese,³⁵ bylo zpočátku právně nevynutitelné. Jednalo se o institut, který byl založen výhradně na morálních a etických aspektech, tedy na důvěře zůstavitele, že s jeho pozůstalostí bude jím pověřenou osobou naloženo dle jeho přání.

Avšak progrese ve vývoji soukromého práva a s ním spojeného dědického práva zasáhla i do právní úpravy fideicommissia. Počátkem principátu, za vlády císaře Augusta se závazky z titulu fideikomisi stávají právně vynutitelné, čímž se značně přiblížily jednomu z druhů odkazů, a sice *legatum per damnationem*. Tím se odkazy dostaly do pomyslného útlumu, neboť i do té doby byly fideicommissia velmi oblíbená, nyní fideicommissia „vítězily nad civilními odkazy“³⁶. Oblíbenost fideikomisů lze vysledovat i ve zřízení zvláštní praetury – *praetor fideicommissarius*, který řešil fideikomisární spory. Následně Justiniánské instituce „vyrovnaly a sloučily tyto dva instituty v jeden, ačkoli stále existoval tzv. orální fideikomis.“³⁷

Fideicommissum hereditatis neboli universální fideikomis umožňoval v římském právu realizaci předání celé pozůstalosti dědicem jiné osobě. Tím se *de facto* obcházela celá řada principů dědického práva, neboť dědic pozůstalost nabyt jen k tomu, aby ji následně předal konkrétní osobě. Nicméně břímě ručení za pasiva zůstavitele lpělo dále na dědici. Tato situace se však stala neudržitelnou, a tak došlo k omezení universálních fideikomisů, a to prostřednictvím *Senatus consultum Trebellianum* a *Senatus consultum Pegasianum*.^{38, 39}

---

³³ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. s. 251.

³⁴ op. cit. s. 250.

³⁵ op. cit. s. 250.

³⁶ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1995. s. 306.

³⁷ op. cit. s.307

³⁸ op. cit. s. 313-314.

³⁹ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského II. díl*. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011. s. 333-335.

2.1.3. Donatio mortis causa

Donatio mortis causa „příbuzno jest blízko odkazu“.⁴⁰ Těmito slovy začíná část *Donatio mortis causa* v publikaci Carla Ludwiga Arndtse, proto hovoříme-li o odkazech, je nezbytně nutné připomenout fakt, že se nejedná o *donatio mortis causa*, tedy darování pro případ smrti, které je svou podstatou darováním, které je učiněno v očekávání smrti tak, aby si jej obdarovaný v případě smrti dárce ponechal.⁴¹ Jedná se zpravidla o fiduciární převod vlastnického práva se suspenzivní podmínkou, která převládala, nicméně od dob justiniánského práva bylo možné *donatio mortis causa* podmínit i rezolutivně.⁴²

Z výše uvedeného lze tedy konstatovat, že *donatio mortis causa* bylo podmíněno:

- I. *causa donationis*, tedy úmyslem dárce rozšířit majetek obdarovaného a
- II. *causa mortis*, tedy stavem, kdy se dárce nachází ve stavu nebezpečí života.⁴³

Příčemž navrácení vlastnického práva zpět dárce bylo možné za předpokladu kdy:

- I. dárce přežije obdarovaného
- II. nerealizuje se nebezpečí smrti.⁴⁴

Podstatou *donatio mortis causa* v porovnání s běžnými instituty *mortis causa* je skutečnost, že se jedná o dvoustranné právní jednání, které bylo možné odvolat *donatio mortis causa* výhradně oboustranně.

Donatio mortis causa nebylo závislé na dědické posloupnosti, a dokonce se u dárce ani nevyžadovala testamentární způsobilost. Formální náležitosti byly při *donatio mortis causa* vyžadovány až od dob justiniánského práva.

V souvislosti s nabýváním *mortis causa* je vhodné připomenout též institut *mortis causa capio*, který byl využíván tehdy, kdy docházelo k nabývání *mortis causa* z jiného titulu než sukcese či *donatio mortis causa*. Typickým příkladem může být *conditionis implendae causa*. Tedy „nabytí v důsledku toho, že je někomu plněno proto, aby byla splněna podmínka připojená k závěti“.⁴⁵

---

⁴⁰ ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt*. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. s. 296.

⁴¹ op. cit. s. 123.

⁴² KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1995. s. 314.

⁴³ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. s. 252.

⁴⁴ op. cit. s. 253.

⁴⁵ op. cit. s. 253.

2.2. Druhy odkazů

Jak bylo výše zmíněno, institut odkazu měl přísně formální povahu a naříditi jej bylo možné výhradně předepsanou imperativní formou, a to pouze v testamentu. Z pohledu římského práva je možné rozlišit mimo klasických druhů odkazu jako je *legatum per vindicationem*, *legatum per damnatione*, *legatum sinendi modo* a *legatum per praeceptionem* i zvláštní druhy odkazu, jimiž jsou *legatum generis*, *legatum optionis*, *legatum nominis*, *legatum debiti*, *legatum liberationis*, *legatum penoris* a *legatum partitionis*.

Druhy odkazů, tak jak budou rozebrány níže, však byly s přijetím *Iustiniani codex* zcela odstraněny a všechny splynuly v odkaz jako takový, což s sebou neslo i zánik předepsaných formulí, za pomoci kterých bylo možné rozlišit jednotlivé druhy odkazů v závěti, či kodicilu.

2.2.1. Legatum per vindicationem

Legatum per vindicationem, neboli odkaz vindikační je druhem odkazu, který se nazývá podle *rei vindicatio*, tedy vindikační žaloby, která svědčí odkazovníkovi proti každému, kdo má *possessio* k věci, jež je předmětem odkazu.

Legatum per vindicationem značí přímý přechod vlastnického práva k předmětu odkazu na odkazovníka. Hovoříme-li o vlastnickém právu, pak máme na mysli *dominium ex iure Quiritum*, kviritské vlastnictví, které odkazovník nabývá v okamžiku nabytí dědictví dědicem, a to zcela bezprostředně.

Jak bylo již dříve uvedeno, zřízení odkazu bylo doprovázeno užitím předepsaných formulí, či slov *certa verba*. Nejinak tomu bylo i v případě tohoto druhu odkazu, který se zřizoval slovy „do“ dávám, „lego“ odkazuji či spojení „do lego“ dávám a odkazuji, které bylo nejběžnější. Mimo to bylo možné užít i výrazů „capito“ velím, „summito“ poručím a „sibi habebo“ máš mít, které však nebyly příliš časté.⁴⁶

Podstatu vindikačního odkazu představovala na straně zůstavitele skutečnost, že odkázat bylo možné pouze tu věc, kterou měl zůstavitel ve svém kviritském vlastnictví, a to jak v době sepsání testamentu, tak i v době jeho smrti, výjimku tvořily pouze věci zastupitelné. Na straně odkazovníka to pak byla povinnost uplatnit *vindicatio*, tj. vznést nárok u dědice, nicméně objevovaly se názory, že věc se stává odkazem vindikačním bezprostředně poté, co dědic přijme dědictví.

---

⁴⁶ BUBELOVÁ, Kamila. *Praktikum z římského práva*. Praha : Leges, 2010, s. 105.

Pluralita odkazovníků k předmětu odkazu byla přípustná, v takovémto případě nabývali spoluodkazovníci kviritské vlastnictví vždy k poměrné části předmětu odkazu. Jestliže se jeden z odkazovníků rozhodl nevznést nárok na předmět odkazu, pak přirůstala tato uvolněná poměrná část rovným dílem mezi zbylé odkazovníky takového předmětu odkazu. V testamentu měl zůstavitel možnost použít buďto formulaci sloučenou nebo rozloučenou, a sice „TITIOVI A SEIOVI DÁVÁM A ODKAZUJI OTROKA STICHA!“ nebo „LUCIOVI TITIOVI DÁVÁM A ODKAZUJI OTROKA STICHA! SEIOVI DÁVÁM A ODKAZUJI TÉHOŽ OTROKA“.⁴⁷

Předmětem odkazu směly být věci, služebnosti i požívací práva. Avšak v případě, kdy věc byla určena jen *in genere*, náležel výběr odkazovníkovi, ten však nesměl vybrat věc nejlepší.

Právní ochrana, která odkazovníkovi svědčila, byly žaloby, které byly závislé na předmětu odkazu, proto odkazovník v případě tohoto druhu odkazu mohl použít na svou obranu *rei vindicatio*, *vindicatio ususfructus*, *vindicatio servitutis*, či *actio in personam* v případě, kdy předmětem odkazu byla pohledávka.

2.2.2. Legatum per damnationem

Legatum per damnationem, neboli damnační odkaz, vděčí za svůj název užívané formuli „*heres meus damnas esto*“ můj dědic budiž zavázán ponechat, ale užívalo mohlo být i prosté „dato“ dejž.

Damnační odkaz v porovnání s předchozím druhem odkazu neznamenal automatické nabytí kviritského vlastnictví odkazovníka k předmětu odkazu v okamžiku přijetí dědictví dědicem, nýbrž pouze obligační nárok odkazovníka, na kterémžto základě mohl odkazovník uplatňovat svůj nárok, formou osobní žaloby u dědice, který měl z tohoto titulu povinnost vydat předmět odkazu odkazovníkovi. Až předáním předmětu odkazu ze strany dědice vznikalo odkazovníkovi k předmětu odkazu kviritské vlastnictví.

Stejně jako u vindikačního odkazu byla i zde modalita plurality odkazovníků, avšak ta se oproti vindikačnímu odkazu lišila v závislosti na použití sloučené či rozloučené formule. Byla-li užitá v testamentu sloučená formule, pak spoluodkazovníci nabývali poměrnou část odkazu. Jestliže byla užitá rozloučená formule, pak musí dědic poskytnout jednomu z odkazovníků předmět odkazu a druhému peněžitou náhradu předmětu odkazu. V případě, kdy jeden z odkazovníků nepřijal odkaz, neuplatnil svůj nárok, pak tato jeho uvolněná část odkazu připadala dědici. Tento princip posléze zrušil Papiův zákon, který takto uvolněnou

---

⁴⁷ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007, s. 151.

poměrnou část odkazu přesunul do odúmrti, která připadala těm dědicům v závěti, kteří měli děti. Nicméně v případech, kdy měl spoluodkazovník děti, připadala tato odúmrt' jemu.⁴⁸

Tento obligační nárok byl z podstaty věci slabším titulem nežli kviritské vlastnictví v případě vindikačního odkazu, ale měl nepopiratelnou výhodu v tom, že předmětem damnačního odkazu mohlo být v podstatě cokoli, co mohlo být předmětem vztahu obligačního, tedy *dare* či *facere*. Zůstavitel mohl za pomoci damnačního odkazu odkázat věci hmotné i nehmotné, a to jak věci své vlastní, tak i věci dědice, třetích osob, nebo i věci, které teprve v budoucnu měly vzniknout. V rámci damnačního odkazu bylo možné odkázat i pohledávky, a to:

I. *Legatum nominis*,

II. *Legatum liberationis a*

III. *Legatum debiti*.

Rovněž bylo možné odkázat i část dědictví – *legatum partitionis*.

Právní ochrana svědčila odkazovníkovi prostřednictvím *actio ex testamento*

2.2.3. Legatum sinendi modo

Legatum sinendi modo se takto nazývá pro svou formuli, jež zněla „*heres meus damnas esto sinere*“ můj dědic budiž zavázán.

Legatum sinendi modo ve své původní formě vytvářel pro odkazovníka možnost vzít si předmět odkazu a povinnost dědice toto strpět – *pati*. Stejně tak jako u damnačního odkazu tedy vznikal na straně odkazovníka pouze obligační nárok na strpění „držby“. Podstata tohoto odkazu tedy spočívá především ve skutečnosti, že vlastnictví předmětu odkazu nemuselo být převedeno na odkazovníka a mohlo tedy zůstat ve vlastnictví dědice. Avšak v pozdější době počalo *legatum sinendi modo* částečně splývat s damnačním odkazem, nicméně zůstala podmínka předmětu odkazu.

Pluralita odkazovníků zde rovněž nebyla vyloučena, avšak vzhledem k podstatě tohoto druhu odkazu dle Gaia vyvstává problém, jak naložit s předmětem odkazu v případě užití rozloučené formulace. Gaius se pozastavuje nad dvěma názorovými proudy, kdy jedna část právníků se přiklání ke dluhu dědice ke všem spoluodkazovníkům poskytnout předmět odkazu a druhá část právníků naopak upřednostňuje názor výhody toho spoluodkazovníka, který se předmětu odkazu zmocní dříve. Dědic by v takovém případě nebránil oprávnění

---

⁴⁸ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007, s. 153.

„rychlejšího“ spoluodkazovníka, který žádá předmět odkazu *sinendi modo*, jež mu svědčí, a přitom by dědicovo jednání nebylo možné klasifikovat jako jednání ve zlém úmyslu vůči ostatním spoluodkazovníkům.⁴⁹

Předmětem odkazu mohla být výhradně hmotná věc – *legatum rei*. Přičemž tato věc musela být v době zůstavitelovy smrti v kviritském nebo alespoň praetorském vlastnictví zůstavitele nebo dědice. *Legatum sinendi modo* se tedy nemohlo vztahovat na věci třetích osob.

Právní ochrana obligačního nároku z tohoto druhu odkazu byla stejně jako u odkazu *damnačního* v rámci *actio ex testamento*.

2.2.4. *Legatum per praeceptionem*

Legatum per praeceptionem, odkaz *percepční*, někdy též nazývaný tzv. *praelegát* získal rovněž svůj název z užívaného výrazu „*praecipito*“ přednostně brát.

Praelegát nebyl v teorii římského práva chápán jednotně a jeho výklad se rozštěpil na dva směry, přičemž názor *Prokuliánů* představoval ideu obdoby *vindikačního odkazu*, dle prof. *Sommerera* též *damnačního odkazu*. *Sabiniáni* naopak považovali takovýto odkaz za *neplatný*. Podstatou tohoto druhu odkazu však mělo být nabytí vlastnického práva k předmětu odkazu jedním ze *spoludědiců*, to znamená, že ostatní *spoludědici* byli tímto odkazem zatíženi na úkor svého *dědického dílu*.

Právní obrana svědčila odkazovníkovi neboli *praelegatáři* skrze *actio familiae erciscundae*.

2.2.5. *Zvláštní druhy odkazu*

V rámci jednotlivých druhů odkazu se vytvořily určité subkategorie odkazů, které byly více či méně spojeny s konkrétními druhy odkazů.

Legatum generis - předmětem této subkategorie odkazu byly určené věci *spotřebitelné*, nebo ty *spotřebitelné věci*, které měly být vybrány. Určení osoby, která bude věci do odkazu *náležící* vybírat, bylo zcela na vůli *zůstavitele*, avšak pro případ, kdyby *zůstavitel* tuto osobu *neurčil*, *náležel výběr*

- I. *dědici*, v případě *legatum per damnationem* nebo
- II. *odkazovníkovi*, v případě *legatum per vindicationem*, *legatum sinendi modo* nebo *legatum per praeceptionem*.

---

⁴⁹ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007, s. 155.

Od dob justiniánského práva se výběr ustálil na osobě odkazovníka, který však byl omezen na výběru zásadou *media aestimationis*.

Legatum optionis - v rámci této subkategorie byly předmětem odkazu pouze druhově určené věci, za dob císařství pouze otroci. Tento neodvolatelný výběr byl prováděn slavnostními slovy, přičemž právo výběru bylo nepřenosné.

Legatum nominis - tato subkategorie odkazu se váže na druh odkazu per damnationem. V rámci legatum nominis dochází k odkazu pohledávky zůstavitele vůči třetí osobě, jež zakládá nárok k postoupení pohledávky dědicem odkazovníkovi.

Legatum debiti - tato subkategorie odkazu se váže na druh odkazu per damnationem, přičemž zde dochází k odkazu dluhu věřiteli. Věřitel se tedy stává odkazovníkem a dědic je povinen uspokojit odkazovníka, alias věřitele, z pohledávky.

Legatum liberationis - tato subkategorie odkazu se váže na druh odkazu per damnationem. V tomto případě dochází k zániku dluhu, který má zůstavitel, dědic, či třetí osoba vůči odkazovníkovi, alias věřiteli.

Legatum penoris - podstatou této subkategorie odkazu je poskytnutí všech věcí, jež jsou potřebné ke každodennímu životu po určitou dobu.

Legatum partionis - předmětem této subkategorie odkazu je poskytnutí určité části pozůstalosti jakožto odkazu.

2.3. Omezení odkazů

Ze samotné povahy odkazů lze vysledovat jeho možnost „vyvést“ majetek z dědictví. Není tedy divu, že v průběhu existence tohoto institutu dospěla odborná i laická veřejnost k názoru, že odkaz, resp. odkazy musí být omezeny, co se jejich rozsahu v rámci pozůstalosti týče. Tak došlo k přijetí vícero zákonů, které si kladly za cíl omezit odkazy.

Na návrh tribuna lidu Gaia Furia přibližně roku 190 př. n. l. byl přijat první zákon, který odkazy omezoval, byl jím *Lex Furia testamentaria* (Furiův zákon). Tento zákon zakazoval odkazovníkům přijmout odkaz ve výši více než 1000 assů. Výjimku tvořili přímí příbuzní do 6. stupně a manželky a snoubenky zůstavitele. Tím však nebyl odkaz omezen ve svém

pravém slova smyslu. Toto omezení totiž nezohledňovalo pluralitu odkazovníků, a tím se tato právní úprava podstatně míjela účinkem. Toho si všímal i Gaius⁵⁰.

Proto byl roku 169 př. n. l. přijat na návrh tribuna lidu Quinta Voconia Saxa *Lex Voconia de mulierum hereditatibus* (Vokoniův zákon), který měl vyřešit problémy spjaté s „neomezením“ odkazů. Gaius konstatuje, že ani tento zákon nevyřešil problémy spjaté s pozůstalostí „přetížené“ odkazy. Gaius odhaluje úskalí této právní úpravy v tom, že zákon stanovuje povinnost odkazovníka nenabýt více, než nabyde dědic. Nicméně s větším množstvím odkazovníků mohlo dojít až k takové situaci, kdy se dědici nemuselo vyplatit přijmout dědictví.⁵¹

Poslední a nejvýznamnější omezení odkazů však bylo obsaženo v *Lex Falcidia de legatis*.

2.3.1. Lex Falcidia de legatis

Lex Falcidia de legatis z roku 40 př. n. l. přijatý na návrh tribuna lidu Publia Falcidia uzavírá triádu zákonů, jež měly omezit odkazy. Tento zákon skutečně efektivně omezil rozsah pozůstalosti, jež může být zatížena odkazy, a to tzv. *quarta Falcidia* neboli Falcidiánskou kvartou. Falcidiánská kvarta omezovala zůstavitele zatížit pozůstalost odkazy nanejvýš do tří čtvrtin. Na základě tohoto zákona tedy musela pozůstalost alespoň z jedné čtvrtiny připadnout dědici, resp. dědicům. Falcidiánská kvarta se uplatňuje ne co do pozůstalosti jako celku, nýbrž dědického podílu.⁵² Avšak v případech, kdy dojde ke zmenšení majetku před přijetím dědictví, se Falcidiánská kvarta neuplatní a obtížený dluží odkazovníkovi v plné výši.⁵³

Lex Falcidia de legatis byl a je průlomovým zákonem, jež omezoval legáty ve smyslu části pozůstalosti, jež musí zůstat nezatížena odkazy. Nicméně tímto zákonem založená tzv. Falcidiánská kvarta má daleko větší přesah. Příkladem lze uvést *Senatus Consultum Pegasianum*⁵⁴ přibližně z roku 74 př. n. l., který falcidiánskou kvartu rozšířil i na fideikomisy.

---

⁵⁰ KINCL, Jaromír. Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007, s. 157.

⁵¹ op. cit. s. 159.

⁵² BLAHO, Peter; SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones. Justiniánské instituce*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010. s. 189.

⁵³ ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt*. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. s. 259.

⁵⁴ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. s. 251.

3. Středověké dědické právo

Jak bylo již v úvodu této práce uvedeno, časovému úseku dědického práva ve středověku se zaměřením na odkaz nebude věnována přílišná pozornost. Přesto je však nutné alespoň připomenout základní rysy dědického práva ve středověku a s ním související podobu odkazu v konkrétních kodexech, respektive právních dílech.

Základními právními prameny práva té doby na území současné ČR, jež lze rozdělit na právo zemské a právo městské, byly právní obyčeje, nařízení panovníka, soudní nálezy, právní knihy, sněmovní usnesení, zemské desky a od 15. stol. i kodifikace.⁵⁵

Pro prvně zmíněné zemské právo byly stěžejními prameny zejména *Statuta Konrádova* z roku 1189, *O právech, sudiech a dskách země České Knihy devatery* z roku 1497, *Privilegium Vladislava II. Jagellonského* z roku 1497, *Vladislavské zřízení zemské* z roku 1500, *Obnovené zřízení zemské* z roku 1627 a *Deklaratoria a Novely* z roku 1640.

Ačkoli kvalita a důležitost těchto právních děl je nepopíratelná, dvě z nich svou významností přeci jen vyčnívají. Jedná se o výše zmíněné *Privilegium Vladislava II. Jagellonského*, jež přineslo zrušení odúmrtního práva, čímž byla v podstatě odstraněna překážka vývoje dědického práva v Čechách. Na Moravě tomu bylo až roku 1587 z rozhodnutí Rudolfa II. Habsburského. A dále *Vladislavské zřízení zemské*, oficiálně vydané pod názvem *Zemská zřízení království českého*, která jsou první kodifikací českého zemského práva. Tato první kodifikace zemského práva v Čechách, vydaná za doby vlády Vladislava II. z rodu Jagellonců, byla sepsána královským prokurátorem Albrechtem Rendlem z Oušavy a zásadně omezila vliv královské moci. Rovněž z pohledu dědického práva je tato kodifikace nikoli nezajímavá.

Dědické právo v českém zemském právu bylo do doby přijetí *Privilegia Vladislava II. Jagellonského* a na něj postupně navazujícího *Vladislavského zřízení zemského* značně okleštěno. Důvodem bylo značně široké odúmrtní právo panovníka k nemovitostem, který jej uplatňoval jako tzv. regální právo, jež se uplatňovalo v případech, kdy nebylo pokrevních dědiců, ale i v případech, kdy dědický nárok pokrevních dědiců nebyl uznán.⁵⁶ Došlo-li k odúmrti v případě poddaných, pak majetek přecházel na vrchnost. Nadto docházelo také k odúmrti v případech, kdy nebylo dědiců osoby, jež zemřela v klášteře, nemocnici, chudobinci, sirotčinci

---

⁵⁵ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha : Leges, 2011. s. 92.

⁵⁶ SCHELLE, Karel. Zakotvení dědického práva v rakouském všeobecném občanském zákoníku. In VOJÁČEK, Ladislav; TAUCHEN, Jaromír; SCHELLE, Karel (eds.). *Proměny soukromého práva. Sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB*. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2011. s. 138.

apod., ve prospěch těchto subjektů. Postupně bylo z nátlaku církve přistoupeno i k darováním pro případ smrti, tzv. záduší, což byla darování kostelům a farnostem. Proto se velmi často uplatňoval tzv. nedíl, jakožto forma majetkového spoluvlastnictví, který se v podstatě nedědil. Existovala i možnost obdržení tzv. Mocného listu, kterým panovník uděloval svolení s povoláním dědice svého majetku, neudělil-li panovník mocný list, bylo možné využít zápisu dluhu do zemské knihy. Takto zapsaným dluhem bylo možné obejít odúmrtní právo.⁵⁷

Oproti zemskému právu, které dědické právo upravovalo velmi vágně, poněvadž zde převládalo odúmrtní právo, lze považovat úpravu dědického práva obsaženou v právu městském, silně ovlivněném římským právem, za takřka dokonalou a podrobnou. Od 13. a během 14. stol. dokonce došlo k neuplatňování odúmrtního práva v případech, kdy nebylo dědiců městských nemovitostí, ty pak byly přenechány ve prospěch daného města.

Městské právo v Čechách a na Moravě bylo geograficky rozděleno na dvě oblasti, a sice *městské právo magdeburské*, *městské právo švábské* a krátkou dobu i na třetí oblast *městského práva flanderského*. Později se z těchto „právních oblastí“ vyvinulo *právo staroměstské*, tedy české městské právo, jehož zásadními prameny byly především zakládací listina města a městské privilegium daného města. Dále se však městské právo sepisovalo, a to konkrétně v právních dílech *Saské zrcadlo* z roku 1220 a *Švábského zrcadla* z 13. stol., *Práva městská Brikcího z Licska* z roku 1534, a slavná *Práva městská království českého*, častěji označovaného jako Koldínova kodifikace městského práva z roku 1579. Středověké městské právo upravovalo závěť, alias kšaft, ale i intestátní posloupnost, a to v podstatě až do přijetí ABGB.⁵⁸

3.1. Odkázanie alias odkaz dle Vladislavského zřízení zemského

Významnost Vladislavského zřízení zemského lze pro účely této práce vyzdvihnout i z hlediska předmětu této práce, neboť se jedná o první kodex, v němž je vzpomenut i institut dědického práva „odkázanie“, a to konkrétně v původně neočíslovaném článku č. 185.

Ačkoli tento institut, jehož podstatu tvoří singulární sukcese, nebyl blíže představen, lze jeho podstatu dovodit z jeho omezení. Tzv. falcidiánská kvarta, která se stala ideálním

---

⁵⁷ KADLECOVÁ, Marta. *Několik kapitol středověkého soukromého práva*. Brno : Masarykova univerzita v Brně – právnická fakulta, 1993. s. 39.

⁵⁸ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha : Leges, 2011. s. 138.

omezením odkazu v římském právu, byla ve Vladislavském zřízení zemském zapomenuta a napříště se omezení odkazu zaměřilo pouze na věci movité „na svrhciech, na klénotiech a na hotových peněžiech“, a to bez kvantitativního omezení.⁵⁹

3.2. Odkaz dle práv městských království českého

Koldínova kodifikace městského práva je rovněž v českém prostředí považována za jednu z nejdokonalejších kodifikací městského práva. Tento zákoník, který panovník nejprve sankcionoval a posléze jej apelační soud prohlásil za závazný pro soudní praxi, upravoval v podstatě „veškerý život obyvatel města a jeho správu i soudnictví“.⁶⁰

Úprava institutu odkazu je obsažena konkrétně v částech *De testamentis et ultimis voluntatibus hominum*, tedy O kšaftích a o poslední vůli lidí z tohoto světa sešlých a *De legatis et legatariis* v překladu O věcech kšaftem odkázaných a o kšaftovnících.

Dle úpravy obsažené v tomto právním díle se setkáváme s duplicitním označení tohoto institutu, a sice *kšaftovní dáni* alias *odkázání*, na jehož základě mohl zůstavitel odkázat pouze v kšaftu, a to výhradně to, co mohl zůstavit. Zákoník hovoří přímo o věcech hmotných a tělesných a nehmotných a netělesných. Jestliže bylo zůstavitelem v kšaftu někomu něco odkázáno, vytvářela se tím povinnost dědici postoupit takto určené věci povolané osobě - kšaftovníkovi.

Nadto Koldínův zákoník stanovoval mj. i povinnost jasného a srozumitelného určení odkázání, jakož i kšaftovníka. Dovoloval dokonce i odkázání věci cizí či věci, jež má v budoucnosti teprve vzniknout.

---

⁵⁹ ADAMOVÁ, Karolína; SÝKORA, Antonín. *Dědické zemské právo v české historii. K obsahu českého zemského hmotného dědického práva od patrimoniálního státu do poloviny 17. století se zvláštním zřetelem k Obnovenému zřízení zemskému, Deklaratoriím a Novelám*. Brno : KEY Publishing s.r.o., 2013. s. 49.

⁶⁰ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha : Leges, 2011. s. 110.

4. Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch - ABGB

V období absolutismu došlo ke značnému názorovému posunu, kdy právní partikularismus teritoriální a personální, jež je pro středověké právo typický, přestal odpovídat tehdejšími potřebám, a naopak bylo stále hlasitěji voláno po unifikaci práva. Tak došlo roku 1709 z rozhodnutí Josefa I. Habsburského k vydání Dvorského dekretu, jímž se zřídily dvě komise, které měly za cíl *universitas iuris statutarii durch Combination der Landesordnungen mit ihren Nachtragen*, tedy uniformitu statutárního práva kombinací zemských zřízení s jejich dodatky. Ačkoli tyto komise se sídly v Praze a v Brně nebyly ve svém počínání úspěšné, lze konstatovat, že jimi vypracované návrhy *Elaboratum bohemicum* a *Elaboratum moravicum* položily základy k nové kodifikaci *ius privatum*.

Vznikem Nejvyššího úřadu pro správu vnitřní a finanční (*Directorium in publicopoliticis et cameralibus*) a Nejvyššího soudu (*Oberste Justizstelle*), jež nahradili zrušenou Českou dvorskou kancelář (*Böhmische Hofkanzlei*) a Rakouskou dvorskou kancelář (*Österreichische Hofkanzlei*) roku 1749 z rozhodnutí Marie Terezie v rámci tzv. tereziánských reforem, došlo k opětovné potřebě unifikovat právo. Tato staronová potřeba vyústila roku 1753 v oznámení o zřízení komise pro vypracování *Codex Theresianus*, tedy společného zákoníku pro české a rakouské země. Na základě prvního rozhodnutí nově ustavené komise došlo ke striktnímu oddělení *ius publicum* od *ius privatum*, které mělo být kodifikováno. Osнова, jež byla vypracována a předložena Marii Terezii roku 1766 pod názvem *Maria Theresia Codex, worin für dero Königlichen böhmische und oesterreichische Erblande ein ius privatum et universale statuires wird* však představovala monumentální právnické dílo, které jen stěží připomínalo kodex. Ačkoli nikdy nedošlo z rozhodnutí Marie Terezie o rozpuštění komise, či o ukončení prací na novém kodexu, uvázly práce až do nástupu Josefa II. roku 1780 ve slepé uličce.

Josef II. plně v souladu s osvícenskými myšlenkami ihned po nástupu na trůn v roce 1780 obnovil práce komise za účelem vypracování kodexu, přičemž přistoupil k myšlence vydávání kodexu po částech, tedy nikoli zákoníku jako celku. Tím došlo 1. listopadu 1786 k vydání prvního dílu Všeobecného občanského zákoníku pod č. 591 Sb. z. s., někdy též nazýván jako Josefínský zákoník. Následné práce na kodifikaci do smrti Josefa II. nepokračovaly a v roce 1790 byly komise dokonce rozpuštěny.

Leopold II. však po nástupu na trůn rozhodl o zřízení Dvorské komise ve věcech zákonodárných, která byla zřízena za účelem posouzení stávajícího legislativního stavu, přičemž si tato komise sama vytyčila cíl pokračovat na kodifikaci *ius privatum*. Nejprve došlo

k novelizaci Všeobecného občanského zákoníku Josefa II., kteroužto sankcionoval nástupce Leopolda II. František II., poslední císař Svaté říše římské národa německého, 20. listopadu 1796 a nechal ji zaslat k tomu určeným koncertačním komisím k vyjádření a zároveň ji patentem z 13. února 1797 pod č. 337 Sb. z. s. nechal vydat „na zkoušku“ jako Západohaličský zákoník. Po doručení všech vyjádření koncertačních komisí a dalších pracích na konečné podobě kodexu byl počátkem roku 1808 předložen nejen samotný návrh kodexu k sankcionování, ale i srovnávací spis, který obsahoval komparaci nového kodexu s římským právem, s pruským *Allgemeine Landrecht für die Preußischen Staaten*, a s francouzským *Code Civil des Français*. Po provedené superrevizi byl kodex 22. ledna 1810 předložen rakouskému císaři Františkovi I., který mu svým rozhodnutím z 26. dubna 1811 udělil sankci. Zákoník byl posléze 1. června 1811 vyhlášen patentem č. 946 Sb. z. s. s účinností od 1. ledna 1812, a to na území celého Rakouského císařství, tedy vyjma zemí koruny uherské, pod názvem *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie*, častěji označovaný jako *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*, či pod zkratkou ABGB. V českém překladu byl ABGB nazýván jako *Kniha všeobecných zákonů městských*.

ABGB byl vynikajícím právnickým počinem, který předběhl svou dobu, důkazem toho je i přestání neklidné doby revolučního roku 1848 a dokonce i po vzniku Československé republiky názor, že by neměl být vytvořen nový „Československý občanský zákoník“ nýbrž by ABGB měl být pouze revidován. Základními inspiračními zdroji byly římské právo, ale také Koldínova kodifikace městského práva. Vůdčí ideou nového kodexu se stala teorie iusnaturalistická, kterou lze vysledovat v ust. § 7, kdy se kodex odkazoval na „přirozený smysl zákona“ či v ust. § 16 na „vrozená již rozumem poznatelná práva“.

Jak již bylo výše zmíněno, ABGB byl na našem území platný nejen po dobu existence Rakousko-Uherského mocnářství. V den vzniku samostatného státu - Československé republiky byl přijat a veřejně vyhlášen Národním výborem Československa zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. o zřízení samostatného státu československého, tzv. "recepční zákon", který ve svém čl. 2. stanovoval „Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti“. Na základě tohoto článku tedy došlo k recepci celého dosavadního právního řádu, nicméně následnými výklady tohoto ustanovení se tento okruh, ale i obsah, recipovaných právních předpisů zúžil pouze na ty legislativní akty či části předpisů, které svou podstatou neodporovaly novému demokratickému uspořádání země - republiky. Takto bylo recipováno do nového "československého právního řádu" i ABGB. Ačkoli výše citovaný čl. 2. recepčního zákona stanovil temporální omezení pro platnost recipovaných legislativních aktů, učinil tak poněkud nešťastným termínem "prozatím". Ten je, jak známo, neurčitý a nezavázal tak

zákonodárce k rekonstrukci v konkrétním časovém rozsahu. Recipované ABGB bylo zrušeno až s přijetím nového občanského zákoníku z roku 1950, přičemž určitá část ABGB byla platná do roku 1966, kdy jej zcela derogoval nový zákoník práce.

4.1. Odkaz

ABGB v souladu se všeobecností a propracovaností ve svém § 535 upravuje *expressis verbis* diferenci mezi instituty dědictví a odkazu, čímž normotvůrce jistě sledoval i cíl zákonné definice institutu odkazu, poněvadž zákonnou definici institutu dědictví obsáhl již v ust. § 532. Oproti současné právní úpravě se lze domnívat, že tehdejší normotvůrce cítil potřebu nejen definovat tento právní institut, ale i zakotvit jednoznačně do textu kodexu rozdíl mezi těmito institucemi.

Unterschied zwischen Erbschaft und Vermächtnis

§ 535

Wird jemanden kein solcher Erbtheil, der sich auf den ganzen Nachlaß bezieht; sondern nur eine einzelne Sache, Eine oder mehrere Sachen von gewisser Gattung; eine Summe; oder ein Recht zugebracht; so heißt das Zugedachte, obschon dessen Werth den größten Theil der Verlassenschaft ausmacht, ein Vermächtniß (Legat), und derjenige, dem es hinterlassen worden, ist nicht als ein Erbe, sondern nur als ein Vermächtnißnehmer (Legatar) zu betrachten.⁶¹

Toto jedno z úvodních ustanovení osmé kapitoly prvního oddělení druhého dílu ABGB charakterizuje uplatnění universální a singulární sukcese v těch kterých případech. Konkrétně § 535 hovoří o odkazu, jakožto právním institutu nepostaveném na principu universální sukcese v případech, kdy nebyl zůstaven dědický díl, ale pouze věc, soubor věcí či právo, i kdyby tvořily sebevětší část pozůstalosti. Důvod, proč se zákonodárce rozhodl nenazvat odkaz přímo institutem, jenž je ovládán zásadou singulární sukcese je ta skutečnost, že zde není uplatněna

---

⁶¹ *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie.* [online] [cit. 2018-08-26]. Dostupné na <<http://www.koeblergerhard.de/Fontes/ABGB1811.htm>>.

singulární sukcese po zůstaviteli, ale spíše po dědici, protože dokonce samotný odkaz nemusí být součástí dědictví.⁶²

Právě v těchto případech se hovoří nikoli o dědictví nýbrž o odkazu – legátu, a nikoli o dědici, ale o odkazovníku - legatári. A to i tehdy, byla-li osoba výslovně označena zůstavitelem za dědice, poněvadž jazyková stránka jednání *mortis causa* je upozaděna a přednost má zcela jednoznačně vůle zůstavitele. V pochybnostech vůle zůstavitele, zda osobu v jednání *mortis causa* povolával za dědice či odkazovníka se presumuje povolání za odkazovníka.⁶³

Z výše uvedeného tedy jasně vyplývá, že se kodex vyvaroval, poněkud nešťastně, římskoprávní úpravě institutu *heres ex re certa*, když stanovil, že nelze dědit konkrétní věci, poněvadž ty mohou být pouze předmětem odkazu.

Vytvoření tohoto znění ustanovení je z dnešního pohledu přinejmenším zvláštní, poněvadž institut odkazu byl v té době poměrně vžitým institutem dědického práva a mezi obyvatelstvem i poměrně hojně využívaným. Důvody, proč se tedy normotvůrce rozhodl pro explicitní zákonnou definici formou deklarace rozdílů mezi těmito institucemi se tedy zdají být čistě pragmatické, ačkoli se nám mohou v souvislosti s kontinuální právní úpravou jevit nepotřebné. Naopak se jistě lze správně domnívat, že takovéto ustanovení by jistě našlo své místo spíše v současném občanském zákoníku, který se po mnoha desetiletích opět vrací k právní úpravě odkazu.

Platnost odkazu § 579 v ABGB byla závislá na třech kumulativních podmínkách, a sice:

- I. platné jednání *mortis causa* (závěť, kodícil či dědická smlouva),
- II. způsobilost odkazovníka a
- III. způsobilost objektu být předmětem odkazu.

Dle ust. § 647 mohla odkaz nařídit pouze osoba zůstavitele s *testamendi factio activa*, tedy způsobilá pořídit *mortis causa* (nebyly u takovéto osoby dány důvody pro testamentární nezpůsobilost dle § 566 a n.), přičemž na straně odkazovníka se vyžadovala dědická způsobilost (§ 538).

Osoba, již je poskytováno odkazem majetkového prospěchu, se nazývá odkazovník, u kterého musí být splněny podmínky *testamendi factio passiva* (§ 647). Pluralita osob, jimž měl být poručením pro případ smrti poskytnut majetkový prospěch ve formě odkazu, byl přípustný, a to i k jednomu předmětu odkazu. Kumulace postavení odkazovníka a dědice v jedné osobě

---

⁶² ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi : Díl III.* Reprint původního vydání. Praha : ASPI Publishing, 2002. s. 23.

⁶³ op. cit. s. 23.

nebyla vyloučena, na takovouto osobu se pak k předmětu odkazu zásadně nehledělo jako na dědice, nýbrž odkazovníka.

V případech, kdy odkazovník nemůže, či nechce přijmout odkaz, pak je přípustné náhradnictví osoby odkazovníka, leč jen tehdy, využil-li zůstavitel § 652 a určil náhradnictví svěřenské či obecné. Naopak v případech, kdy zůstavitel náhradníka neurčil, nabydou takto uvolněný podíl rovným či nerovným dílem ostatní odkazovníci k předmětu odkazu. Byl-li však předmět odkazu odkázán pouze jednomu odkazovníkovi, pak odkaz propadá do pozůstalosti (§ 689).

Odkazem obtížený mohl být dědic jak testamentární tak i intestátní, avšak u nepominutelného dědice nesměl odkaz zatížit povinný díl (§ 774), rovněž mohl být odkazem zatížený i odkazovník (§ 649), či jak upozorňuje prof. Krčmář, v případě odúmrti i stát. Došlo-li k pluralitě dědiců (spoludědiců), pak tito byli zatíženi poměrně dle svých dědických dílů, a to i v případě, kdy zůstavitel rozhodl o odkazu věci náležející do vlastnictví jen jednoho ze spoludědiců, nebylo-li zůstavitelem uloženo jinak.⁶⁴

Co do předmětu odkazu vztahuje se úprava obsažená v § 653 a § 654 na širokém rozpětí odkázání věcí odkazovníkovi. § 653 hovoří o možnosti odkázání věci, práva, práce a jiných konání, jež mají nějakou hodnotu, přičemž dle § 654 zde platí omezení v případě předmětu, který odkazovník není oprávněn držet, v takovém případě je nutné odkazovníkovi nahradit plnou cenu takového předmětu. Z povahy věci lze toto omezení vztahovat např. na střelné zbraně, podléhající povolení.⁶⁵

Dnem nabytí odkazu, respektive nabytí práv odkázaných zůstavitelem se považuje zpravidla okamžik smrti zůstavitele (§ 684). Nadto normotvůrce upravuje i splatnost odkazu, kterou stanovuje pro jednotlivé kusy věcí, menší odměny pro služebné osoby a zbožné odkazy od okamžiku zůstavitelovy smrti, ostatní věci mohli odkazovníci požadovat až po uplynutí jednoho roku od smrti zůstavitele (§ 685). Od okamžiku smrti zůstavitele také vznikaly odkazovníkům práva na úroky, užitky či přírůstky odkazu, ale také povinnosti z břemen, včetně odpovědnosti za zmenšení odkazu či jeho úplné zničení (§ 686). Byla-li za předmět odkazu označena částka splatná v opakujících se lhůtách (denně, týdně, měsíčně, apod.), pak se splatností rozumí vždy uplynutí konkrétní lhůty dané dávky, přičemž první lhůta počíná běžet v den úmrtí zůstavitele. Nárok na dávku vzniká odkazovníkovi i v případě, kdy se dožil,

---

⁶⁴ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 109.

⁶⁵ Např. dle Císařského patentu č. 223 ř. z. z 24. října 1852, o ustanoveních týkajících se výroby, obchodu a držení zbraní a věcí muničních a nošení zbraní (zbrojní patent).

byť jen prvního dne lhůty (§ 687). Nadto směl odkazovník nárok na odkaz utvrdit právem na zajištění (§ 688).

Ačkoli právní úprava odkazu v ABGB neobsahovala ustanovení o omezení odkazů, např. za pomoci využití tzv. falcidiánské kvarty, plynula dědici jistá práva v případech, kdy břemena zcela vyčerpala majetkovou podstatu, či ji dokonce přesáhla. Došlo-li k první eventualitě, tedy k vyčerpání celého dědictví, pak dědici svědčilo právo na náhradu nákladů vzniklých s vypořádáváním břemen, případně mohl žádat o ustanovení opatrovníka (§ 960). Nebylo-li možné z dědictví uspokojit veškeré odkazy, pak bylo *a priori* plněno co do *odkazů zaopatřovacích*, a to ode dne dědického nápadu (§ 691). Jestliže došlo k situaci, kdy břemena převyšovala dědictví, pak docházelo k poměrným srážkám na odkazech jednotlivých odkazovníků (§ 692), byly-li odkazy již odkazovníkem vydány, byly rovněž provedeny srážky, případně mohl odkazovník vrátit předmět odkazu do dědické podstaty (§ 693).

Normotvůrce nadto stanovil v ust. § 694 pravidlo, kdy příspěvky provedené dle politických předpisů, určených na podporu chudobinců, invalidoven, nemocnic a veřejného vyučování nejsou *ex lege* odkazy.

V rámci odkazu bylo nutné vykládat slova dle obvyklého významu. Výjimka byla přípustná pouze v případech, kdy bylo zřejmé, že zůstavitel si osvojil užívání slov jiným způsobem nežli je obvyklé, či v případech, kdy by odkaz jinak nedával smysl (§ 655).

4.2. Specifika odkazu

Všeobecný občanský zákoník sice nehovoří přímo o druzích odkazu, avšak věnuje se poměrně zevrubně určitým specifickým při odkázání věci určitého druhu, věci určité, věci cizí, pohledávky, věna, zaopatření, vychovávání nebo stravy, svršků, domácího náradí, schránky, klenotů, skvostů a ozdob, zlata nebo stříbra, prádla a ekvipáže a hotovosti. Pro účely této práce bude jistě vhodné seznámit se blíže s těmito specifiky alespoň u některých z nich.

4.2.1. Odkaz věci určitého druhu

Odkaz věci určitého druhu (něm. *Gattungsvermächtnisse*), byl upraven v § 656 až § 659 a stanovoval především podmínky výběru konkrétní věci, která měla být předmětem odkazu. Tehdejší zákonodárce lpěl zejména na stanovení takových podmínek, které co možná nejlépe odbourají patové situace týkající se volby té, které věci určitého druhu. Proto v případě,

kdy se v pozůstalosti nacházelo více věcí určitého druhu, které měly být z části předmětem odkazu, pak měl zůstavitel na výběr, zda stanoví konkrétní osobu za osobu pověřenou k výběru věci určitého druhu, či zda tak neučiní a takovouto osobou se *ex lege* (§ 656) stane dědic, který je vázán pouze takovým výběrem určité věci, která musela být upotřebitelná. Určit osobou způsobilou výběru věci určitého druhu bylo samozřejmě možné i odkazovníka samotného, který nebyl ve výběru v podstatě vůbec omezen a mohl si tak vybrat i věc nejlepší (§ 656). Nadto bylo dovoleno určit třetí osobu (§ 659), která měla rozhodnout o výběru konkrétní věci či konkrétních věcí určitého druhu. Došlo-li k situaci, kdy třetí osoba odmítla volbu určité věci nebo zemřela-li dříve, než se volba uskutečnila, byl povolán k výběru soud, který *ex lege* přihlížel k potřebám a stavu odkazovníka. Tento postup se užil i v případech, kdy odkazovník zemřel dříve, než stihl vykonat volbu (§ 659).

Byla-li odkázána věc z vlastnictví zůstavitele a nebylo možné ji nalézt, pak byl odkazovník povinen spokojit se s věcmi, které byly nalezeny. Naopak v případech, kdy zůstavitel odkázal věci, které nejsou v jeho vlastnictví, je dědic povinen takovéto věci opatřit v přiměřené kvalitě. V případě peněžité částky, která by předmětem odkazu měl dědic povinnost tuto částku odkazovníkovi vydat, přičemž bylo zcela lhostejno, zda se v pozůstalosti peníze nacházely či nikoli.

4.2.2. Odkaz věci určité

Odkaz věci určité (něm. Vermächtnis einer bestimmten Sache) obsažen v ust. § 660 a § 661 stanovoval podmínky odkázání *re certa*. Došlo tak k úplnému odstranění institutu *heredis ex re certa*. Tato ustanovení vznikla s největší pravděpodobností za účelem eliminace situací, kdy je odkaz věci určité v pořizování pro případ smrti opakován. Toto ustanovení totiž zapovědělo u tohoto odkazu nárokování odkazovníka nejen konkrétní věci, ale též finanční náhrady v případě, kdy byl odkaz určité věci opakován. V těchto případech odkazovník neměl, oproti jiným odkazům, nárok na věc i její hodnotu. Neúčinnost tohoto odkazu mohla nastat v případech, kdy odkázaná věc byla již v době pořizování pro případ smrti ve vlastnictví odkazovníka. Stal-li se odkazovník vlastníkem této věci po sepsání pořizování pro případ smrti, náležela mu řádná hodnota této věci, to však neplatilo v případech, kdy věc obdržel od vlastníka bezúplatně, v tomto případě se mělo za to, že odkaz byl zrušen (§ 661).

4.2.3. Odkaz věci cizí

Dle ust. § 662 se odkaz věci cizí (něm. Vermächtnis einer fremden Sache) týkal pouze věci ve vlastnictví zůstavitele, dědice či odkazovníka, který ji měl poskytnout třetí osobě, a to i v případě, kdy měla osoba na věci pouze podíl či nárok, poté se presumuje odkaz věci cizí co do výše tohoto podílu či nároku. V případech, kdy byla věc zastavena či zatížena, přijímá obmyšlený odkazem tuto věc i s břemeny, které na věci váznou. Nadto mohl zůstavitel nařídít, aby byla věc koupena a předána odkazovníkovi, jestliže vlastník věci nesouhlasí s prodejem věci, pak se odkazovníkovi nahradí odhadní cena věci.

5. Vládní návrh všeobecného občanského zákoníku z roku 1937

Pro účely této práce se vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937 nebudeme co do konkrétních ustanovení týkajících se institutu odkazu zabývat, neboť občanský zákoník z roku 2012 mj. vychází právě z tohoto návrhu. Návrhem občanského zákoníku se budeme více zabývat, pouze komparativně, v části *de lege lata*, a to s akcentem na případnou rozdílnost úprav. Nicméně pro snazší orientaci a kontinuitu ve výkladu se nyní zaměříme na historicko-společenské okolnosti, které předcházely (ne)přijetí tohoto vládního návrhu.

Již dříve zmiňovaným zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n. došlo po vzniku ČSR k recepci ABGB. Tento zákon ve svém čl. 2. zmiňoval recepci rakouského právního řádu, avšak pouze dočasně. V tehdejší ČSR existoval tzv. právní dualismus, tedy situace, kdy v českých zemích platilo právo rakouské a na Slovensku a Podkarpatské Rusi právo uherské - - obyčejové. Po určitou dobu lze hovořit také o právním trialismu, poněvadž Hlučínsko, které bylo k ČSR připojeno na základě Versailleské mírové smlouvy roku 1920 se řídilo právem německým. Vznik samostatné Československé republiky byl tedy velkou příležitostí pro rekodifikaci a unifikaci, a to nejen právního řádu. Důvody pro rekodifikaci a unifikaci nebyly pouze právní, ale i politické, ideové a jazykové.⁶⁶

Za tímto účelem bylo roku 1919 zřízeno zákonem č. 431/1919 Sb. z. a n. *Ministerstvo pro sjednocení zákonodárství a organisace správní v Československé republice*. Nutno dodat, že toto ministerstvo, které úzce spolupracovalo s Ministerstvem spravedlnosti ČSR nebylo v otázce unifikace právního řádu tak úspěšné, jako v otázce sjednocení státní správy, která byla v podstatě bezchybná. Za zmínku rovněž stojí fakt, že ve funkci ministra tohoto ministerstva se za dobu její devatenáctileté existence (do 1. prosince 1938) vystřídalo celkem 16 ministrů, přičemž pouze čtyřem ministrům se podařilo vést ministerstvo více než jeden rok. Zajímavostí pak je skutečnost, že nejdéle sloužící ministr tohoto ministerstva byl Msgr. ThDr. Jan Šrámek, který funkci zastával téměř 9 let a nejkratší dobu sloužícím ministrem byl JUDr. Vladimír Fajnor, který zastával tuto funkci pouhých 10 dnů.

Nežli však bylo přistoupeno k samotné rekodifikaci, dostal se do popředí názor oficiálně přeložit ABGB do českého jazyka a zapracovat do něj řadu novel a zákonů, které byly přijaty před rokem 1918 a v neposlední řadě jeho teritoriální působnost rozšířit na celé území ČSR, čímž by došlo k celkové unifikaci *ius civile* v ČSR. Tento návrh z pera přednosty odboru

---

⁶⁶ KUKLÍK, Jan. Všeobecný zákoník občanský (ABGB) v československém právu 1918-1950. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed.). *200 let ABGB – od kodifikace k rekodifikaci českého občanského práva*. Praha : Leges, 2011. s. 99.

ministerstva spravedlnosti A. Hartmanna, známý jako tzv. Hartmannova osnova, však vzal poměrně brzy za své. Roku 1919 byli prof. Jan Krčmář a prof. Emil Svoboda pověřeni Ministerstvem spravedlnosti ČSR k vypracování odborného posudku, který měl zhodnotit návrh oficiálního překladu ABGB. Ačkoli právě prof. J. Krčmář byl velkým přívržencem ABGB, již dříve zdůrazňoval potřebu revize textu ABGB.⁶⁷ A tak byl na základě dalších souhlasných názorů odborné veřejnosti na konci roku 1920 Ministerstvem spravedlnosti ČSR iniciován vznik komise pro unifikaci a rekodifikaci občanského práva, jež měla za cíl připravit návrh osnovy nového občanského zákoníku, který by byl postaven na základech ABGB a zrcadlil by celospolečenské změny související se vznikem ČSR. Tedy tak, aby ABGB bylo náležitě zrevidováno, čímž by došlo k odstranění monarchistických přežitků, které se neslučovaly s republikánským zřízením a také měla být část terminologie nahrazena novějším a vhodnějším pojmoslovím. A rovněž, aby reflektoval odlišnosti právních úprav na Slovensku, ale i Podkarpatské Rusi.

Nově vzniklá komise pro rekodifikaci a unifikaci občanského práva byla rozdělena do pěti subkomisí. Subkomise pro dědické právo vedena hlavním referentem prof. Svobodou byla složena z rady vrchního zemského soudu Balcara a Dr. Soukupa, prezidenta notářské komory Dr. Batěka, advokátů Dr. Hammera a Dr. Krýsy a notáře Dr. Schäfera.⁶⁸ Svou činnost subkomise pro dědické právo ukončila jako jedna z prvních již v roce 1921, kdy předložila svůj návrh nové úpravy dědického práva, který byl za účelem posouzení odbornou veřejností veřejně vydán, a to i v německém jazyce.

Roku 1926 byla ustavena superrevizní komise, složená z jednotlivých členů subkomisí a také členů tzv. Slovenské komise pro obor občanského práva, v čele s JUDr. Vladimírem Fajnozem, která od roku 1923 prováděla zejména porovnávání navrhovaných změn s právem platným na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Superrevizní komise měla za cíl zpracovat jednotlivé návrhy subkomisí do jednoho celku. Koncem roku 1931 byl vládě superrevizní komisí předložen návrh včetně důvodové zprávy. Tím byla stěžejní práce na přípravě nového občanského zákoníku po bezmála 12 letech hotova.

Po mezirezortním řízení byly v roce 1935 veškeré sporné části a připomínky shrnuty a opětovně předloženy superrevizní komisi, která nyní měla za cíl zapracovat připomínky vzešlé z mezirezortního řízení a vypracovat konečnou podobu návrhu občanského zákoníku. Koncem roku 1936 byla superrevizní komise se svou prací hotova a konečný návrh tak byl vládě

---

⁶⁷ KRČMÁŘ, Jan. O reformě občanského práva. In *Obzor národohospodářský*. 1916, roč. 21, s. 409.

⁶⁸ DADUOVÁ, Martina; HORÁK, Ondřej. Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace. In *Ad Notam*. 2016, roč. 22, č. 1, s. 9.

předložen ke schválení, které vláda vydala 4. prosince 1936. Po čtyřech měsících, dne 15. dubna 1937 byl Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník (Tisk č. 844) předložen oběma komorám Národního shromáždění.

Vládní návrh, zpracovaný význačnými civilisty své doby, však byl v parlamentu podroben rozsáhlé debatě o neadekvátním přihlédnutí k odlišnostem slovenské právní úpravy, z řad komunistů pak zaznívala hlasitá kritika nemodernosti kodexu a jeho inspiraci by raději opírali o sovětský občanský zákoník než o ABGB. Vnitrostátní politická situace v ČSR nebyla tedy pro přijetí kodexu zcela ideální. Ba co více, mezinárodní situace po nástupu nacistů v Německu eskalovala každým dnem stále více a více. Parlament projednával tento návrh v příslušných výborech a jeho projednávání se protáhlo až do roku 1938, a to v podstatě bez výsledku. Po Mnichovském diktátu se zdálo, že na základě ústavního zákona č. 330/1938 Sb. z. a n., o zmocnění ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů republiky Česko-Slovenské a o mimořádné moci nařizovací, dojde k přijetí občanského zákoníku formou nařízení vlády. Toto řešení však zhatil vpád nacistického Německa, který proběhl ve dnech 14. až 16. března 1939 a následné nelegitimní anektování zbytku Česko-Slovenské republiky, od kterého se 14. března 1939 odtrhl Slovenský stát a Karpatská Ukrajina, kterou později zabralo Maďarské království, a následné vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava.

Po skončení II. světové války byl záměr pokračovat v rekonstrukci a unifikaci občanského práva, a to navázáním na přijetí vládního návrhu z roku 1937. Bohužel i zde však sehrála významnou roli politická situace. Po Únorovém puči 25. února 1948 veškeré práce pro přijetí návrhu občanského zákoníku z roku 1937 vzaly za své. Napříště nechá nová vládnoucí Komunistická strana Československa vypracovat nový občanský zákoník, který bude plně v souladu s komunistickou ideologií a totalitním režimem, nastoleným v ČSR.

6. Občanský zákoník 1950

Jak bylo již výše uvedeno, po komunistickém puči, který proběhl ve dnech 17. až 25. února 1948, a který byl vládnoucí garniturou označován jako „Vítězný únor“ se v Československu začala výrazně měnit společenská atmosféra. Již 9. května 1948 byla na 114. schůzi Ústavodárného národního shromáždění přijata nová „lidovědemokratická“ ústava, která jako by pomyslně zahájila právní změny ve státě. Plně v souladu s marxisticko-leninistickou ideologií, která ovládla Československo, přešlo *ius privatum* do jistého útluhu, a naopak se vyzdvihoval kolektivní duch, který tehdejší vládnoucí elita spatřovala v úpravě *ius publicum*.

Nová ústava, která *de iure* položila základy lidovědemokratické republiky, byla pomyslným výstřelem z Aurory, který oficiálně zahájil tzv. právníkou dvouletku v Československé republice. Právě tato ústava se totiž stala jakýmsi „východiskem“ pro všechny nově přijaté právní předpisy v Československu. Ačkoli je namístě odsoudit zvěrstva, která byla po násilném převzetí moci KSČ provedena, je nutné připomenout a zdůraznit odstranění, již dříve zmiňovaného, právního dualismu, jako úspěch právníkové dvouletky. Toto dědictví Československé republiky, které nebylo příliš žádoucí, se za období první republiky nepodařilo odstranit, a tak byl proces unifikace právního řádu v Československu dokončen až za vlády KSČ. Oproti tomu během právníkové dvouletky, která si také kladla za cíl postupně umožnit vstup v platnost a účinnost stěžejním právním předpisům, které budou plně projevovat „vůli lidu“, a tím provést absolutní přerod právního řádu, se podařilo právníkový dualismus úspěšně odstranit. Napříště již měly v českých zemích a Slovensku platit pro všechny občany stejné právní předpisy.

Dne 25. října 1950 byl usnesením Národního shromáždění republiky Československé přijat zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, který byl uveřejněn 23. listopadu 1950 s účinností od 1. ledna 1951. Tento občanský zákoník bývá mnohdy označován jako tzv. „střední kodex“ či „střední zákoník“. Je tomu tak proto, že to byl do přijetí nového občanského zákoníku v roce 2012 druhý ze tří občanských zákoníků platných na území ČR od dob ČSR.

Tento občanský zákoník, ač přijat za období, kdy byl právní řád násilně deformován a mnohdy nesmyslně konstruován v souladu se sovětskými představami podoby právních předpisů a především marxisticko-leninistickou ideologií, která už tak utopická, byla často ještě více znásilňována „názory“ stalinistického Sovětského svazu, vynikal v zemích, kde komunistické strany převzali vládnoucí otěže, a to svou propracovaností a kvalitou. Důvod

proč tomu tak bylo právě v Československu je prostý. Přeživší elity československé civilistiky byly naštěstí těmi, kteří se na vypracování nového občanského zákoníku podílely. Naneštěstí tento zákoník byl poměrně brzy nahrazen novým kodexem, který již takovouto propracovaností nevyňikal, neboť vládnoucí garnitura si „vychovala a převychovala“ nové odborníky v oblasti civilistiky, kteří před kvalitou kodexu upřednostňovali především jeho soulad se socialistickou morálkou tehdejší doby.

Úprava dědického práva obsažená v tomto kodexu byla oproti původní úpravě, a to včetně návrhu občanského zákoníku z roku 1937, vsutku strohá. Avšak plně v souladu s tehdejší „lidovědemokratickou morálkou“.

6.1. Odkaz

I v tomto zákoníku se můžeme setkat s právní úpravou odkazu, avšak v porovnání s předchozími právními úpravami tohoto institutu se nelze zbavit dojmu, že záměrem zákonodárce bylo připravit společnost na postupné nenávratné odstranění tohoto institutu z právního řádu. Toto ostatně potvrzuje i důvodová zpráva ke střednímu zákoníku, který konstatuje, že právní úprava tohoto institutu je do kodexu zahrnuta i z toho důvodu, že je v myslí obyvatelstva vžita a její odstranění není v danou dobu namístě.⁶⁹

Odkaz upravený v jediném paragrafu (§ 537) mohla představovat pouze peněžitá částka nebo movitá věc. Názorový posun je zde tedy značný, poněvadž původní právní úprava dovoľovala odkázat i pohledávku, právo, ale i nemovitost. Odkazovník opět neodpovídal za zůstavitelovy závazky, ani za náklady jeho pohřbu, avšak pouze za předpokladu, že zůstavená věc byla v porovnání se zůstaveným majetkem pouze nepatrné hodnoty, a že souhrn všech odkazů nečinil více než jednu čtvrtinu zůstaveného majetku po odečtení dluhů. Pokud byla porušena jedna z výše uvedených podmínek odkazu, pak se z odkazovníka stával, a to zcela automaticky, dědic. Dědici konkrétní věci (*heres ex re certa*) připustil v tomto kodexu již § 511. Důvodová zpráva hovoří o náležitosti odkazu v podobě zcela jasného projevu vůle zůstavitele, který směřuje k vyloučení odpovědnosti odkazovníka za dluhy zůstavitele, a to přímo použitím verba „odkazují“ nebo jinak, ovšem pouze tak, aby bylo zcela zřejmé, že úmyslem zůstavitele bylo zřídit obmyšlenému odkaz.

---

⁶⁹ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku z roku 1950. In SCHELLE, K., TAUCHEN, J. 2012. *Občanské zákoníky : Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2012. [DVD-ROM]. s. 79.

7. Občanský zákoník 1964

Stejně jako byla pro vydání středního kodexu stěžejním impulsem nová ústava, tak i s přijetím ústavy Československé socialistické republiky, kterou již v dubnu 1960 předložil jako návrh Ústřední výbor KSČ a která byla přijata, vyhlášena a účinná 11. července 1960 vyvstala potřeba přijetí nového občanského zákoníku, který by plně zohlednil proklamaci nové ústavy, znějící „Socialismus v naší zemi zvítězil!“⁷⁰. Proces přerodu společnosti směrem k socialismu byl ukončen a z pohledu vůdčí strany bylo zapotřebí odrazit tento přerod ve stěžejních zákonech, občanský zákoník nevyjímaje. Tuto potřebu ÚV KSČ odsouhlasilo ve svém usnesení již 8. prosince 1960.

Změny v *ius civile* a vlastně i v *ius privatum* samotném byly s přijetím zákona č. 40/1964 Sb. značné, a to tak značné, že můžeme hovořit o dosud nevídané deformaci tradičních kontinentálních a římskoprávních institutů občanského práva, které byly v podstatě konvenčními civilistickými instituty na našem území. Tento „radikálně koncipovaný kodex“⁷¹ zcela popřel a přetrhl nejen kodifikace „ne-lidovědemokratické“ a „ne-socialistické“, ale dokonce i předchozí, střední zákoník. Popření tradičních institutů občanského práva nebylo jedinou revoluční změnou. Pro mnohé nečekaný zvrat zaznamenala i terminologie, která se nejen změnila, ale zaznamenala i zcela nové pojmy, které měly opět více odrážet stav společnosti, která se ocitla, dle vládnoucí garnitury, na cestě od socialismu ke komunismu. Nekompromisní změna pojetí občanského práva občanským zákoníkem z roku 1964, který „lze považovat za jeden z nejnovativnějších občanských zákoníků historie kontinentálního právního systému.“⁷² Poněvadž jeho bezhlavé a slepé následování komunistické ideologie vedlo dokonce až za hranu právní úpravy *ius civile* v SSSR.

„Osнова nezná ani institut odkazu bez současné odpovědnosti za zůstavitelovy závazky.“⁷³ Tato věta, která je pro další pojednání o institutu v občanském zákoníku z roku 1964 klíčová a vytváří tak pro nás slepou uličku, plně vystihla celkový charakter nového pojetí občanského zákoníku z roku 1964. Tradiční občanskoprávní instituty, včetně odkazu, vzaly s přijetím tohoto kodexu za své.

---

⁷⁰ Odstavec I věta třetí zákona č. 100/1960 Sb. Ústava Československé socialistické republiky.

⁷¹ BĚLOVSKÝ, P. Občanské právo. In BOBEK, P., MOLEK, P., ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu : kapitoly z dějin bezpráví*. 2009 [online]. Brno : Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, 2009, [cit. 2018-08-26]. Dostupné na <http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/15_425-462_komunistickepravo-cz_Belovsky_Obcanske-pravo.pdf>. s. 439

⁷² op. cit. s. 436

⁷³ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku z roku 1964. In SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Občanské zákoníky : Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2012. [DVD-ROM].

Vhledem k výše uvedenému lze považovat za určitou, a u tehdejšího zákonodárce, vzácnou sebereflexi, která vyústila v přijetí novely občanského zákoníku, a to v podobě zákona č. 131/1982 Sb., který mnohé tradiční instituty navrátil a pokusil se tento radikální kodex více přiblížit skutečným nežli ideologickým potřebám společnosti. Nicméně odkaz nebyl do této novely zahrnut.

Je však nutností zdůraznit, že tento zákoník ve svém § 477 připouštěl dědění konkrétní věci. Jedná se tedy *de facto* o římskoprávní institut *heres ex re certa*, kdy bylo možné nabýt dědicem dědictví v podobě konkrétně určené věci. Soudy pak bylo vyjádření konkrétní věci považováno za jiný způsob vyjádření dědického podílu. Soudní praxe se však usnesením Nejvyššího soudu ze dne 22. května 2009⁷⁴ výrazně změnila. Lze konstatovat, že výklad § 477, zejména teleologický, zaměřený především na vůli zůstavitele, byl nahrazen výkladem gramatickým. Napříště tedy soudy potvrzovaly nabytí dědictví pouze a výhradně dle podílu vyjádřeném procentuálně či zlomkem.⁷⁵

---

⁷⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. května 2009, sp. zn. 21 CDo 427/2008.

⁷⁵ KLEIN, Šimon. Odkaz a dědění konkrétně určených věcí v NOZ. In *Ad Notam*. 2013, roč. 19, č. 2, s. 5-6.

8. Odkaz de lege lata

Současná právní úprava odkazu, který je tradičně řazen do oblasti dědického práva, jež je zpravidla integrální součástí civilních kodexů, je obsažena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Přijetí občanského zákoníku předcházely mnohaleté diskuze o potřebnosti, respektive nepotřebnosti, přijetí nového občanského zákoníku, který by lépe reflektoval změny ve společnosti z roku 1989. Ačkoli legislativní přípravy na nový občanský zákoník trvaly už od vzniku ČSFR, teprve 25. května 2011 předložila vláda ČR, pod vedením svého předsedy RNDr. Petra Nečase, vládní návrh zákona (občanského zákoníku) Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Následujícího dne 26. května 2011 byl vládní návrh zákona rozeslán poslancům PS P ČR jako tisk č. 362/0, téhož dne přijal organizační výbor PS P ČR na své 28. schůzi usnesení č. 136, kterým přikázal projednání vládního návrhu zákona ústavně právnímu výboru PS P ČR a určil poslancem zpravodajem Marka Bendu.

První čtení uskutečněné 8. června 2011 na 19. schůzi PS P ČR bylo ukončeno přikázáním k projednání výborům se lhůtou pro vyjádření 90 dnů. Obecná a podrobná rozprava uskutečněná při druhém čtení dne 25. října 2011 na 25. schůzi PS P ČR obsahovala mimo jiných také pozměňovací návrhy, které se však netýkaly problematiky odkazu. Legislativní proces na půdě PS P ČR byl ukončen dne 9. listopadu 2011 na 30. schůzi, kterým byl návrh přijat. Při hlasování PS P ČR, kdy bylo přítomno 154 poslanců PS P ČR, bylo zapotřebí alespoň 78 hlasů. Výsledkem hlasování o přijetí návrhu zákona bylo pro návrh 92 poslanců PS P ČR a 35 poslanců PS P ČR bylo proti návrhu. Hlavními odpůrci přijetí návrhu zákona byly Česká strana sociálně demokratická a Komunistická strana Čech a Moravy.

Dne 3. ledna 2012 byl Senátu Parlamentu ČR doručen návrh zákona, který byl přikázán 5. ledna 2012 k projednání výborům. Legislativní proces byl ukončen dne 25. ledna 2012 na 16. schůzi S P ČR, kdy nebyl návrh projednán a nebylo k němu přijato žádné usnesení.

Návrh zákona byl doručen prezidentu ČR prof. Ing. Václavu Klausovi, CSc., dr. h. c. mult. k podepsání 6. února 2012. Dne 2. března 2012 byl podepsaný návrh odeslán k publikaci ve Sbírce zákonů ČR, kde byl dne 22. března 2012 vyhlášen v částce 33 Sbírky pod číslem 89/2012 Sb.

V této části práce se budeme věnovat odkazu platnému na území ČR v současnosti, tedy pozitivněprávní úpravě obsažené v ust. § 1477 a § 1478 a § 1594 až § 1632 o. z., které tvoří díl třetí hlavy třetí – Dědické právo, které je zahrnuto do části třetí, věnované absolutním majetkovým právům.

Pozitivněprávní úprava odkazu je totožná téměř v 95 % s VINZ 1937. Nejmarkantnější odklon od VINZ 1937 se týká omezení odkazu dle ust. § 1598 o. z. – znovuzavedení falciidiánské kvarty.

Systematické začlenění dědického práva mezi absolutní majetková práva vychází z uspořádání občanského zákoníku, který se inspiroval římskoprávní teorií, která rozdělovala majetková práva na absolutní (věcná práva a dědické právo) a relativní (obligační). Zatímco relativní majetková práva se řídí zásadou *inter partes*, tedy „pouze“ mezi stranami (*obligatio est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius solvandae rei, secundum nostrae civitatis iura* – závazek je právní pouto, které nás svou nevyhnutelností nutí, abychom v souladu s právem našeho státu poskytli někomu nějaké plnění), typicky jednání spočívající v *dare, facere, omittere, pati*, absolutní majetková práva se řídí zásadou *erga omnes*, tedy „vůči všem“, nestanoví-li zákon něco jiného (§ 976 o. z.).

Dědické právo je v objektivním slova smyslu tvořeno hmotněprávními normami neobsaženými výhradně v občanském zákoníku, ale i v mnohých další právních předpisech,⁷⁶ které upravují oblast přechodu práv a povinností *mortis causa*. Zde je nezbytně nutné zdůraznit, že dědické právo je spoluutvářeno také procesněprávními normami, zejména pak zákonem č. 99/1963 Sb., o občanském soudním řízení ve znění pozdějších předpisů a zákonem č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Ve smyslu subjektivního práva je dědické právo chápáno jako souhrn práv a povinností osoby, které vyplývají z objektivního dědického práva. Dědické právo je zakotveno na ústavní úrovni v usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., kterým se vydává Listina základních práv a svobod, jakožto součást ústavního pořádku ČR, a to konkrétně v čl. 11 odst. 1 věta třetí „*Dědění se zaručuje.*“ V systematice dědického práva v občanském zákoníku je v § 1475 odst. 1 zakotvena legální definice subjektivního dědického práva „Dědické právo je právo na pozůstalost nebo na poměrný podíl z ní.“

Dědické právo v ČR je jako celek přísně založeno na principu universální sukcese. Tento princip představuje všeobecné (nelimitní) nastoupení do všech práv a povinností dědice (příp. dědiců) po zůstaviteli. Tato zásada bývá někdy označována jako základní zásada dědického práva.⁷⁷ Opakem universální sukcese je princip singulární sukcese, tedy právní nástupnictví pouze co do určitého práva či povinnosti po zemřelém.

---

⁷⁶ Např. zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce ve znění pozdějších předpisů,

⁷⁷ CHALÚPA, Ivan; REITERMAN, David; MUZIKÁŘ, Martin. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX.* Praha : C. H. Beck, 2018. s. 7.

Jak bylo již uvedeno, princip universální sukcese je vůdčí ideou současného dědického práva, nicméně pro odkaz, jenž je tradičně zařazován do oblasti dědického práva, je typická právě singulární sukcese. Tohoto, v jistém slova smyslu, protimlůvu si všiml již Justinián (viz výše).⁷⁸

Bez povšimnutí však nelze ponechat názor, že universální sukcese v moderních právních úpravách dědického práva je pouhým „kompromisem romanistické a germanistické tradice, neboť řada práv a povinností přechází v případě smrti jinak než děděním, takže z univerzální sukcese se stala „zbytková majetková sukcese“.“⁷⁹

Polemiku nad adekvátností systematického začlenění odkazu do oblasti dědického práva ponecháme prozatím stranou a vrátíme se k ní v samém závěru této práce.

8.1. Odkaz

Ačkoli je právní teorie na definice termínů dědického práva velmi pestrá, což lze potvrdit i s ohledem na výše uvedené mnohé definice z dob římského práva a na něj navazující právní úpravy napříč zásadními evropskými civilistickými kodexy, rozhodl se zákonodárce pro legální definici přímo v občanském zákoníku:

§ 1477

- (1) *Odkazem se odkazovníku zřizuje pohledávka na vydání určité věci, popřípadě jedné či několika věcí určitého druhu, nebo na zřízení určitého práva.*
- (2) *Odkazovník není dědicem.*

Pro správné pochopení je nezbytně nutné upozornit, že tato zákonná definice je úzce spojena s ust. § 1475 odst. 1 o. z. (dědické právo je právo na pozůstalost nebo na poměrný podíl z ní) a odst. 2 téhož ustanovení (komu náleží dědické právo je dědic, a pozůstalost ve vztahu k dědici je dědictvím).

Odklon od římského práva zde tedy není a opět lze konstatovat, že odkaz je darování, které je zanecháno zemřelým, a to formou obligace ve prospěch oprávněného, kterého zákon označuje termínem „odkazovník“. Z pohledu římskoprávní teorie se tedy jedná o *legatum per*

---

⁷⁸ BLAHO, Peter; SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones. Justiniánské instituce*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010. s. 173.

⁷⁹ HORÁK, Ondřej a kol. *Absolutní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy. Vybrané otázky*. 1. vydání. Praha : Leges, 2017. s. 122.

damnationem, neboli damnační odkaz, jehož podstatou není bezprostřední vznik vlastnického práva odkazovníka k předmětu odkazu, nýbrž pouze nárok na vydání věci od odkazem obtíženého (viz výše bod 2.2.2.). „přenechání práva na převod vlastnictví k určité věci představuje základní podobu odkazu.“⁸⁰

Zákonodárce nezvolil po vzoru ABGB definici „*Unterschied zwischen Erbschaft und Vermächtnis*“ přímo, nicméně jeho záměr rozlišit dědictví od odkazu lze považovat za naplněný. Jak bylo uvedeno výše, jednoznačného výkladu rozdílu mezi dědictvím a odkazem nelze bez užití předchozí definice dědického práva a dědice správně pochopit. Je však nepochybné, že základní rozdíl mezi dědictvím a odkazem tkví v tom, že dědictví je tvořeno pozůstalostí, případně poměrnou částí, kdežto odkaz je zřízen ke konkrétní věci, více věcí určitého druhu nebo zřízením určitého práva.

Důvodová zpráva pak hovoří také o druhém rozdílu spočívajícím v rozdílnosti nabytí dědictví a odkazu. Zatímco dědictví je nabýváno soudním rozhodnutím, odkaz je odkazovníkem uplatňován přímo u dědice, čímž se vyhne soudní ingerenci.⁸¹ Vzhledem k tomu, že občanský zákoník se nevrátil k principu *hereditas iacens* (ležící pozůstalosti, kterou nabývá dědic až odevzdáním pozůstalosti), může být ze strany odkazovníka vznesen vůči dědici nárok na vydání odkazu v podstatě ihned po smrti zůstavitele.

Ačkoli § 1477 odst. 2 o. z. striktně uvádí, že odkazovník není dědicem. Nelze vyloučit situaci, kdy bude zřízen odkaz ve prospěch dědice. Typicky v případech, kdy je více dědiců, avšak zůstavitel si přál, aby konkrétní věci nabyt, mimo pozůstalostní řízení, konkrétní jím povolany dědic.

Samotná zákonná definice vzbuzuje dojem, že odkaz je jakýmsi kvaziprostředkem, či speciálním termínem pro zřízení pohledávky na vydání určité věci, popřípadě jedné či několika věcí určitého druhu, nebo na zřízení určitého práva. Takováto interpretace by však byla mylná, neboť jak bylo uvedeno dříve v rámci originárního výkladu, odkaz je jednáním *mortis causa*.

Pro účely této práce je přílehlavá též definice E. Svobody „Odkazem zůstavitel odděluje určitou věc od celku pozůstalosti (dům, pole, šperky, pohledávku apod.) a určuje ji někomu – ať již dědici neb osobě, která jinak dědicem není.“⁸²

⁸⁰ NOVÁK, David. Pořízení o věci nepatřící zůstaviteli. In *Ad Notam*. 2016, roč. 22, č. 6, s. 15.

⁸¹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Nakladatelství Sagit, a. s., 2012. s. 602.

⁸² SVOBODA, Emil. Poutník za hranice pozitivistických kruhů. Výbor z díla. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2018. Dědické právo – s. 53.

Chápání termínu „odkaz“ výhradně jako institutu dědického práva by však bylo mylné, neboť odkazem se nazývá také samotný předmět plnění.⁸³ Odkazem je tedy třeba rozumět jednak institut jako takový, ale i předmět odkazu, tedy zůstavitelem konkrétně určený předmět odkazu.

8.1.1. Jednání *mortis causa*

Zatímco římské právo a osobnosti prvorepublikové civilistiky považují odkaz za jednání *mortis causa* – tedy jednání pro případ smrti (viz výše), lze v současné době nalézt názor, že se nejedná o jednání *mortis causa*, poněvadž odkaz je „pouze nařízen“ v jednání *mortis causa*.⁸⁴

Ačkoli tato teze není nezajímavá a nepostrádá i jistou míru logiky, lze přinejmenším pochybovat o její správnosti. Odkaz jako takový lze sice nařídit pouze v pořízení pro případ smrti, stejně jako tomu bylo v římském právu, nicméně to ještě neznamená, že nejde o jednání pro případ smrti. Rozhodne-li se osoba pro pořízení pro případ smrti, např. závětí, může se stejně svobodně rozhodnout pro zřízení odkazu. Což je nepochybně její jednání pro případ smrti. Pořízení pro případ smrti nemá ze zákona náležitost vyloučit či zřídit odkaz, případně odkazy. Je to zcela na libovůli testátora, zda se rozhodne odkaz ve svém platném pořízení pro případ smrti zřídit. Jedná se tedy o další právní jednání, které však je součástí jiného právního jednání, a sice pořízení pro případ smrti. Skutečnost, že odkaz může být pouze součástí pořízení pro případ smrti, je tedy bezesbytku nutné vykládat jako zákonnou podmínku pro platnost takového jednání. Závěť, dovětek či dědická smlouva v podstatě představují z pohledu odkazu jakýsi substrát nezbytný k existenci odkazu.

Zdůrazněme např. hypotetickou situaci, kdy osoba nemá vůbec v zájmu sepsat závěť, kde by určila dědické podíly či dědice, je zcela srozuměna s intestátní dědickou posloupností, se kterou naprosto souhlasí. Její vůlí však je zřídit odkaz. Proto se rozhodne sepsat dovětek, kde vyjádří svou vůli, aby její dědici vydali předmět odkazu odkazovníkovi, kterého sama určí. Na tomto příkladu je zcela patrný záměr, vůle zůstavitele, zřídit odkaz. A jelikož hodlala tato osoba zřídit odkaz platně, sepsala dovětek, který se stal v podstatě „nosičem“ jejího jednání *mortis causa* - odkazu.

---

⁸³ HORÁK, Ondřej a kol. *Absolutní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy. Vybrané otázky*. 1. vydání. Praha : Leges, 2017. s. 136.

⁸⁴ CHALUPA, Ivan; REITERMAN, David; MUZIKÁŘ, Martin. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX*. Praha : C. H. Beck, 2018. s. 120.

8.2. Zřízení odkazu

Jak již bylo uvedeno výše, zákonodárce stanovil náležitosti, které musí být splněny pro to, aby byl odkaz platný. Za tyto náležitosti je nutné považovat požadavky na osobu odkazovníka, ale i dědice, požadavky na předmět odkazu a konečně také formální náležitosti odkazu, jakožto jednání *mortis causa*.

Formální náležitost odkazu představuje zejména požadavek na odkaz v tom smyslu, že musí být *stricto sensu* integrální součástí pořízení pro případ smrti. I přes přísnou zákonnou dikci však zákonodárce umožnil zřízení odkazu i jinak, a to smluvně.

Pořízení pro případ smrti jsou závěť, neboli testament, dědická smlouva a dovětek, neboli kodícil (§ 1491 o. z.). Zatím co závěť je odvolatelné jednostranné právní jednání, kterým zůstavitel upravuje, jak má být s jeho majetkem naloženo po jeho smrti, dědická smlouva, jakožto nejsilnější dědický titul, je dvoustranné či vícestranné právní jednání, kterým zůstavitel upravuje, jak má být naloženo s jeho majetkem po jeho smrti a zbylé smluvní strany tuto jeho vůli přijímají. Dovětek pak představuje jednostranné právní jednání, kterým zůstavitel upravuje, jak má být naloženo s jeho majetkem po smrti, avšak pouze v rozsahu nařízení odkazu, uložení podmínky dědici či odkazovníkovi, uložení příkazu dědici či odkazovníkovi, či doložení času.

Jak bylo již uvedeno výše, zákonodárce umožnil zřízení odkazu nejen v platném pořízení pro případ smrti, ale i jako prosté darování podmíněné dřívější smrtí dárce. Dle ust. § 1594 odst. 2 o. z. je každé darování podmíněné dřívějším úmrtím dárce než-li obdarovaného s absentujícím vzdáním se práva dar odvolat považováno za odkaz. Zákonodárcem zvolené znění tak lze zcela nepochybně vykládat jako zcela jednoznačné ustanovení, kdy bude takovéto jednání považováno za odkaz, čímž se osoba takto obdarovaná stane odkazovníkem. Problematičtější se však toto ustanovení stává v komparaci s § 2063 o. z., který svou dikcí stejných hypotéz dochází k odlišné dispozici. Zatímco dle § 1594 odst. 2 o. z. se každé darování podmíněné dřívějším úmrtím dárce než-li obdarovaného s absentujícím vzdáním se práva dar odvolat považuje za odkaz, dle ust. § 2063 o. z. se takovéto jednání považuje zpravidla jako odkaz. Tyto normy lze označit za normy cyklické, neboť *de facto* jedna odkazuje na druhou, přičemž nikdy není závěr totožný (viz část 10. Darování pro případ smrti).

Zřízení odkazu může být provedeno pozitivním vymezením, ale také negativním vymezením osoby odkazovníka. Testátor tak může nejen určit, povolat, odkazovníka konkrétního, nejčastěji užitím jeho jména a případně dalších údajů tak, aby bylo co možná nejurčitější povolání osoby za odkazovníka. Lze očekávat, že toto bude nejhojněji využívaná varianta zřízení odkazu, avšak občanský zákoník připouští pro testátora i tu možnost,

aby vyloučil dědici, případně dědicům, nabytí konkrétní věci náležející do pozůstalosti. Vyloučili takto věc z dědictví, vzniká odkaz zákonným dědicům.

Nepochybně je nutné zaobírat se také terminologií, respektive správnou formulací, která by měla být použita pro platné zřízení odkazu. Ačkoli dle zákona musí být co možná nejvíce dbáno zůstavitelovy vůle, je pro testátora vhodné užívat co možná nejexaktnějších pojmů. Vybízí se používání pojmu „zůstavit“ tam, kde zůstavitel povolává osobu za dědice. Naopak tam, kde povolává osobu za odkazovníka je vhodné užívat slovesa „odkazují“. Toto pojmosloví bude nepochybně delší dobu představovat odklon od zažitého užívání slovesa „odkázat“ tam, kde zůstavitel povolává dědice. Bezesporu by nebylo chybné zřizovat odkaz povoláním odkazovníka k nabytí odkazu formulací „... povolávám za odkazovníka ...“. Tato formulace je pravděpodobně ještě exaktnější, než užívání slova „odkazují“, které může v praxi činit problémy, právě s ohledem na jeho obvyklé užívání v souvislosti s povoláním dědice, jak již bylo uvedeno výše. Budeme-li chtít nejpřesněji naplnit vůli zákonodárce, který v § 1594 odst. 1 o. z. předpokládá zřízení odkazu tak, že zůstavitel v pořízení pro případ smrti nařídí určité osobě, aby odkazovníku vydala předmět odkazu, pak by formulace mohla mít podobu např. „Můj dědic vydá jediný obraz, jež je součástí této pozůstalosti, odkazovníku Františku Novotnému.“

8.2.1. Předmět odkazu

Předmětem odkazu může být *de facto* jakákoli hmotná movitá nebo nemovitá věc, ale také věc nehmotná movitá, či zvíře. Podstatou předmětu odkazu je skutečnost, že je způsobilá rozšířit majetek odkazovníka.

Přechod vlastnického práva pro případ smrti mimo dědické řízení, které představuje § 737 odst. 2 ZOK představuje rovněž omezení odkazu co do jeho předmětu. Družstevní podíl, jenž je součástí společného jmění manželů, přechází *ex lege* na pozůstalého manžela, neboť ZOK nepřipouští jinou alternativu.⁸⁵

Z povahy věci však nemůže být předmětem odkazu *res extra commercium*. Za věci vyloučené z právního obchodu lze v současné době považovat takové věci, které jsou všem lidem společné. Rovněž je nezbytné, aby plnění, které má být odkazovníkovi poskytnuto bylo možné a dovolené – typicky si nelze představit situaci, kdy zůstavitel odkáže odkazovníkovi osobní služebnost. Ačkoli o. z. nesankcionuje odkaz, jehož plnění není možné či povolené,

---

⁸⁵ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 238.

absolutní neplatností, je možné očekávat rozhodovací praxi soudů, které budou odkazovníkům přiznávat právo na náhradu vyjádřenou v penězích.

Komentář k občanskému zákoníku Wolters Kluwer považuje za věc nezpůsobilou být předmětem odkazu např. zbraň či střelivo.⁸⁶ Autor této práce se však domnívá, že zde lze analogicky užít ust. § 66 zákona č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu a o změně zákona č. 156/2000 Sb., o ověřování střelných zbraní, střeliva a pyrotechnických předmětů a o změně zákona č. 288/1995 Sb., o střelných zbraních a střelivu (zákon o střelných zbraních), ve znění zákona č. 13/1998 Sb., a zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, (zákon o zbraních), dle které by odkazovník, jenž byl povolán k nabytí předmětu odkazu – zbraně příp. střeliva, měl možnost požádat o vydání zbrojního průkazu do dvou měsíců od dospění pohledávky na vydání předmětu odkazu. Je-li žádost odkazovníkovi zamítnuta, nebo nesplní-li zákonné požadavky na vydání zbrojního průkazu, pak odkaz zaniká. Lze však předpokládat, že zůstavitel bude zřizovat odkaz, jehož předmětem budou zbraně a střelivo ve prospěch takového odkazovníka, který již bude držitelem platného zbrojního průkazu. V takovém případě se autor domnívá, že zákon nebrání nabytí takového odkazu.

Výkladem o předmětu odkazu se nelze nezabývat otázkou, jak má být postupováno v případech, kdy zůstavitel odkázal takovou věc, která není v jeho výlučném vlastnictví. Nejčastěji půjde o věci náležející do společného jmění manželů. Situace, kdy se spoluvlastník takové věci stává dědicem je poměrně snadná, komplikace však nastávají tehdy, nestane-li se spoluvlastník dědicem. Vzhledem ke skutečnosti, že pozůstalý manžel není nepominutelným dědicem, může docházet k případům, kdy se přeživší manžel nestane dědicem. V takovémto případě je nutné vycházet z § 1610 odst. 1 o. z., jenž upravuje ty situace, kdy zůstavitel má k odkázané věci pouze spoluvlastnický podíl. Dle občanského zákoníku se pak odkaz vztahuje pouze a výhradně k tomu zůstavitelově vlastnickému podílu.⁸⁷

Není-li zůstavitel výlučným vlastníkem odkázané věci a zřídí-li platně odkaz a následně nabyde dalšího vlastnického podílu k věci, vztahuje se odkaz pouze na ten podíl, který zůstavitel vlastnil v době sepsání pořízení pro případ smrti.⁸⁸

---

⁸⁶ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 238.

⁸⁷ HORÁK, Ondřej. Dědictví a odkaz (k přechodu majetkových práv a povinností pro případ smrti). In *Právní rozhledy*. ISSN 1210-6410, 2015, roč. 23, č. 9, s. 305-310.

⁸⁸ Rozhodnutí Gl. U. 11.777, citováno dle ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 271.

Je jistě možné polemizovat, zda v případech, kdy zůstavitel odkáže odkazovníkovi věc náležející do společného jmění manželů, a to takové hodnoty, kterou by při nakládání v záležitostech týkajících se společného jmění a jeho součástí bylo možné považovat dle § 694 o. z. za běžné. Považme například situaci, kdy se zůstavitel rozhodl odkázat věc, která je součástí společného jmění manželů a představuje hodnotu 0,5 % celkového společného jmění manželů. Pokud by například takovouto věc zůstavitel za svého života zcizil, druhý manžel by takovéto jednání zjevně nerozporoval. Ačkoli se může tato situace jevit poněkud krkolomná, je nutné si uvědomit, že v praxi k těmto situacím bude docházet nezřídka. Uvažme zejména fakt, že nejčastěji je zůstavitelem osoba vyššího věku a za svůj život nahromadila určitý majetek, přičemž lze předpokládat, že většina tohoto majetku bude ve společném jmění s druhým manželem. Lze si představit reálnou situaci, kdy si zůstavitel za dobu trvání manželství pořídil náramkové hodinky, které pro případ smrti odkázal odkazovníkovi. Z pohledu zákona je tato věc, předmět odkazu, součástí společného jmění manželů. Vznik spoluvlastnického podílu k náramkovým hodinkám se jeví jako absurdní, je to však situace, která může skutečně nastat. Je nepochybné, že účel zákona může být zcela zmařen, neboť odkazem je ze strany zůstavitele pamatováno na odkazovníka zanechat mu určitý majetkový prospěch, ale častěji se bude jednat o zanechání odkazu tak říkajíc „na památku“ bez hlubší vůle majetkově prospět odkazovníkovi. Lze si tedy stěží představit ponechání památky ve formě spoluvlastnického podílu k náramkovým hodinkám jako zanechání věci „na památku“. Autor se tedy domnívá, že zůstavitel může odkázat věc náležející do společného jmění manželů tak, že odkazovníkovi vznikne vlastnické právo k této věci v plném rozsahu, nevyjádří-li pozůstalý manžel svůj nesouhlas se vznikem vlastnického práva k odkazu, neboť věc náleží do společného jmění, a předmětem odkazu je tedy jen spoluvlastnický podíl po zůstaviteli.

8.2.2. Zůstavitel – pořizovatel odkazu

Podmínky kladené na osobu zůstavitele, respektive pořizovatele odkazu, jsou stanoveny v § 1595 o. z. Dle tohoto ustanovení může odkaz zřídit osoba testamentárně způsobilá – *testamenti factio activa*.

Občanský zákoník ve svém § 1525 vymezuje okruh osob, které nejsou způsobilé k pořízení pro případ smrti. Těmito osobami jsou takové osoby, které nejsou plně svéprávné, avšak zákonodárce v následujících ustanoveních připouští alternativy, kdy je tato zásada prolomena.

Osobou plně svéprávnou je dle ust. § 30 odst. 1 o. z. člověk, který dovrší 18. rok svého věku – stává se zletilým. Před nabytím zletilosti je možné, aby se člověk stal plně svéprávným pouze za splnění kumulativních podmínek dovršení 16. roku věku a rozhodnutím soudu o přiznání svéprávnosti nebo uzavřením manželství se souhlasem soudu (§ 30 odst. 2 a § 37 o. z.).

Svéprávnost člověka však není závislá pouze na jeho věku. Soud totiž může přistoupit k omezení, nikoli zbavení, svéprávnosti člověka. Omezení svéprávnosti člověka může nařídít výhradně soud z důvodu duševní poruchy, která není jen přechodná (§ 57 odst. 1 o. z.), a to výhradně tehdy, hrozila-li by této osobě jinak závažná újma a nepostačí-li vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření (§ 55 odst. 2 o. z.).

Z výše uvedeného vyplývá, že osobou způsobilou k pořízení pro případ smrti je taková osoba, která je plně svéprávná, tedy osoba, která dosáhla určitého roku věku a její duševní stav není důvodem pro omezení svéprávnosti. Takovéto osoby mohou pořizovat neomezeně. Jak ale bylo uvedeno výše, zákonná úprava připouští určité výjimky z tohoto pravidla. Je přípustné, aby zůstavitel, který je nezpůsobilý, mohl pořizovat kodícil a ze svého majetku tak odkázat, přičemž předmětem odkazu mohou být pouze věci malé hodnoty (§ 1595 o. z.).

Nadto je možné, aby osoby, které nenabýly plné svéprávnosti a jsou ve věkovém rozmezí 15 až 18 let mohly pořizovat, a to bez souhlasu zákonného zástupce, avšak pouze je-li splněna formální náležitost spočívající v sepsání pořízení pro případ smrti formou veřejné listiny (§ 1526 o. z.).

Další alternativou, kdy lze zákonně pořídit, je situace osoby omezené na svéprávnosti tak, že není způsobilá pořizovat. Nezbytnou podmínkou však je, aby se tato osoba uzdravila natolik, aby byla schopna projevit svou vůli, přičemž zákonodárce v těchto případech nestanovuje žádné formální náležitosti (§ 1527 o. z.). Tato varianta, jak může platně pořídit osoba, jež je na svéprávnosti omezena tak, že není způsobilá pořizovat, se vztahuje na dvě možné životní situace. Jednak může jít o případ, kdy osoba omezená na svéprávnosti se uzdraví natolik, že je schopna projevit vlastní vůli a nehodlá čekat na rozhodnutí soudu, kterým dojde ke zrušení omezení její svéprávnosti, jednak to může být varianta, kdy se osoba sice neuzdraví natolik, aby byla schopna projevit vlastní vůli, ale dostane se do stavu, který se nazývá *lucidum intervallum*, tedy jakéhosi světlého okamžiku.

Je-li osoba omezena na svéprávnosti, může v rámci svého omezení pořizovat pouze za splnění formální náležitosti – sepsání veřejné listiny (§ 1528 odst. 1 o. z.)

Ustanovení § 1528 odst. 2 o. z. stanovuje osobám, které byly na svéprávnosti omezeni z důvodu jejich chorobné závislosti na požívání alkoholu, psychotropních látek nebo obdobných

látek či jedů, nebo pro jejich gamblerství, představující závažnou psychickou chorobu, možnost pořídit bez omezení, spočívající v porřízení veřejnou listinou, avšak pouze v rozsahu jedné poloviny pozůstalosti, tak aby druhá polovina pozůstalosti připadla zákonným dědicům, a není-li jich, pak je oprávněn pořídit o celé pozůstalosti. Zákonní dědicové mohou v případech, kdy zůstavitel nedbal tohoto ustanovení, využít svého práva dle § 586 o. z., které sankcionuje takové právní jednání v rozsahu, kterým byla polovina pozůstalosti určená zákonným dědicům překročena.

Pro úplnost je nutné zdůraznit také předpoklad zůstavitelovy smrti, která se prokazuje veřejnou listinou – úmrtním listem či rozhodnutím soudu (§ 26 o. z.).

8.2.3. Odkazovník

Okruh osob, kterým zůstavitel může zřídit odkaz je širší než okruh osob, které mohou odkaz platně zůstavit. Občanský zákoník připouští povolání za odkazovníka všechny fyzické osoby, bez ohledu na jejich svéprávnost či zletilost. Odkaz lze zřídit i ve prospěch dětí vlastních i cizích (§ 1618 o. z.), včetně dětí teprve počatých, narodí-li se živé, tzv. *nasciturus*, (§ 25 o. z.). Odkazovníkem však může být i právnická osoba, a to i v případě, že má teprve vzniknout (§ 1478 o. z.), právnická osoba veřejně prospěšná nebo zřízená ve veřejném zájmu (§ 1691 odst. 1 písm. b) o. z.).

Dle § 1596 o. z. kumulace dědice a odkazovníka v jedné osobě je přípustná, viz přednostní odkaz.

Zákonodárce však připouští v § 1600 o. z., aby zůstavitel neurčil konkrétního odkazovníka, nýbrž pouze skupinu osob, bez ohledu na to, zda se jedná o osoby fyzické či právnické, a nebo jejich kombinaci. Zákon ve svém demonstrativním výčtu obsaženém v tomtéž ustanovení předpokládá, že zůstavitel bude takto obmyslet zejména osoby příbuzné či chudé nebo bude jeho vůlí odkaz užít pro účely, jež spočívají ve veřejné prospěšnosti či dobročinnosti. Vzhledem k zákonné dispozici, díky které zůstavitel může ponechat určení účelu na dědici, či třetí osobě jak nebo za jakým účelem mají být odkazy mezi osoby rozděleny. Je pravděpodobné, že zůstavitel bude primárně stanovovat, jaký okruh osob a případně z jakého účelu mají ty které osoby nabýt odkazu. Příkladem může být zřízení odkazu těm osobám, které se dostaví na pohřeb zůstavitele či zřízení odkazu ve prospěch inovace v medicínských oborech.

Existuje však potenciální možnost, kdy zůstavitel označí za odkazovníky blíže nespecifikovanou skupinu osob bez určení účelu, pro který mají odkaz nabýt.

Výše zmíněná možnost vytváří zůstaviteli eventualitu, díky které může ponechat na vůli konkrétní osoby, kdo ze skupiny osob, kterým je odkaz určen, případně za jakým účelem jim je určen, má být odkaz vydán. Není-li taková osoba určena, pak rozhoduje o naložení s odkazem dědic. Nemůže-li volbu vykonat dědic, určí odkazovníky soud.

Za zmínku stojí také zákonodárcova vůle specificky odlišit případy, kdy zůstavitel povolává odkazovníka v době, kdy se zůstavitel nachází v péči zařízení poskytující zdravotní či sociální služby. V takovémto případě může zůstavitel platně povolat za odkazovníka osobu, která je v témže zařízení zaměstnána, spravuje jej či v něm jinak působí, pouze závětí učiněnou ve formě veřejné listiny (§ 1493 o. z.)

8.2.4. Právo odkazovníka na zajištění

Mezi dospěním odkazu a jeho splatností může být delší časová prodleva, proto zákoník přiznává ve svém § 1627 odkazovníkovi právo na zajištění v těchto případech:

- I. odkaz opakovaného plnění,
- II. odkaz, jehož plnění se nelze domáhat v zákonné lhůtě jednoho roku a
- III. odkaz, kterého se nelze domáhat vzhledem ke lhůtě či podmínce, kterou stanovil zůstavitel.

Na základě zákonné dikce je nepochybné, že se jedná o oprávnění odkazovníka a nikoli jeho povinnost. Využití tohoto práva je čistě na vůli odkazovníka, rozhodne-li se však odkazovník svého práva využít, je zapotřebí konsenzus s osobou obtíženou odkazem. Nedojde-li mezi těmito osobami ke konsenzu, může o zajištění odkazu rozhodnout obecný soud.

Ačkoli se výše uvedené ustanovení zprvu jeví jako taxativní, je nutné vycházet také z ust. § 1691 odst. 1 písm. b) a c). o. z., které rozšiřuje právo na odkazovníka tak, že *de facto* dochází k zajištění odkazu z povinnosti osoby, respektive *ex officio* soudu, obtížené odkazem, neboť dle zákona soud nemůže potvrdit nabytí dědictví, nebudou-li tyto odkazy zajištěny. Jedná se o nesplatné odkazy osobám, které nejsou plně svéprávné, právnickým osobám veřejně prospěšným nebo zřízeným ve veřejném zájmu nebo odkazy učiněné za dobročinným a veřejně prospěšným účelem (§ 1691 odst. 1 písm. b) o. z.). Jedná se však také o odkazy splatné i nesplatné, učiněné ve prospěch osoby neznámé nebo nepřítomné (§ 1691 odst. 1 písm. c) o. z.).

Zásadní otázkou, která při aplikaci tohoto práva může nastat je, jaké má být zajištění práva na odkaz, respektive jakého rozsahu toto právo má být, když zákonodárce hovoří o „dostatečné jistotě“. Je nepochybné, že vzhledem k presumpci konsenzu mezi odkazovníkem a osobou obtíženou odkazem bude zajištění odkazu odpovídající hodnotě odkazu samotného, s tím souvisí

i způsob zajištění, např. zástavní právo či notářská úschova. Lze ovšem předpokládat, že tento pojem bude vykládán vždy v souvislosti s konkrétním případem a bude také záležet na subjektivním pohledu odkazovníka, ale i osoby obtížené odkazem. Jak bylo uvedeno dříve, nedosáhnou-li odkazovník a osoba obtížená odkazem shody, bude o zajištění odkazu rozhodovat soud. Soud nebude pouze v pozici moderátora mezi znesvářenými stranami, ale bude také posuzovat, zda je právo odkazovníka na zajištění vhodné, neboť dle poslední věty ust. § 1627 odst. 1 o. z. se zajištění neužije v případech, kdy to není potřeba. Zde opět můžeme konstatovat, že v praxi bude nutné individuálně posuzovat, zda je toto odkazovníkovo právo uplatnitelné. V praxi tak půjde např. o šikanózní jednání odkazovníka, který bude žádat dostatečnou jistotu na splnění odkazu, který má nepatrnou hodnotu.⁸⁹ Je však otázkou, nakolik bude takové jednání šikanózní, prokáže-li odkazovník odůvodněné obavy ohledně splnění odkazu ze strany osoby obtížené odkazem, např. pro její marnotratnost.

Dle odst. 2 § 1627 o. z. může odkazovník s osobou obtíženou uzavřít dohodu o zajištění i jiných než výše uvedených odkazů. Vyplývá to z postavení odkazovníka, který je vůči osobě obtížené odkazem *de iure* v postavení věřitele.

8.3. Pododkaz

Ačkoli bylo v předchozích částech této práce hovořeno o osobě obtížené odkazem zejména jako o dědici, zákon připouští zřízení odkazu k tíži odkazovníka. Takovýto odkaz se označuje termínem „pododkaz“ nebo také „sublegát“ a je upraven v § 1599 o. z.

Samotnou podstatou tohoto institutu je zřízení odkazu, který jde k tíži odkazovníkovi, který je zůstavitelem obmyšlen odkazem, jenž je mu k majetkovému prospěchu. Jedná se tedy o kumulaci postavení odkazovníka jednak jako osoby, jíž je činěn majetkový prospěch, ale zároveň jako osoby, která je povinna splnit pododkaz. Zákonodárce přitom připouští situaci, kdy pododkaz přesáhne svou hodnotou hodnotu odkazu, čímž může dojít k majetkovému „neprospěchu“ odkazovníka. Typickým příkladem může být situace, kdy zůstavitel povolá odkazovníka k odkazu věci v hodnotě 10.000,00 Kč, avšak pouze za podmínky splnění pododkazu, jehož podstatou je vyplacení částky 15.000,00 Kč pododkazovníkovi, tedy osobě, která má mít prospěch z pododkazu. Jedinou možností, jak by se odkazovník mohl zbavit své

---

⁸⁹ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 310.

povinnosti splnit pododkaz je pouze odmítnutí odkazu. Lze předpokládat, že v případech, kdy se odkazovník dozví o povinnosti splnit pododkaz až poté co přijme odkaz, respektive, neprojeví svou vůli odkaz odmítnout hned, může odkaz odmítnout dodatečně, s tím souvisí i případné krácení pododkazu v případech, kdy dojde ke krácení odkazu.⁹⁰ Je však nutné presumovat, že odkazovník je pododkazovníkovi zavázán do té doby, dokud odkaz neodmítne.⁹¹

Vzhledem k výše uvedenému je tedy patrné, že odkazovník může být zřízeným pododkazem značně znevýhodněn, nicméně lze předpokládat, že zde existuje korektiv v podobě ekonomické motivace odkazovníka splnit pododkaz v případech, kdy je to pro něj nevýhodné. Naopak pododkazovník bude jen stěží motivován k odmítnutí pododkazu. I zde je však nutné vzít v úvahu alternativu, která by znamenala připadnutí odmítnutého pododkazu zpět povinnému odkazovníkovi.⁹²

Dojde-li ze strany odkazovníka k odmítnutí odkazu, je-li nezpůsobilým odkazovníkem, zemře-li dříve než zůstavitel, či zda jde o vyděděného nepominutelného dědice, přechází povinnost splnit pododkaz, nespočívá-li pouze v osobních úkonech původně určeného odkazovníka (§ 1629 o. z.), na tu osobu, jíž připadne odkaz ku prospěchu. Takovouto osobou je zpravidla náhradník odkazovníka, byl-li zůstavitelem určen, či v případech uvolněného podílu na odkazu podílník, ale také dědic, což v praxi nejčastější alternativa. Nastane-li situace, kdy dojde k uvolnění odkazu, vznikne osobě, které uvolněný odkaz připadne možnost vydat pododkazovníku právě tento uvolněný odkaz, čímž se zbaví povinnosti splnit pododkaz.

K úplnému zániku pododkazu dochází v případech, kdy zanikne samotná povinnost splnit odkaz, tedy při odvolání odkazu, neplatnosti odkazu, nepřihlíží-li se k odkazu, či nepřejde-li právo splnit odkaz na jinou, zákonem či pořízením pro případ smrti určenou osobu.

8.4. Přednostní odkaz

Ačkoli se bude nejčastěji předpokládat, že zůstavitel bude povolávat za odkazovníka osobu odlišnou od dědice, není vyloučena možnost zřídit odkaz i zůstavitelem povolaným dědicům dle ust. § 1596 o. z. Takovýto odkaz je označován termínem „přednostní odkaz“. Jeho podstatou

---

⁹⁰ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 253.

⁹¹ Rozhodnutí Gl. U. 269, citováno dle ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 254.

⁹² Rozhodnutí Gl. U. 15.277, citováno dle ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 254.

je uvést dědice k předmětu odkazu do pozice odkazovníka, a to se všemi výhodami i nevýhodami pro něj plynoucími.

Dle ust. § 1597 o. z. připadají odkazy k tíži všem dědicům podle poměru jejich podílů. V praxi to tedy znamená, že byla-li z pozůstalosti odkázána jednomu ze dvou dědiců věc v celkové hodnotě 2.000,00 Kč, pak se dědický podíl druhého dědice zkrátí „pouze“ o 1.000,00 Kč.

Další neméně podstatný vliv má přednostní odkaz na výpočet dědického podílu, neboť tento odkaz může být do dědického podílu započten tehdy, projeví-li o tom zůstavitel svou vůli v předepsané formě dle § 1663 o. z. V případech, kdy by mohl být nepominutelný dědic znevýhodněn bez relevantního důvodu také soud (§ 1664 o. z.). Nadto je možné dle § 1698 o. z. započtení odkazu, respektive odkazů i při rozdělení pozůstalosti.⁹³

Byl-li přednostní odkaz zřízen patřičnou formulací, která bude nepochybně odkazovat na vznik odkazu, pak je jednoznačné, že byl dědici zřízen přednostní odkaz. Právní teorie si však všímá možných problémů v případech, kdy zůstavitel výslovně nepovolal dědice jako odkazovníka. V praxi se totiž může snadno překrývat přednostní odkaz s nařízením na rozdělení pozůstalosti, kterým zůstavitel pouze projevuje vůli, kterým dědicům mají připadnout ty které konkrétní věci z pozůstalosti. Je nepochybné, že v těchto případech bude nutné sledovat skutečnou vůli zůstavitele.

8.5. Druhy odkazů

Stejně jako římskoprávní úprava a úprava obsažená v ABGB, tak i o. z. vyjmenovává druhy odkazů, u nichž stanovuje určitá specifika.

Občanský zákoník pojmenovává odkaz určitého druhu, odkaz určité věci a odkaz pohledávky. Nad to však o. z. rozeznává i jiné odkazy, jakými jsou odkaz opakujících se dávek, zákonný odkaz, ale i odkaz zaopatření, výchovy a výživy.

---

⁹³ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 245.

8.5.1. Odkaz věci určitého druhu

Předmětem odkazu mohou být věci určené genericky, neboli druhově, a to jak věci zastupitelné, tak věci nezastupitelné. Typickým příkladem odkazu zastupitelných věcí určitého druhu bude finanční hotovost. Rozhodne-li se zůstavitel odkázat odkazovníkovi např. 5.000,00 Kč, bez další specifikace, uvedl sice množství a měnu v jakém má být ze strany povinného odkazovníkovi plněno, nicméně je jen na povinném, které bankovky či mince ke splnění odkazu použije a odkazovník v tomto případě nemá v podstatě žádné prostředky, jak by volbu např. nominální hodnoty užitých bankovek či mincí ovlivnil. Tento případ však demonstroval odkázání zastupitelných věcí určitého druhu. Uváží-li se ovšem alternativa odkázání jednoho z uměleckých děl zůstavitele, tedy věci nezastupitelné, bez další specifikace, je situace daleko komplikovanější, neboť zde mohou hrát značnou roli ekonomické či osobní zájmy odkazovníka, ale i obtíženého odkazem.

V případech, kdy zůstavitel odkáže věc určenou druhově a nebylo-li ze strany zůstavitele pamatováno, jak má být věc vybrána, respektive kým má být věc vybrána, je pouze na vůli povinného, která věc bude odkazovníkovi vydána. Při svém výběru však je povinný limitován tak, aby věc, která bude odkazovníkovi vydána, bylo možné užívat (§ 1604 odst. 1 o. z.). Typickým příkladem je odkaz jednoho ze dvou motocyklů zůstavitele, přičemž jeden z těchto motocyklů je trvale nepojízdný. Právě takovýto motocykl povinný nesmí odkazovníkovi vybrat, neboť by nebylo možné jej odkazovníkem užívat ke svému obvyklému účelu. Povinný, který je oprávněn učinit volbu, která věc se stane odkazem, však může nabídnout volbu přímo odkazovníkovi, který v tomto případě nemusí být motivován vlastnit motocykl, který by aktivně užíval, a tak si může zvolit i motocykl, který je nepojízdný.

Bylo-li v pořízení pro případ smrti pamatováno na odkazovníka tak, aby si sám vybral konkrétní věc, která se stane odkazem, na rozdíl od povinného, není ve svém výběru limitován, neboť si může zvolit i věc nejlepší, avšak pouze co do kvality, nikoli kvantity (§ 1604 odst. 2 o. z.).

Zůstavitel však není dle ust. § 1606 odst. 1 o. z. omezen na volbu osoby, která bude rozhodovat která věc druhově určená má být odkazovníkovi vydána, kterou může být v podstatě jakákoli fyzická či právnická osoba. V praxi půjde asi nejčastěji o vykonavatele závěti, správce pozůstalosti či notáře. Nevykoná-li určená osoba tuto volbu, a to z rozličných důvodů, jako jsou např. úmrtí určené osoby či vůle nevykonat volbu, je vzhledem k povaze jednání, které má určená osoba vykonat, vhodné tuto osobu zavázat lhůtou pro určení věci, která má být vydána. Je však otázkou, jakého rozsahu by lhůta měla být. Autor se osobně domnívá, že za současného stavu vědy a techniky, kdy komunikační technologie jsou na nebývale vysoké úrovni

co do kvality, ale i dostupnosti, není lhůtu v případech, kdy se osoba určená k výběru věci nenachází v ČR stanovovat delší než dva měsíce. Nicméně autor zdůrazňuje potřebu, ale i povinnost, přistupovat ke každému případu individuálně, a tak by lhůty měly být stanovovány vždy se zřetelem na konkrétní okolnosti řízení o pozůstalosti. Nevykoná-li určená osoba volbu, a to i v případě marného uplynutí lhůty k rozhodnutí (§ 1606 odst. 2 o. z.), pak určí věc soud, a to se zřetelem k osobním poměrům a potřebě odkazovníka.

V praxi se však může stát, a lze to očekávat v nemalé míře, že nastane pluralita osob, které budou rozhodovat o určení věci, která má být odkazovníku vydána jako odkaz. Rozhodování v této věci bude náležet všem těmto osobám, neurčí-li zůstavitel jinak, či pokud se tyto osoby nedohodnou, jak má být při určení postupováno. Typická bude zejména pluralita dědiců obtížených odkazem. Zákon v takovém případě vyžaduje jednomyslné rozhodnutí všech osob obtížených odkazem (§ 1238 o. z.). Je nepochybné, že v praxi bude docházet k vleklým sporům těchto osob vydat tu kterou konkrétní věc. V případech, kdy se tyto osoby nejsou schopny, či mnohdy spíše ochotny dohodnout, rozhodne o volbě věci, která bude odkazovníkovi vydána jako předmět odkazu, soud (§ 1606 odst. 2 o. z.).

V případě, kdy zůstavitel zřídí odkaz věci určitého druhu, která se však v pozůstalosti nenachází, stává se odkaz neplatným. Typicky se může jednat o omyl zůstavitele, který je přesvědčen, že vlastní kolekci tří kusů náramkových hodinek značky Omega a určí, aby byly tyto tři kusy vydány jako odkaz určenému odkazovníku. Při projednávání pozůstalosti se však zjistí, že se žádné náramkové hodinky značky Omega v pozůstalosti nenachází. V pozůstalosti jsou pouze tři kusy náramkových hodinek značky Rolex, které zůstavitel platně odkázal jiné osobě. V takovémto případě je tedy odkaz neplatný a odkazovník nenabude žádný odkaz (§ 1605 odst. 1 věta první o. z.).

Výjimku z tohoto pravidla stanovuje § 1607 o. z., který umožňuje platný vznik odkazu peněz i tehdy, nenachází-li se fyzicky v pozůstalosti. Osoba obtížená odkazem je v takovémto případě povinna odkaz splnit.

Dojde-li ke kvantitativnímu střetu odkázaných věcí se skutečným počtem takových věcí v pozůstalosti, musí se odkazovník spokojit s takovým množstvím věcí, které jsou v pozůstalosti skutečně obsaženy (§ 1605 odst. 1 věta druhá o. z.). Využije-li se předchozí příklad s náramkovými hodinkami značky Rolex, kterých však budou reálně pouze dva kusy, pak se odkazovník nemůže odkazovat na vůli zůstavitele odkázat odkazovníkovi tři kusy náramkových hodinek značky Rolex. Případ, kdy by tak mohl oprávněně žádat, by nastal tehdy, neurčil-li by zůstavitel, že věc, respektive věci, mají být vydány z jeho vlastnictví, tedy

pozůstalosti. V takovémto případě by bylo povinností povinného obstarat odkazovníkovi věc v jakosti přiměřené osobním poměrům odkazovníka (§ 1605 odst. 2 o. z.).

Jakost přiměřená osobním poměrům odkazovníka může dle názoru autora představovat v praxi opět aplikační problém. Je nepochybné, že v těchto případech bude zapotřebí kooperace osoby obtížená odkazem s odkazovníkem, neboť jejich názory na jakost přiměřenou osobním poměrům odkazovníka bude nutné uvést do souladu. Rozhodne-li se např. zůstavitel odkázat výše uvedené náramkové hodinky značky Rolex, ačkoli žádné nevlastní a projeví svou vůli, aby byly ze strany obtíženého odkazem odkazovníkovi obstarány, bude nutné znát, k jakému účelu by měly odkazovníkovi tyto hodinky sloužit. Bude je nosit denně a využívat k tomu účelu, ke kterému byly vytvořeny, nebo se bude jednat o sběratelský artikl? Vlastní odkazovník už vícero obdobných náramkových hodinek atd. V praxi tak jistě dojde k takovému případu, kdy osoba obtížená odkazem hodlá odkazovníkovi obstarat bazarové zboží, které však plní svůj účel a vzhledem k nemajetným poměrům odkazovníka by to mělo být dostačující. Na druhé straně bude odkazovník tvrdit, že zboží, které představují náramkové hodinky značky Rolex, není vhodné, ba ani nezbytné, kupovat jako bazarové zboží, neboť tato vůle není zůstavitelem nikde výslovně stanovena a zboží se zpravidla kupuje nové, respektive on kupuje zboží vždy nové a nikoli bazarové či z komisiního prodeje. Tato možnost může reálně nastat a hodnota odkazu se může pohybovat v závratných výškách. Vzhledem k tomu, že literatura je v tomto směru velmi skoupá na slovo, nelze jinak než očekávat, že v těchto případech bude rozhodovat soud, který svou judikatorní činností stanoví jisté mantinely, avšak vždy s ohledem na konkrétní případ.

Vrátíme-li se k úvodnímu odstavci této části, týkající se odkázání jednoho z uměleckých děl, které však není ve vlastnictví zůstavitele, pak mohou opět nastat dalekosáhlé spory nejen o to, co zůstavitel myslel pod označením „umělecké dílo“, ale i které konkrétní umělecké dílo by měl obtížený odkazem odkazovníku vydat. Opět se vybízí aktivní přístup obtíženého odkazem a odkazovníka, tak aby bylo dosaženo konsenzu, avšak i zde se autor domnívá, že bude nezbytný zásah judikatury, která vnese světlo, jak postupovat v těchto a obdobných případech.

Je nepochybné, že v případě odkázání věcí genericky určených je v zůstavitelově nejlepším zájmu, aby co možná nejlépe specifikoval, jak a kým má být věc vybrána a předešel tak případným sporům. V případě odkazu věcí druhově určených, které nejsou ve vlastnictví zůstavitele, a zůstavitel projevil svou vůli, aby věci byly vydány z vlastnictví odkazem obtíženého, by bylo vhodné, aby stanovil blíže podmínky, či účel k jakému mají být věci vydány. V praxi by pak mohla formulace vypadat následovně: „Josefa Nováka, nar. 1. ledna 1960 povolávám jako odkazovníka k jedněm z náramkových hodinek značky Rolex, které má

ve vlastnictví můj jediný dědic, který je vybere tak, aby odkazovníku sloužila ke svému účelu, tedy aby sloužila jako běžný každodenní ukazatel data a času, bez ohledu na historickou či sběratelskou hodnotu těchto hodinek.“. Z této dikce jasně plyne, že ačkoli může mít osoba obtížená odkazem vícero náramkových hodinek značky Rolex, ať už historických či sběratelských kusů, tak i kusů, které nejsou pro sběratelské účely vhodné. Výběr toho, kterého kusu náramkových hodinek pro odkazovníka není v tomto případě nutné posuzovat s ohledem na to, jaký má odkazovník vztah k předmětu odkazu, tj. zda je také sběratel náramkových hodinek nebo zda je pouze běžný každodenní uživatel náramkových hodinek.

Je-li zřízeno více odkazů, které obsahují plnění spočívající v téže peněžní výši, či v plnění stejného druhu, nestávají se neplatnými. Odkazovník má v takovémto případě nárok na všechny odkazy, které zůstavitel platně odkázal (§ 1608 věta druhá o. z.).

8.5.2. Odkaz určité věci

Odkaz věci určité neboli individuálně určené, je z pohledu jistoty mnohem jednodušší než-li je situace u věcí určených druhově. Věci určené individuálně jsou zpravidla nezastupitelné, a to ať jde o konkrétní umělecké dílo či výrobek označený výrobním číslem. Lze očekávat, že tento typ odkazu bude v praxi nejhojněji využíván, neboť právě takto lze nejlépe obdarovat osobu posmrtně a zajistit jí tak jistý ekonomický prospěch a často také obdarovat ji „na památku“.

Ačkoli se může zdát, že tento typ odkazu je svou podstatou nejjednodušší pro aplikační praxi, neboť předmět odkazu je individuálně určen, je zapotřebí mít na paměti i jistá úskalí, která tento typ odkazu skýtá.

Těmito úskalími jsou zejména možné nepřesnosti, kterých se může zůstavitel dopustit např. omylem. Typicky se tak může stát v případě, kdy zůstavitel odkáže konkrétní věc téže osobě vícekrát. Jelikož jde zpravidla o věc nezastupitelnou, šlo by jen stěží ji poskytnout právě tolikrát, kolikrát to bylo stanoveno v pořízení pro případ smrti. Dojde-li k této situaci, nemá odkazovník právo na odkaz a náhradu odkazu vyjádřenou v penězích právě tolikrát, kolikrát je odkaz určité věci stanoven (§ 1608 věta první o. z.).

Rovněž se nepřihlíží, byla-li zůstavitelem odkázána věc, která již v době pořízení pro případ smrti náležela odkazovníkovi. V praxi tak půjde typicky o situace, kdy zůstavitel opomenul, že věc již odkazovníkovi poskytnul. Došlo-li však k nabytí předmětu odkazu odkazovníkovi po sepsání pořízení pro případ smrti jinak než vydáním od zůstavitele, pak se k takovému jednání také nepřihlíží a obtížená odkazem je povinen odkazovníku uhradit

obvyklou cenu věci, která měla být předmětem odkazu. Naopak, byl-li předmět odkazu vydán odkazovníkovi samotným zůstavitelem, považuje se toto jednání za odvolání odkazu – viz část odvolání odkazu (§ 1609 věta první o. z.).

Obtížený odkazem, který má vydat odkazovníku věc, která nenáleží jemu, ani zůstaviteli a ani odkazovníkovi, není tedy v jejich vlastnictví, nemá obtížený odkazem povinnost tuto věc, z povahy věci, vydat. K takovému ujednání v pořizení pro případ smrti se nepřihlíží a odkazovník nenabude ničeho (§ 1610 odst. 1 věta první o. z.). Projeví-li však zůstavitel vůli, aby obtížený odkazem věc obstaral a poskytl ji odkazovníkovi, je tento odkaz platný a pro obtíženého odkazem i závazný. Není-li možné věc obstarat za obvyklou cenu, je odkazovníku vyplacena tato cena jako náhrada (§ 1610 odst. 2 o. z.). Právě cena obvyklá je pro toto ustanovení velmi podstatná, neboť ze strany vlastníka věci, která má být pro odkazovníka poskytnuta, se může stát terčem spekulativního jednání jeho vlastníka, který tak bude chtít ekonomicky profitovat z povinnosti obtíženého odkazem obstarat tuto věc a poskytnout ji odkazovníkovi. Nelze-li věc obstarat za cenu obvyklou, postačí, bude-li tato cena odkazovníku vyplacena.

K odkazu věci cizí se nepřihlíží tehdy, je-li tato věc věcí cizí v době dědického nápadu, tedy k okamžiku smrti zůstavitele.⁹⁴

Dalším neméně podstatným potencionálním problémem v aplikační praxi, který byl vzpomenut již dříve, je situace, kdy předmětem odkazu je věc, ke které má osoba odkazem obtížená pouze právo či podíl. Je-li odkázána věc, kterou má obtížený odkazem ve spoluvlastnictví s další osobou, pak se odkaz týká pouze tohoto práva či podílu (§ 1610 odst. 1 věta druhá o. z.). Problematické je bezpochyby odkázání práva k věci, k němuž má obtížený odkazem pouze právo osobní služebnosti, poněvadž takovéto právo nemůže být zcizeno. Rovněž odkázání věci ve spoluvlastnictví nemusí vždy nutně znamenat souhlas spoluvlastníka s prodejem svého podílu. Autor osobně spatřuje nejproblematičtější odkázání věci ve společném jmění manželů. Právě ve společném jmění manželů může být obsažena většinová část majetku zůstavitele. Avšak i zde autor zdůrazňuje, že nebude-li pozůstalý manžel rozporovat odkaz náležející do společného jmění, pak bude odkaz platný v celém rozsahu, tedy k celé věci.

Dle judikatury je podíl odkázaný v době pořizení pro případ smrti platný v tom rozsahu, jaký byl v době sepsání pořizení pro případ smrti. Podíl nabytý zůstavitelem po sepsání pořizení pro případ smrti nebude součástí tohoto odkazu.⁹⁵

---

⁹⁴ NOVÁK, David. Pořizení o věci nepatřící zůstaviteli. In *Ad Notam*. 2016, roč. 22, č. 6, s. 16.

⁹⁵ Rozhodnutí Gl. U. 11.777, citováno dle ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 271.

8.5.3. Odkaz pohledávky

Dalším typem odkazu je odkaz pohledávky. Tento typ odkazu je co do počtu ustanovení upravující jednotlivý typ odkazu nejpočetnější. Odkazem pohledávky je přitom nutno rozumět jak odkaz aktiva, tak i odkaz pasiva, tedy jak nároku, tak i povinnosti.

Zákonodárce v § 1612 o. z. stanovuje povinnost osoby obtížená odkazem pohledávky postoupit odkazovníkovi tuto pohledávku, a to včetně příslušenství a zajištění, bylo-li zřízeno. Rovněž je obtížený odkazem povinen vydat odkazovníku veškeré potřebné dokumenty o pohledávce a sdělit mu vše co je k uplatnění pohledávky vůči dlužníkovi zapotřebí. Zákonodárce zde nevolí exaktní zákonnou dikci, která bude obsahovat výčet všech dokumentů, které bude obtížený odkazem povinen poskytnout odkazovníkovi, a to z toho důvodu, že jednotlivé okolnosti se budou vždy případ od případu lišit. V praxi však lze očekávat, že těmito dokumenty budou především listiny prokazující vznik pohledávky (např. smlouva o půjčce) – právní titul. Tento dokument bude zpravidla vždy součástí předávaných podkladů. Vedle tohoto právního titulu to však může být i korespondence mezi věřitelem a dlužníkem, obsahující zejména urgence a výzvy, především pak předžalobní výzva dle OSŘ, může jím být i uznání dluhu, rozhodnutí soudu, notářský či exekuční zápis atd. ustanovení § 1612 o. z. uvádí „... a sdělí mu vše, co je k uplatnění pohledávky proti dlužníku zapotřebí.“ Z dikce tohoto ust. se lze jistě správně domnívat, že to budou takové poznatky osoby obtížená odkazem, jako je například místo trvalého pobytu dlužníka, či kde se obvykle dlužník zdržuje, nebo např., že je poslední dobou často pod vlivem omamných a psychotropních látek, či že s dlužníkem probíhá insolvenční řízení atd.

Užitý termín „postoupit pohledávku“ značí povinnost odkazem obtíženého přenechat odkazovníkovi pohledávku platně, zpravidla tedy písemnou formou se řádným oznámením této skutečnosti dlužníkovi. Osoba obtížená odkazem však neodpovídá za dobytost této pohledávky, ani za to, že tato pohledávka v době postoupení pohledávky trvala.⁹⁶

Otázkou však v případě odkazu pohledávky je, jak bude postupována pohledávka, jejíž právní titul nebyl uzavřen v písemné formě. Autor se osobně domnívá, že v takovýchto případech je pohledávka odkazovníkem *de iure*, ale také *de facto* nedobytná.

Na rozdíl od VINZ 1937, který předpokládal při odkazu „všech pohledávek“ pouze ty pohledávky vzniklé po zřízení odkazu, současný občanský zákoník ve svém § 1613 o. z. předpokládá pod termínem „všechny pohledávky“ právě ty pohledávky, které trvají po zřízení odkazu. Pohledávky vzniklé po vzniku porizení pro případ smrti se do této sumy tedy počítat

⁹⁶ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 275.

nebudou.⁹⁷ Toto ustanovení rovněž vylučuje ze sumy „všech pohledávek“ ty pohledávky, které vznikly z převoditelných cenných papírů⁹⁸ a vkladních knížek⁹⁹, ani pohledávky váznoucí na nemovitostech¹⁰⁰ a pohledávky vznikající z práva věcného¹⁰¹.

Dle ust. § 1614 o. z. je možné, aby zůstavitel *de facto* zřízením odkazu prominul dluh věřitele. Odkaz takto zřízen zůstavitelem zavazuje osobu obtíženou odkazem k vydání kvitance anebo vrácení dlužního úpisu. Jelikož pohledávka vzniká nejen sepsáním dlužního úpisu či jiné listiny, je nutné toto ustanovení vykládat extenzivně, a proto by v případě směnky na řad bylo její vydání dlužníkovi jistě v souladu se zákonem. Byla-li pohledávka jakýmkoli způsobem zajištěna, např. uznáním dluhu, či zástavním právem, pak je nutné, aby osoba obtížená odkazem tyto listiny odkazovníku vydala a v případě, kdy takové zajištění bylo zapsáno do veřejného seznamu, pak neodkladně zažádat o jeho výmaz.

Obsahuje-li odkaz prominutí dluhu, který má dlužník vůči zůstaviteli, pak se toto prominutí vztahuje výhradně na dluh vzniklý před zřízením odkazu. Promine-li zůstavitel odkazem zajištění dluhu, týká se toto prominutí toliko pouze zajištění (např. zástava) a nikoli prominutí zajištění a dluhu zároveň. Stejně tak se nepovažuje za prominutí úroků, ať smluvních či zákonných, byla-li odkazem prodloužena lhůta k placení (§ 1615 věta první o. z.).

Promíjí-li zůstavitel odkazem dluh bez bližšího určení, jevílo se zákonodárci vhodné, aby stanovil zákonné meze, kterými se bude takový odkaz řídit. Je nepochybné, že zůstavitel může v pořízení pro případ smrti určit i jinak, nicméně nebude-li odkaz obsahovat bližší informace, jak má být jeho vůle vykládána, pak se užije výše uvedené ustanovení. Je zcela v souladu s dříve uvedenými ustanoveními, že prominutí dluhů se vztahuje toliko na dluhy vzniklé před pořízením pro případ smrti. Byl-li odkazem prominut dluh, je zřejmé, že obtížený odkazem je povinen podniknout vše pro to, aby byl dluh právně bezvadně prominut. Jako nejsnazší možnost se jeví písemné potvrzení o prominutí dluhu, případně, byla-li vydána, předání směnky dlužníkovi, písemná forma takového potvrzení jistě přispěje k vyšší právní jistotě. Vzhledem k této absentující povinnosti se lze domnívat, že na správný postup *pro futuro* budeme muset počkat do prvního judikatorního rozhodnutí.

Autor se domnívá, že užití slov „promíjím dluhy“ je velmi nešťastné a v praxi bude i přes toto poměrně jasné vyjádření poněkud problematické. Dle autorova názoru by měla být

⁹⁷ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 277.

⁹⁸ Dle zákona ČNR č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, se cennými papíry myslí zejména akcie, šeky, směnky, opční listy, podílové listy, dluhopisy, poukázky na akcie, podílové listy, investiční kupony, kupony, náložné listy, skladištní listy a zemědělské skladištní listy.

⁹⁹ Nevztahuje se na běžné účty, které jsou nejhojněji využívány.

¹⁰⁰ Vztahuje se na ty pohledávky zajištěné zástavním právem na nemovitosti.

¹⁰¹ Vztahuje se na nároky chráněné věcnou žalobou, negatorní žalobou a nároky na zřízení věcných práv.

zůstavitelovou povinností co možná nejjasnější specifikace dluhu, stejně jako specifikace dlužníka. Autor se názorově neztotožňuje s judikátem z Glasser Ungerovy sbírky soudních rozhodnutí, podle kterého se při užití slov „všechny dlužné pohledávky, které tu jsou, prohlašují za zaniklé“¹⁰². Jazykovým výkladem lze dojít k závěru, že se za prominuté uznávají i dluhy vzniklé po zřízení odkazu.

Prominutí zajištění dluhu, kterým bývá např. zástava, by mělo být opět vykonáno obtíženým odkazem jak *de iure*, tak i *de facto*. V praxi by tak měla být dlužníkovi vydána zástava, a to včetně listiny o prominutí zajištění dluhu. „Lze mít za to, že zůstavitel může kromě prominutí zajištění dluhu prominout i jeho utvrzení spočívající ve smluvní pokutě.“¹⁰³

Jestliže zůstavitel vyjádřil v odkazu svou vůli prodloužit dlužníkovi lhůtu k placení, zavazuje tím osobu obtíženou odkazem k uzavření dohody s dlužníkem o změně závazku, která bude mít za následek změnu lhůty pro plnění dluhu. Zákon však předpokládá, že tím není dotčena povinnost dlužníka uhradit úroky i za dobu prodloužení lhůty pro plnění dluhu. K tomu, aby byl dlužník této povinnosti zbaven, musí zůstavitel jasně projevit svou vůli v pořízení pro případ smrti.

Odkazem finanční hotovosti ve stejné výši jako je zůstavitelův dluh vůči odkazovníkovi nelze považovat za splnění dluhu, nýbrž za další ekonomický prospěch, který zůstavitel odkazovníku, věřiteli, poskytuje. Tato vyvratitelná domněnka obsažená v ust. § 1617 o. z. zdůrazňuje potřebu, aby zůstavitel co možná nejpřesněji vyjádřil svou vůli. V praxi však lze očekávat, že nastanou případy, kdy zůstavitel odkáže částku rovnající se přesně výši dluhu, který zůstavitel má vůči věřiteli, kterým je bankovní, ale i nebankovní dům. V takovýchto případech lze mít jistě za to, že úmyslem zůstavitele splnit svůj dluh a nikoli obdarovat věřitele, poněvadž takové jednání není běžné. Stejně tak se nelze domnívat, že tam, kde měl zůstavitel prokazatelné problémy s řádným plněním svého dluhu, zejména s ohledem na finanční situaci nebo nepřátelský osobní vztah s věřitelem, lze jen těžko očekávat, že bylo zůstavitelovou vůlí dluh splatit a věřitele nad to ještě i obdarovat, a to částkou rovnající se dlužné částce. Jak ale bylo uvedeno výše, pro předejití případných problémů při výkladu vůle zůstavitele, postačilo by prosté „Josefu Novákovi, nar. 1. ledna 1960, odkazuji 10.000,00 Kč, které jsem mu dlužen.“

Jak bylo uvedeno v úvodu této části práce, odkazem pohledávky může být myšlen také odkaz pasiva, tedy dluhu, a to na základě ust. § 1616 o. z.. V takovémto případě zůstavitel,

---

¹⁰² Rozhodnutí Gl. U. 1317, citováno dle ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi : Díl III.* Reprint původního vydání. Praha : ASPI Publishing, 2002. s. 243.

¹⁰³ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 285.

kteřý je dlužníkem věřitele povolává právě tohoto věřitele, jako odkazovníka tohoto dluhu. Odkáže-li takto zůstavitel svůj dluh, který má za odkazovníkem, znamená to povinnost odkazem obtíženého jednak uznat tento dluh, a to zcela bez ohledu na možnost promlčení dluhu a následné splnění odkazu, tak jak budou splněny ostatní odkazy, tedy do jednoho roku od smrti zůstavitele. Ačkoli by se na první pohled mohlo zdát, že se jedná o odkázání dluhu na straně zůstavitele věřiteli, tedy odkazovníkovi, není tomu tak, neboť by odkazovníka zavazovalo plnit sám sobě.

Věřitel – odkazovník se tedy dostává do mnohem výhodnější pozice, neboť jeho pohledávka bude utvrzena, a to i v případě promlčení dluhu, a navíc splatnost této pohledávky bude do jednoho roku od úmrtí zůstavitele – jeho původního dlužníka. Osoba obtížená odkazem, kde není vyloučena pluralita osob, nastupuje *de iure* do postavení dlužníka. Je namístě připomenout, že takto stanovený odkaz nemusí být přímou vůlí věřitele, ačkoli vůle zůstavitele je zde na prvním místě. Věřitele může motivovat např. ekonomický zájem, kdy nechce, aby byla jeho pohledávka splacena do jednoho roku od úmrtí zůstavitele, nýbrž tak, jak bylo ujednáno mezi ním a zůstavitelem, např. v pravidelných měsíčních dávkách. Odkazovník tak může odkaz odmítnout, a to bez následku prominutí dluhu. Je však spíše předpokladatelné, že věřitel – odkazovník bude mít zájem na co možná nejkratším termínu splnění jeho pohledávky. Tím spíše lze očekávat takové jednání odkazovníka v případě, kdy je dluh promlčen.

Uznání dluhu je právním jednáním osoby obtížené odkazem, které musí odkazovníku vydat v písemné formě. Je však otázkou, jak postupovat ve výše zmíněné situaci, kdy je osob obtížených odkazem, více. Z povahy věci by toto utvrzení dluhu měly vydat všechny tyto osoby společně, ale za bezvadné by bylo možné považovat i takové uznání dluhu, které poskytne věřiteli jen jedna z osob obtížená odkazem, avšak se souhlasem ostatních osob obtížených odkazem. V praxi by pak všechna tato jednání měla mít písemnou formu.

Dle odst. druhého předmětného § 1616 o. z. může zůstavitel také požadovat zajištění takového dluhu, a to takové zajištění, které bude dostačující jistotou pro odkazovníka. Zajištěním musí tedy být v souladu s tímto ustanovením takové zajištění, které bude na konkrétní případ nejprůhodnější. V praxi se bude nejčastěji jednat zejména o zřízení zástavního práva, ručení, finanční záruku, srážky ze mzdy, ale i notářskou úschovu peněz a listin. Motivací zůstavitele přitom v takovém případě může být jistá pochybnost ohledně plnění ze strany obtížených odkazem.

8.5.4. Odkaz opakujících se dávek

Ačkoli o. z. neuvádí tento odkaz jako jeden z druhů odkazů v oddílu druhém dílu pojednávajícím o odkazu, lze o úpravě obsažené v ust. § 1626 odst. 1 o. z. hovořit jako o zvláštním typu odkazu. Ačkoli je nepochybné, že tato právní úprava navazuje na odkaz pohledávky je podstata odkazu opakujících se dávek velmi specifická.

Toto ustanovení nepřejalo dikci VINZ 1937, neboť zde není výslovně stanoveno, že lhůta počíná běžet dnem smrti zůstavitele. Tato zásada však je splněna, neboť se jedná o jednotlivou nehmotnou věc.¹⁰⁴

Podstatou odkazu, jehož předmětem jsou opakující se dávky je plnění vůči odkazovníkovi, který nabude toto právo, dožil-li se počátku doby, kdy mu na tuto dávku vznikl nárok. Splatnost plnění však nastává až v určeném termínu splatnosti. Jako příklad si lze uvést odkaz spočívající v plnění měsíční výplaty finanční částky 5.000,00 Kč splatných vždy 15. dne daného měsíce. Zemře-li odkazovník 5. dne v měsíci, jeho právo na dávku vzniklo a vzhledem k jeho úmrtí přešlo na dědice, případně na odkazovníky, jako pohledávka vůči obtíženému odkazem. Jelikož však splatnost této dávky byla určena vždy k 15. dni v měsíci, není dědic, případně odkazovník, právně způsobilý, uplatňovat nárok k této dávkce dříve.

Bylo-li odkázáno výživné, platí obdobně ust. § 922 o. z. Tento odkaz je pravděpodobně chybný, neboť ne zcela koresponduje, když hovoří o přiznání výživného ode dne zahájení soudního řízení, respektive nejdéle tři roky zpět pro děti a přiznání výživného nejdéle dva roky zpět pro neprovdanou matku a úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem. Zákonodárce měl patrně na mysli odkaz na dispozitivní ust. § 921 odst. 1 o. z., který plnění výživného stanovuje v pravidelných měsíčních splátkách, které jsou splatné na měsíc dopředu.

8.5.5. Zákonný odkaz

Občanský zákoník hovoří o odkazu jako o institutu dědického práva, který lze platně zřídit pouze v pořízení pro případ smrti, tedy závětí, dědickou smlouvou či dovětkem. Zákonodárce však v ust. § 1667 o. z. připouští i vznik odkazu *ex lege*. Pozůstalý manžel nabývá v případě, kdy se zůstavitelem sdílí rodinnou domácnost, vlastnické právo k věcem movitým, jež tvoří základní vybavení rodinné domácnosti, a to i v případě, kdy není dědicem.

Ačkoli o. z., oproti předchozí právní úpravě, neobsahuje legální definici pojmu „domácnost“, z důvodové zprávy k § 80 o. z. je zřejmé, že tak bylo učiněno záměrně,

---

¹⁰⁴ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 308.

neboť zákonodárce poukazuje na dvousečnost pojmu domácnost, která může představovat jednak „pospolitost spolužijících osob“ a jednak „zařízené obydlí“.¹⁰⁵ Pod pojmem „rodinná domácnost“ je třeba pro účely § 1667 o. z. rozumět „zařízené obydlí“.

Rovněž pojem „základní vybavení rodinné domácnosti“ je pojmem, jež nebyl zákonem definován a pro jeho vymezení je nutná znalost důvodové zprávy, která považuje za základní vybavení rodinné domácnosti užší okruh věcí, než je obvyklé zařízení domácnosti dle ust. § 698 odst. 1 o. z. (srov. § 322 OSŘ) pak tvoří movité věci denní potřeby, které jsou pro člověka nepostradatelné k zachování běžné funkce domácnosti. Důvodová zpráva demonstrativně vyjmenovává nábytek, nádobí, ložní prádlo.¹⁰⁶ Je však otázkou, zda by např. v případě starožitného nábytku či nádobí, které by mělo značnou hodnotu, tvořilo základní zařízení rodinné domácnosti, třebaže bylo denně užíváno. Dle autorova názoru by v případech, kdy nábytek či nádobí má značnou hodnotu, nemělo tvořit základní vybavení rodinné domácnosti, ale mělo by připadnout dědicům, kteří zůstavitelově manželovi poskytnou náhradní nábytek či nádobí, které bude svému účelu sloužit naprosto stejně.

Jak z výše uvedeného vyplývá, zákonodárce přiznává, za splnění zákonných podmínek, pozůstalému manželovi nabytí vlastnického práva k movitým věcem zůstavitele mimo řízení o pozůstalosti *ex lege*. Tento institut lze vzhledem ke své povaze označit za odkaz *ex lege*, tj. odkaz, který nebyl zřízen v pořizení pro případ smrti a nejedná se ani o darování pro případ smrti, které se posuzuje jako odkaz.

8.5.6. Odkaz zaopatření, výchovy a výživy

Ačkoli občanský zákoník přímo neuvádí za jeden z druhů odkazů odkaz zaopatření, výchovy a výživy, je vzpomenut v § 1631 odst. 2 o. z. Tento odkaz není dále rozváděn žádnými výkladovými ustanoveními, a tak lze předpokládat že v aplikační praxi bude nutné využít dřívější právníká díla, jako je komentář k občanskému zákoníku všeobecnému univ. prof. Sedláčka a Roučka.

Odkazem zaopatření by se měl považovat takový odkaz, kterým zůstavitel pamatoval na odkazovníka tak, aby mu poskytnul dostatečné podmínky pro život. V praxi by se za zaopatření mělo považovat poskytování prostředků k životu tak, jak je poskytoval zůstavitel. Neposkytoval-li zůstavitel odkazovníkovi zaopatření, pak by mělo být nejméně v rozsahu

---

¹⁰⁵ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Nakladatelství Sagit, a. s., 2012. 1119 s. 101.

¹⁰⁶ op. cit. s. 682.

zajištění důstojného života a běžných potřeb, neurčil-li zůstavitel jinak. Mezi tyto potřeby lze zařadit zejména ubytování, stravu, oděvy, a to bez temporálního omezení. Součástí zaopatření však bylo také vzdělání.¹⁰⁷

Výchova odkazovníka byla podle OZO chápána jako poskytnutí zaopatření do doby zletilosti odkazovníka. V době OZO byla plnoletost dosažena 21. rokem věku osoby. Touto optikou by tedy měl být odkaz výživy temporálně omezen také do dovršení zletilosti – 18. roku věku odkazovníka.¹⁰⁸ Je však otázkou, zda výchovou by neměla být spíše chápána neurčitá doba potřebná odkazovníkovi do chvíle, kdy plně vstoupí do pracovního procesu, nejpozději však do 26. roku věku odkazovníka.

Výživa je další z možností, jak osobu odkazovníka na dobu časově neomezenou obdarovat zajištěním stravy, včetně nápojů.

Neurčil-li zůstavitel, jak má být odkaz plněn, je pouze na vůli obtíženého odkazem, zda bude odkazovníkovi poskytovat naturální plnění, či zda bude poskytovat plnění v penězích.

8.6. Nabytí odkazu

Nabytí odkazu je nutno vnímat jako komplexní pojem kdy a jak odkazovník nabývá odkaz. Na místě je třeba rozlišovat pojmy, jako jsou nabytí práva na odkaz či dospění odkazu. Tyto pojmy je pak nutné opět rozlišovat jako nabytí odkazu *de iure a de facto*. Odkazem se nenabývá věc z pozůstalosti přímo, ale od osoby obtížené odkazem.¹⁰⁹

Odkazovníku bude svědčit nárok na vydání všeho, co mu bylo zůstaveno jako odkaz z pozůstalosti, která připadne dědici, respektive dědicům.¹¹⁰

Odkazovník nabývá právo na odkaz pro sebe a své nástupce smrtí zůstavitele (§ 1620 odst. 1 o. z.). S právní událostí v podobě smrti zůstavitele však nemusí být účinky vzniku práva na odkaz nutně spojeny. Zůstavitel může v porřízení pro případ smrti určit nabytí odkazu později, například doložením času či příkazem.^{111,112} Opět je tedy vůle zůstavitele přednější než zákonná

---

¹⁰⁷ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi : Díl III*. Reprint původního vydání. Praha : ASPI Publishing, 2002. s. 253.

¹⁰⁸ op. cit. s. 253.

¹⁰⁹ SCHINDLER, Filip. Odkazy – způsob nabytí mortis causa mimo univerzální sukcesí. In *Ad Notam*. 2013, roč. 19, č. 5, s. 7.

¹¹⁰ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. 2. vydání. Praha : Vesmír, 1926. s. 26.

¹¹¹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Nakladatelství Sagit, a. s., 2012. s. 661.

dikce, nyní konkrétně vyplývající z ust. § 1620 odst. 1 o. z. Rovněž je zde nutné zdůraznit, že vznik práva na odkaz není totožný se vznikem vlastnického práva k předmětu odkazu. Dle ust. § 1620 odst. 2 o. z., který odkazuje na § 1480 o. z., není možné právo na odkaz, které má teprve vzniknout, zcizit. Práva na odkaz se lze platně pouze zřít.

Dospěním odkazu rozumíme stav, kdy se odkaz stává splatným. Právo na odkaz bylo odkazovníkem nabyto a byly splněny všechny podmínky (např. určení času) pro vydání odkazu ze strany obtíženého odkazem. Dospěním odkazu můžeme rozumět okamžik vzniku práva k odkazu.

Vznik vlastnického práva k odkazu, jemuž předchází vznik práva na odkaz, nastává totožným způsobem jako vlastnické právo k věci. Jelikož předmětem odkazu mohou být rozličné věci v právním smyslu, jako jsou movitost, nemovitost, právo atd., je ke vzniku vlastnického práva vyžadována právě taková forma, kterou občanský zákoník vyžaduje. Například u nemovitostí zapsaných ve veřejném seznamu bude vznik vlastnického práva vázán na úřední potvrzení o provedeném zápisu do takového seznamu. U věcí zapisovaných do veřejného seznamu se odkazovník, coby vlastník, zapíše ihned po zůstaviteli, neurčil-li zůstavitel jinak, či nebyla-li splatnost odkazu odložena (§ 1621 odst. 2 poslední věta o. z.).¹¹³ U movitostí, které se nezapisují do veřejných seznamů, to bude odevzdání takové věci, avšak i zde by bylo nejvhodnější písemné potvrzení o odevzdání a převzetí předmětu odkazu. V případě odkázané pohledávky to bude potvrzení o jejím postoupení.

K nabytí odkazu, respektive k nabytí vlastnického práva, je zapotřebí právní titul na základě kterého dojde ke vzniku vlastnického práva. Dle důvodové zprávy k § 1621 o. z. se odkaz samý považuje za právní titul.¹¹⁴ Není tedy zapotřebí dalšího právního jednání osoby obtížené odkazem směřující k nabytí odkazu odkazovníkem, vyjma takového právního jednání, které bezprostředně vede ke vzniku vlastnického práva a faktického odevzdání předmětu odkazu odkazovníkovi.

---

¹¹² NEVRKLA, Luboš. 2014. Návrat odkazu do úpravy dědického práva. In *epravo.cz* [online]. 2014 [cit. 2018-08-26]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/navrat-odkazu-do-upravy-dedickeho-prava-95956.html>>.

¹¹³ Počet vlastníků zapisovaných do veřejného seznamu může mít vliv pro případné pozdější zcizení věci. Například v případě zcizování osobního automobilu je pro kupujícího rozhodující o kolikátého vlastníka v řadě se při prodeji jedná. Zákonodárce tak patrně pamatoval nejen na vyloučení většího administrativního zatížení správních orgánů, ale i na „nestěžování“ některých právních jednání nového vlastníka při správě svého majetku.

¹¹⁴ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Nakladatelství Sagit, a. s., 2012. s. 661.

8.6.1. Vydání odkazu

Dospěl-li odkaz je povinností obtíženého odkazem odkazovníkovi vydat, a to řádně v termínu splatnosti odkazu. Rovněž je nezbytné, aby odkaz byl odkazovníkem a dědictví dědicem přijato. Nebude-li ze strany obtíženého odkazem přistoupeno k vydání věci, může se odkazovník domáhat vydání odkázané věci reivindikační žalobou, případně, je-li vlastnické právo k věci zapisováno do veřejného seznamu, pak i žalobou na vydání vkladu schopného prohlášení či návrhu na zápis vlastnického práva¹¹⁵.

8.7. Splatnost odkazu

Neurčí-li zůstavitel jinak (§ 1624 odst. 2 o. z.), stává se odkaz splatným ihned, jedná-li se o jednotlivé věci z pozůstalosti a odkaz takových práv, která k věcem vztahují, menší odměny pro zaměstnance, odkazy veřejně prospěšné, dobročinné apod. Jiné odkazy jsou splatné do roku od skonu zůstavitele.

V souvislosti s tímto ustanovením mohou v praxi vzniknout určité výkladové problémy termínů „menší odměna pro zaměstnance“ a neuzavřený okruh odkazů „veřejně prospěšných, dobročinných a podobných“.

Pojem „menší odměna pro zaměstnance“ bude nutné vyložit v judikatuře, či zpřesnit zákon. Tento pojem je velmi subjektivní, a vzhledem k tomu, že každá osoba, jak zůstavitele, osoby obtížené odkazem, tak i odkazovníka má jiná měřítká. Nutné bude jistě nejprve zjistit vůli zůstavitele. Například, byl-li zůstavitel zaměstnavatelem, který pravidelně několikrát ročně odměňoval své zaměstnance částkami ne menšími 20.000,00 Kč, pak by například odměna všem zaměstnancům ve výši 5.000,00 Kč byla „menší odměnou“ naopak částku překračující tuto sumu by patrně nebylo možné považovat za „menší odměnu“. Vybízí se však i poměr hodnoty takové odměny k celkové hodnotě pozůstalosti. Činí-li odměna např. 0,1 % z celkové hodnoty pozůstalosti, pak by se rovněž mohlo jednat o „menší odměnu“, stejně tak by patrně bylo možné považovat za „menší odměnu“ i zlomek kapitálu z podnikání zůstavitele.

Odkazy podobné odkazům veřejně prospěšným a dobročinným budou rovněž představovat v aplikační praxi nemalé problémy. Autor se osobně nedomnívá, že by výklad pojmů „veřejně prospěšný“ a „dobročinný“ činil v praxi problémy. Jde však toliko spíše o pojem „podobné

---

¹¹⁵ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 294.

odkazy“. Odkaz finanční hotovosti handicapované osobě na koupi speciální ortopedické pomůcky by bylo možné do této množiny jistě začlenit. Je však otázkou, zda by za takový odkaz bylo možné považovat např. odkázání finanční hotovosti umělci, za účelem vztyčení busty kontroverzní osoby českých dějin, jako byl např. gen. Radola Gajda, na veřejnosti přístupném místě.

Omezení splatnosti odkazů lze spatřovat jednak ve vůli zůstavitele, ale také v rozsahu odkazu. Jediným korektivem pro okamžitou splatnost je odkaz odměny pro zaměstnance, který nebude menší. V ostatních případech je dle zákona rozsah či výše odkazů, ve vztahu ke splatnosti, naprosto neomezená. Je tedy otázkou, jak postupovat při dobročinném odkazu ve výši např. 5.000.000,00 Kč v hotovosti, neboť požadovat takovou finanční hotovost např. po dvou dnech od úmrtí zůstavitele bude téměř vždy velmi problematické.

Za jiné odkazy, které jsou splatné do roka od smrti zůstavitele, se považují všechny ostatní odkazy, které nesplňují podmínky § 1624 o. z.

Stane-li se odkaz splatným, jsou počínaje tímto dnem jeho vlastnictvím také plody a užitky, které působí i vůči třetím osobám¹¹⁶, stejně jako cokoli jiného, co k věci přibude, včetně práv s věcí spojenými (§ 1625 věta první o. z.). Stejně tak od okamžiku splatnosti odkazu jdou závady, včetně zhoršení či zkázy v důsledku *vis maior*, na odkázané věci k tíži odkazovníkovi (§ 1625 věta druhá o. z.).

8.8. Závady odkazu

Ustanovení § 1611 o. z. hovoří o závadách odkazu, které postihují příjemce odkázané věci, tedy odkazovníka. Výslovně se přitom hovoří o zastavení a jiném zatížení. Toto výkladové ustanovení je poměrně strohé, ale nese jasné sdělení, koho závady odkazu postihují. Méně šťastný je naopak neurčitý pojem „jiná zatížení“, který se zákonodárce rozhodl dále blíže nespécifikovat ani v důvodové zprávě.

V souvislosti se závadami odkazu je třeba termín „jiná zatížení“ vnímat jako takovou okolnost, která brání vlastníkovi, nově odkazovníkovi, nelimitně využívat tuto věc v zákonných mezích. Zcela typicky bude závadou něco, co vlastníka nutí něco strpět nebo se něčeho zdržet. Rovněž může jít o právo stavby, služebnosti, zadržovací právo, předkupní právo, zákaz zcizení

---

¹¹⁶ Rozhodnutí Gl. U. 12.547, citováno dle ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 307.

a zatížení, omezení převodu nemovitosti dle § 58 ObčZ ve znění před 1. lednem 1992, práva a povinnosti z pachtu, výprosy, nájmu či z výpůjčky, dále může být nařízeno svěřenské nástupnictví, podmínka, příkaz, doložení času či pododkaz. Dále může jít o právní vadu na věci, např. právo plynoucí z duševního vlastnictví atd.¹¹⁷

Skutečnost, zda zůstavitel o závadě na odkazu věděl či nikoli, není přitom rozhodující. Odkazovník rovněž přejímá i nedoplatky na daních, byla-li mu odkázána nemovitost.¹¹⁸ Naproti tomu odkazovník věci zastavené přejímá pouze zástavní břemeno, nikoli dluh.¹¹⁹

Možností, jak nejlépe ochránit odkazovníka a poskytnout mu tak předmět odkazu zcela bezvadně je učinit odkaz „bez závad“. V praxi by tak zůstavitel užil sentence „Povolávám jako odkazovníka Josefa Nováka, nar. 1. ledna 1960, k mému silničnímu kolu značky Merida, a to bez závad na něm plynoucím. K odstranění všech závad povolávám své dědice zcela nerozdílně.“

8.9. Kvantitativní omezení odkazu – falcidiánská kvarta

Právní úprava odkazu v ABGB i ve VINZ 1937 korespondovala s poměrně širokou pořizovací volností zůstavitele. Tato pořizovací volnost zůstavitele byla natolik široká, že umožňovala zatížit pozůstalost takovým způsobem, že byla odkazy zcela vyčerpána. Ačkoli je současná právní úprava dědictvého práva co do pořizovací volnosti zůstavitele rovněž velmi široká, rozhodnul se zákonodárce pro jistý myšlenkový odklon od jeho hlavních inspiračních zdrojů. Je možné se domnívat, že takto učinil právě s ohledem na situace, které by mohly nastat v případech, kdy se dědictví zcela vyčerpá odkazy. Lze konstatovat, že tento odklon je největším rozdílem mezi současnou úpravou odkazu a úpravou obsaženou ve VINZ 1937, která je z 95 % totožná. Tímto odklonem je zavedení kvantitativního omezení odkazu v podobě znovuoživení římskoprávního institutu falcidiánské kvarty, která byla podrobně popsána výše, v části pojednávající o římskoprávní úpravě odkazu.

Občanský zákoník zavádí, respektive oživuje, falcidiánskou kvartu ve svém ust. § 1598 o. z., a to konkrétně slovy „Každému z dědiců musí zůstat z hodnoty dědictví alespoň

---

¹¹⁷ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 272-273.

¹¹⁸ Rozhodnutí Gl. U. 14.558, citováno dle ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 274.

¹¹⁹ Rozhodnutí G. Z. 1856, č. 131 citováno dle ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 274.

čtvrtina odkazy nezatížená. Zatíží-li zůstavitel dědice více, má dědic právo na poměrné zkrácení odkazu.“

Rozhodneme-li se pro výklad tohoto ustanovení, nezbývá nám než konstatovat, že je velmi vágní a zákonodárce si jistě mohl dovolit zevrubnější charakteristiku tohoto omezení odkazu. Dokonce ani samotná důvodová zpráva není pro praxi příliš obohacující. Nicméně i přes zákonodárcovu skoupost na slovo, je v tomto případě z důvodové zprávy zcela jasný odkaz na *quarta Falcidia*, čímž se v praxi pro případné otázky otevírají dveře do římskoprávní úpravy.

Logickým výkladem *a contrario* lze vyložit první větu zmíněného ustanovení tak, že zákon neumožňuje zůstaviteli zatížit dědictví každého dědice více než ze tří čtvrtin jeho hodnoty. Druhá věta předmětného ustanovení pak pamatuje na situaci, kdy se zůstavitel rozhodne zatížit dědictví dědice, příp. více dědiců, nad tento rámeček, bez ohledu na to, zda šlo o bezděčné či záměrné počínání zůstavitele. Stane-li se tak, může dědic využít svého práva na poměrné zkrácení odkazu.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že vůle zůstavitele, respektive jeho pořizovací volnost, která je v občanském zákoníku považována za prvořadou, je v určitých případech podrobena zákonnému kvantitativnímu omezení, které stanovuje, že každému z dědiců musí z dědictví zůstat alespoň jedna čtvrtina dědictví nezatížená odkazy.

Falcidiánská kvarta má jasně určenou svou působnost na odkazy, a to včetně darování pro případ smrti, která se dle § 2063 věty první o. z. posuzují jako odkaz (viz níže).

8.9.1. Výpočet falcidiánské kvarty

Určení falcidiánské kvarty spočívá na ohodnocení majetku, respektive dědického dílu a z něj určené čtvrtiny, která nemůže být odkazy zatížena. Ke správnému výpočtu falcidiánské kvarty je zapotřebí položit si zdánlivě jednoduché otázky, a sice jak vypočítat falcidiánskou kvartu a ke kterému okamžiku, neboť zákonodárce blíže nspecifikoval postup výpočtu falcidiánské kvarty.

Výpočet falcidiánské kvarty není nikterak složitý. Je jí zcela logicky souhrnná hodnota všech věcí v pozůstalosti, vyjádřená v penězích. V praxi jde o cenu obvyklou všech věcí v pozůstalosti, která je stanovena na základě prohlášení dědiců, ocenění správcem pozůstalosti a v odůvodněných případech též znaleckým posudkem (§ 181 odst. 1 ZŘS), od které jsou odečteny všechny dluhy zůstavitele. Pro pozůstalost, od které jsou takto odečteny všechny dluhy zůstavitele a jiné poplatky, se užívá zpravidla termínu „čistá pozůstalost“.

Doba rozhodná pro výpočet falcidiánské kvarty není v občanském zákoníku *expresiss verbis* stanovena, proto je možností pro určení rozhodné doby hned několik. Jsou jimi okamžik smrti zůstavitele, okamžik vznesení nároku odkazovníka na odkaz, okamžik pravomocného rozhodnutí soudu o nabytí dědictví, okamžik sepsání pořízení pro případ smrti, příp. okamžik akceptace darování pro případ smrti, které se posuzuje jako odkaz. Okamžik smrti je však právní událostí, která je pro dědické právo stěžejní a není tedy pochyb, že právě touto událostí nabývají dědicové dědictví. A jde o tentýž okamžik, ke kterému má být proveden výpočet falcidiánské kvarty. Nad to autor poukazuje také na ust. § 181 odst. 2 ZŘS, které lze analogicky použít, neboť stanovuje rozhodnou dobu pro ocenění pozůstalosti, kterou je rovněž smrt zůstavitele.¹²⁰

Je pochopitelné, a možná i nevyhnutelné, že po smrti zůstavitele může, a v praxi se tak často stává, dojít ke zhodnocení, případně devalvací majetku po zůstaviteli. Typickým příkladem pak může být zhodnocení či devalvace hodnoty akcií, různých sbírek, uměleckých děl apod., které jsou předmětem odkazu. Stoupne-li po smrti zůstavitele hodnota jeho majetku, nemá to na výpočet falcidiánské kvarty žádný vliv, stejně jako kdyby se hodnota majetku snížila.

8.9.2. Krácení odkazů dle § 1598 o. z.

Je-li dědictví dědice zatíženo více než ze tří čtvrtin může využít svého práva na poměrné zkrácení odkazu. Jde však pouze o právo a nikoli povinnost dědice. Dědic tedy nemusí svého práva využít, čímž se rozhodne dbát *stricto sensu* na vůli zůstavitele a odkazy plnit tak, jak si zůstavitel přál. Právě tato dispozice však může v praxi znamenat nemalé problémy, neboť je-li povoláno více dědiců, nemusí být jejich rozhodnutí o tom, zda krátit odkazy, které zatížily dědictví více než ze tří čtvrtin, konzistentní.

Rozhodne-li se dědic plnit vůli zůstavitele i přes zatížení jeho dědického dílu nad rámec zákonem povolených tří čtvrtin dědictví a uplatnil-li výhradu soupisu, je oprávněn požadovat pouze náhradu nákladů spojených s vykonáním zůstavitelovy poslední vůle a přiměřenou odměnu za námahu spojenou s tímto vykonáním (§ 1630 odst. 1 o. z.). Je-li pozůstalost odkazy zatížena natolik, že nepostačí k uspokojení dědicových nákladů a odměny, hradí odkazovníci poměrně dle hodnoty nabytých odkazů, přičemž dědici svědčí do doby jeho uspokojení retenční právo k předmětům, které mají být odkazovníkům vydány jakožto odkazy. Dědic není ani povinen odkazy do doby zajištění jeho práv povinen vykonávat. Byl-li však odkaz ze strany

---

¹²⁰ BRUTTI, Massimo. Il diritto privato nell'antica Roma. 2a ed. Torino : G. Giappichelli Editore, 2011. s. 411. In ČERNOCH, Radek. Praktický návod k výpočtu Falcidiánské kvarty dle § 1598 NOZ. In *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 4, s. 12-15.

dědice vydán, bude dle ust. § 1630 odst. 2 o. z. provedena srážka podle hodnoty odkazu v době, kdy ji odkazovník přijal, přičemž dojde i k započtení užitků, které z odkazu získal. Nesouhlasí-li odkazovník s povinností uhradit dědici náklady a přiměřenou odměnu za vykonání odkazu, může se této povinnosti zprostit tehdy, vrátí-li dědici odkaz i s jeho užitky nebo jejich cenu.

Jestliže dědic nehodlá splnit poslední vůli v takovém rozsahu, který byl určen v pořízení pro případ smrti, neboť zůstavitel zatížil dědický podíl z více než tří čtvrtin, musí uplatnit výhradu soupisu dle ust § 1674 o. z., neboť nepostačí, uplatní-li dědic své právo pouze podle § 1598 o. z. Tato skutečnost plyne z ust. § 1630 o. z., respektive z důvodové zprávy k tomuto ustanovení, poněvadž zákonodárce zde uvádí „Neuplatní-li dědic výhradu soupisu, pak je bez právního významu, nakolik odkazy pozůstalost zatíží, protože takový dědic je musí splnit bez omezení – podobně, jako musí bez omezení vyrovnat i zůstavitelovy dluhy.“¹²¹ Odkazy se poté poměrně krátí všem odkazovníkům tak, aby souhrn tvořil dědici čistou čtvrtinu dědictví.

Ke krácení dochází nejčastěji vyplacením poměrné hodnoty odkazu vyjádřené v penězích, není však vyloučena možnost, že předmětem odkazu byla věc dělitelná či genericky určená, a proto by bylo možné dědice nejen vyplatit, ale také jej uspokojit *in natura*. Je zde však i možnost, že odkazovník a dědic se dohodnou na vzniku spoluvlastnictví k předmětu odkazu.¹²²

Jak bylo nastíněno výše, je diskutabilní, jak postupovat v případech, kdy nastane pluralita dědiců, kteří se rozhodnou pro rozdílné řešení situace, kdy zůstavitel zatíží dědické podíly více než ze tří čtvrtin. Takovou situací může být postup dědice A, který uplatní § 1598 o. z. - žádá poměrné zkrácení odkazů a dědice B, který se rozhodne plnit vůli zůstavitele a bude požadovat pouze úhradu nákladu učiněných v souvislosti s plněním odkazů a také přiměřenou odměnu. Bude-li odkazem dělitelné plnění, pak je nepochybné, že odkazovníci budou tím dědicem, který využil poměrného krácení odkazů poměrně krácení tak, aby dědici zbyla jedna čtvrtina jeho dědického dílu, ten dědic, který se rozhodl nevyužít poměrného krácení bude plnit v plném rozsahu. Naopak se bude postupovat v případě, kdy odkaz spočívá v nedělitelném plnění, tehdy bude muset odkazovník nahradit dědici uplatnivšímu § 1598 o. z. část odkazu, který měl být poměrně zkrácen, přičemž z povahy věci lze předpokládat, že odkazovník bude nahrazovat zpravidla v penězích.¹²³

---

¹²¹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Nakladatelství Sagit, a. s., 2012. 1119 s. 663.

¹²² ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 251-252.

¹²³ op. cit. s. 250.

8.10. Kvantitativní omezení odkazu - povinný díl nepominutelného dědice

Aby byl výčet možných zákonných omezení odkazů úplný, je nutné připomenout, že občanský zákoník pamatuje na tzv. nepominutelné dědice, kterým náleží z pozůstalosti povinný díl (§ 1642 o. z.). Tato konstrukce vychází ze základní zásady „že zůstavitel není neomezeným pánem svého majetku pro případ smrti, ale že má současně odpovědnost za své potomky, které zplodil, popř. osvojil.“¹²⁴

Ačkoli při projednávání věcného záměru nového občanského zákoníku byly tendence rozšířit okruh nepominutelných dědiců o manžela či manželku a rodiče zůstavitele a navrátit se ke standardní právní úpravě, jakou zná např. rakouský ABGB, německý BGB, švýcarský ZGB či polský Kodeks cywilny, tento návrh však byl v samém zárodku zamítnut.¹²⁵ a tudíž se okruh nepominutelných dědiců nikterak neliší od původní právní úpravy obsažené v ust. § 479 ObčZ, když nepominutelnými dědici jsou dle § 1643 o. z. děti zůstavitele a nedědí-li, pak jejich potomci.

Naopak oproti předchozí právní úpravě doznal značných změn povinný díl. Povinný díl nepominutelného dědice zůstal nadále diferencován na základě věku nepominutelného dědice. Je-li nepominutelný dědic nezletilý, tj. nedovršil 18. rok věku, pak činí jeho povinný díl alespoň tři čtvrtiny zákonného podílu, což je oproti předchozí právní úpravě snížení povinného dílu o jednu čtvrtinu zákonného dědického podílu. Je-li však nepominutelný dědic zletilý, je jeho povinný díl roven alespoň jedné čtvrtině jeho zákonného dědického podílu, což představuje zmenšení rozsahu zákonného povinného dílu zletilého nepominutelného dědice oproti předchozí právní úpravě rovněž o jednu čtvrtinu.

Značný myšlenkový posun od původní právní úpravy však lze spatřovat v tom, že povinný díl je v o. z. chápán jako pohledávka nepominutelného dědice vůči testamentárnímu dědici (§ 1654 odst. 1 věta první o. z.), který musí nepominutelného dědice vyplatit, nedohodnou-li se jinak (§ 1654 odst. 2 o. z.). Povinný díl se vypočítává z celého dědictví.¹²⁶

Z díkce § 1644 odst. 1 o. z. vyplývá, že povinný díl musí zůstat nepominutelnému dědici zcela nezatížen, nezemře-li nepominutelný dědic před zůstavitelem, nebo nedědí-li z jiného důvodu, k omezením povinného dílu se nepřihlíží (§ 1644 odst. 2 o. z.).

---

¹²⁴ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 350.

¹²⁵ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou.* Ostrava: Nakladatelství Sagit, a. s., 2012. 1119 s. 668-669.

¹²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1303/2000.

Pořizovací volnost zůstavitele zatížit dědictví odkazy je tedy v případě nepominutelných dědiců rovněž limitována, přičemž povinný díl u zletilého nepominutelného dědice je zákonodárcem stanoven ve stejné výši jako falcidiánská kvarta dle § 1598 o. z., v případě nezletilého nepominutelného dědice je pak zůstavitel limitován dokonce do tří čtvrtin povinného dílu, který musí takovému nepominutelnému dědici zůstat nezatížen.

8.11. Odvolání odkazu

Odvolání odkazu je závislé na odvolání pořízení pro případ smrti, respektive zrušením takového pořízení. Odvolání pořízení pro případ smrti je závislé na tom, kterém druhu pořízení pro případ smrti. Zákon tak pamatuje na odvolání *expressis verbis*, což představuje takové právní jednání, ze kterého jasně plyne vůle zůstavitele zrušit konkrétní odkaz obsažený v pořízení pro případ smrti. Dále se jedná o odvolání konkludentní neboli mlčky, kdy dochází ke zničení listiny obsahující pořízení pro případ smrti.

Nad to však občanský zákoník ve svém § 1602 pamatuje na specifické případy odvolání odkazu, jimiž jsou, vzhledem k zákonodárcově užití slovního obratu „Má se za to, ...“ vyvratitelné právní domněnky:

- a) zničení odkázané věci (§ 1602 písm. a) o. z.),
- b) zcizení odkázané věci a následné nenabytí této věci zpět (§ 1602 písm. a) o. z.),
- c) změna odkázané věci takovým způsobem, že je to již věc jiná (§ 1602 písm. b) o. z.),
- d) vymožení a vybrání odkázané pohledávky (§ 1602 písm. c) o. z.) nebo
- e) nabytí předmětu odkazu bezplatně od zůstavitele (§ 1609 o. z.),

přičemž poslední jmenovaná právní domněnka je nevyvratitelná.

Ad a) zničení odkázané věci je nutné vnímat jako zničení věci v právním slova smyslu nebo situace, kdy věc pozbyde svůj účel, a to nejčastěji pro její poškození. K poškození v takovémto případě musí dojít z vůle zůstavitele, a tak nelze považovat zničení věci ze strany jiné osoby či působením *vis maior* za odvolání odkazu.¹²⁷

Ad b) zcizením odkázané věci je nutno rozumět prodej, směnu, či darování. Zde je nutno rozlišovat pojmosloví, neboť odvoláním odkazu je pouze zcizení a následné nenabytí této věci zpět a nikoli také mnohdy zaměňované odcizení věci, které je v praxi představováno zejména nabytím věci trestnou činností, např. krádeží. Odkaz je platně odvolán pouze za splnění

¹²⁷ SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha : C. H. Beck, 2014. s. 123.

podmínky, že věc zůstavitel znovu nenabude, přičemž nemusí jít nutně o identickou věc – např. je-li odkázáno jízdní kolo značky Maxbike, které zůstavitel za svého života prodá a následně si pořídí jízdní kolo značky Merida. Aby byl takovýto odkaz odvolán, musel by zůstavitel přímo specifikovat, jaké jízdní kolo odkazuje.

Ad c) změnou věci je v tomto případě myšlena taková transformace věci, díky níž se věc stane odlišnou od původní, např. co do jejích vlastností a zejména účelu anebo se věc stane součástí jiné věci.

Ad d) představuje situaci, kdy je pohledávka ze strany dlužníka splněna věřiteli – zůstaviteli. Takto je odkaz pohledávky odvolán, neboť došlo ke splacení dlužníkovy pohledávky.

Ad e) nabyde-li obmyšlený odkazovník od zůstavitele předmět odkazu, ještě za doby života zůstavitele, pak se na takové jednání hledí jako na odvolání odkazu ze strany zůstavitele, resp. testátora.

Výše uvedené případy, kterými může být odkaz platně odvolán, jsou však zcela závislé na vůli zůstavitele. Občanský zákoník v § 1603 stanovuje vyvratitelné právní domněnky případů, kdy je odkaz neplatně odvolán z důvodu nedostatku vůle zůstavitele, a to i v případech, kdy dlužník splní svůj dluh vůči věřiteli (zůstaviteli) z vlastního popudu.

Je patrné, že v případech, kdy se jedná o vyvratitelné právní domněnky, bude vždy v zájmu jedné ze stran prokázat opak, tedy jednak odkazovníka prokázat, že odkaz nebyl platně odvolán pro nedostatek vůle zůstavitele a jednak dědice, v jehož zájmu bude prokázat, že vůle zůstavitele byla dostatečně určitá a k odvolání odkazu došlo platně. S tím plně koresponduje i povinnost důkazního břemene.

Prokáže-li se, že vůlí zůstavitele nebylo odkaz odvolat, tj. vyvrátí-li se tato právní domněnka, pak je nutné poskytnout odkazovníkovi náhradní plnění. Dle důvodové zprávy se v případě zničení odkázané věci či zcizení odkázané věci a následné nenabytí této věci zpět vyplatí odkazovníkovi peněžitá náhrada. Jestliže došlo ke změně věci takovým způsobem, že se jedná o věc jinou, náleží odkazovníkovi tato jiná „nová“ věc. Byla-li tato jiná - nová věc zcizena, pak odkazovníkovi náleží náhrada peněžitá.¹²⁸

---

¹²⁸ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Nakladatelství Sagit, a. s., 2012. s. 657.

8.11.1. Nahodilá zkáza předmětu odkazu

Rozhodující vliv na odvolání, respektive neodvolání odkazu v situaci, kdy předmět odkazu podlehl nahodilé zkáze má okamžik zkázy.

Došlo-li ke zkáze před smrtí zůstavitele, má se za to, že odkaz nebyl odvolán. Odkazovník má v takovém případě právo na náhradní plnění. Způsob náhradního plnění přitom není v textu o. z. *expressis verbis* stanoven, pouze důvodová zpráva hovoří o peněžité náhradě. Lze se však domnívat, že *per analogiam legis* lze využít speciální pravidla o jednotlivých druzích odkazu – věci zastupitelné a nezastupitelné, druhově určené.

Jestliže k nahodilé zkáze došlo po smrti zůstavitele před splatností odkazu, pak u předmětu odkazu, který je věcí nezastupitelnou, dochází k nemožnosti plnění. Po splatnosti postihuje zkáza odkazovníka přímo.¹²⁹

8.12. Odmítnutí odkazu

Zatímco pro přijetí odkazu zákon nepředpokládá žádný právní úkon osoby obmyšlené odkazem, hodlá-li taková osoba odkaz odmítnout, musí tak učinit předepsaným způsobem. Zákon tedy presumuje přijetí odkazu do té doby, nebylo-li ze strany osoby obmyšlené odkazem odmítnuto.

Odmítnutí odkazu učiní osoba, jíž byl odkaz zůstaven, stejným způsobem, kterým se odmítá dědictví (§ 1485 - § 1489 o. z.). Na osobu, která odkaz odmítla, se poté hledí jako by právo na odkaz nikdy nenabyla (§ 1623 o. z.).

Jelikož zákon nepočítá s odkazovníkem jako s osobou, která se účastní pozůstalostního řízení, je nutné, aby její jednání, ze kterého musí být zřejmé, že odkaz nechce, bylo učiněno ústně do protokolu nebo písemnou formou. V praxi bude pravděpodobně odkazovník využívat písemný styk s pověřeným soudním komisařem, a to zpravidla jako repliku k oznámení o odkazu podle § 1691 odst. 1 písm. a) o. z. Žádnou lhůtou přitom odkazem obmyšlený není vázán tak, jak tomu je v případě obmyšleného dědice, který musí dědictví odmítnout v zákonem stanovené lhůtě.

Odmítnutí jednoho z více odkazů, které zůstavitel zůstavil odkazovníkovi, není zákonem zakázáno, a tak je možné, aby odkazovník předepsanou formou odmítl např. takové odkazy, které odkazovníka zatěžují (např. splněním pododkazu). Stejně lze usuzovat i v případě,

---

¹²⁹ HORÁK, Ondřej. Nabývání majetku zůstavitele a nahodilá zkáza věci. In *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 6, s. 6.

kdy odkazovníkovi byl odkázán soubor věcí, či věci druhově určené (vybavení dílny nebo finanční hotovost). Odkazovník je i v tomto případě oprávněn některé věci, jakožto předmět odkazu, odmítnout. Přijetí odkazu by z jeho strany bylo tedy pouze částečné, jinými slovy odkaz by byl z části odmítnut.

Dosud nepoloženou otázkou je, jak postupovat v případech, kdy je darování pro případ smrti posuzováno jako odkaz. Osoba obdarovaná zde projevila vůli nabýt předmět daru, respektive odkazu, a tak nelze jednoznačně říci, zda by v novém postavení odkazovníka mohla odkaz odmítnout. Autor se osobně domnívá, že nikoli. Osoba obdarovaná se sice dostává do postavení odkazovníka, avšak zcela zřetelně projevila svou vůli věc přijmout. Autor vychází z analogie dědické smlouvy. Byl-li odkaz zřízen v dědické smlouvě pro dědice, jakožto přednostní odkaz, nelze tuto vůli po smrti zůstavitele a dědice změnit.

8.13. Zánik odkazu

Zánikem odkazu rozumíme stav, kdy zůstavitelem zřízený odkaz v pořízení pro případ smrti obmyšlený odkazovník předepsaným způsobem odmítnul a zůstavitel neurčil náhradníky za tohoto odkazovníka. Rovněž odkaz zaniká tehdy, odmítne-li obmyšlený odkazovník podíl na odkazu, kterým bylo pamatováno na několik osob, přičemž vůlí zůstavitele nebylo zůstavit předmět odkazu odkazovníkům tak, aby jim uvolněné podíly poměrně přirůstaly (§ 1628 o. z.).

Vedle odmítnutí odkazu, jehož důsledkem je zánik odkazu, však existuje také alternativa, kdy odkazovník nemůže odkaz přijmout. Odkazovník nemůže odkaz přijmout v případech, kdy není způsobilým odkazovníkem, zemře-li dříve než zůstavitel nebo se zřekne práva na odkaz.

Zanikne-li odkaz, povinnost odkazem obtíženého zcela logicky pomine (§ 1628 odst. 3 o. z.).

8.14. Uvolněný odkaz

Nedojde-li k zániku odkazu, avšak tento byl obmyšleným odkazovníkem odmítnut nebo nebyl přijat, dochází k uvolnění odkazu. Aby byl uvolněný odkaz, či podíl na odkazu nabyt jiným odkazovníkem, musí být splněny předepsané podmínky.

Dle § 1628 odst. 1 o. z. se v případě, kdy zůstavitel zřídil odkaz ve prospěch více osob bez určení podílů nebo užitím všeobecného výrazu k nabytí odkazu, které mají jednotliví obmyšlení odkazovníci nabyt, osoba obmyšlená odkazem odkaz nemohla přijmout, nebo jej odmítla a zůstavitelem nebyl určen náhradník. Ustanovení § 1628 odst. 2 o. z. za další možnost, kdy dochází k přechodu uvolněného podílu uvádí případnou vůli zůstavitele, který neměl v úmyslu odkazem, třebaže rozděleným na podíly, obdarovat kohokoli jiného, než odkazovníky či jejich náhradníky.

Uvolněný odkaz poté připadá poměrně všem zbylým odkazovníkům.

8.15. Práva dědice při vyčerpání pozůstalosti odkazy

Využije-li dědic výhradu soupisu, avšak nevyužije ust. § 1598 o. z. (falcidiánská kvarta), má dědic právo pouze na náhradu nákladů vynaložených při splnění odkazů a přiměřenou odměnu za svou námahu.

Náklady vynaložené při splnění odkazů se mohou individuálně lišit vždy s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu, typicky půjde o náklady, jako jsou např. vyhledání a vyrozumívání odkazovníka (např. korespondence, hovory, cestovné) a právní služby při sepisování listin (dohody, smlouvy, atd.). Náklady vynaložené při splnění odkazů by však měly být přiměřené a osoba plnící odkazy by neměla využívat nadstandardních služeb, které povedou ke splnění odkazů. Za nadstandardní by se daly považovat takové služby, které osoba plnící odkazy běžně nevyužívá v takovéto kvalitě. Typickým příkladem by mohlo být cestovné. Cestuje-li tato osoba běžně vlakem, bylo by nadstandardní, aby využívala ke vzdáleným přesunům v ČR taxislužbu či dokonce letecké spoje. Využívání podobných nadstandardních služeb by bylo možné shledávat nezávadným v těch případech, kdy si to osoba plnící odkazy náležitě obhájí, např. využití zrychleného způsobu přepravy z důvodu možného prodloužení. Diskutabilní by ovšem mohla být cena právních služeb poskytovaných např. advokátem, který bude vyhotovovat listiny nezbytné pro splnění odkazů. Smluvní ceny,

kteře dojedná osoba plnící odkazy s advokátem, mohou být nestandardní. I zde bude nutné náležitě objasnit, zda byly tyto advokátem poskytnuté služby v dané kvalitě nezbytné a účelné. Jen stěží si lze představit spor, při kterém by protistrana tvrdila, že nebylo zapotřebí vyhotovovat smlouvy advokátem s vyšším tarifem, neboť jeho služby jsou velmi ceněny pro jeho neobvyklou kvalitu, protože jiný advokát by tutěž smlouvu vyhotovil levněji, třebaže ne v takové kvalitě. V těchto případech bude nutné, aby si osoba plnící odkazy obstarala souhlas těch osob, které budou náhradu nákladů vyplácet. Nedojde-li ke shodě, bude věc projednána příslušným soudem, který určí adekvátnost takového počínání.

Přiměřená odměna není zákonem definovaný termín, a tak bude nutné nejprve dojít k dohodě mezi dědicem a odkazovníkem, neboť ani v jiném zákonném či podzákonném předpise nenalezneme výměru přiměřené odměny. Komentář Wolter Kluwer nabízí řešení v podobě analogického užití vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ČR č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců pozůstalosti, ke které se lze přiklonit.¹³⁰ Přiměřená odměna v případě vydání odkazů v hodnotě 2.000.000,00 Kč by činila 16.300,00 Kč¹³¹, v případě časové náročnosti či obtížnosti při plnění odkazů by pak tato částka mohla být navýšena nanejvýš do 32.600,00 Kč. Nebude-li k uspokojení osoby plnící odkazy postačovat pozůstalost, budou tuto částku poměrně hradit odkazovníci, což v praxi může znamenat časté spory ohledně výše přiměřené odměny, a tak lze předpokládat, že výši odměny bude určovat příslušný soud.

Osoba plnící odkazy může využít svého práva, k zajištění svého práva k přiměřené odměně a nákladům vynaloženým při plnění odkazů, spočívající v zadržovacím právu k předmětům odkazů. Vyřizovat odkazy přitom osoba plnící odkazy není povinna do doby, než jí bude odkazovníky poskytnuto dostatečné zajištění (§1630 o. z.).

V praxi může dojít k situaci, kdy osoba plnící odkazy vydá odkazy a až následně zjistí, že k uspokojení nákladů a přiměřené odměny pozůstalost nepostačuje. Zákonodárce na tyto situace pamatuje v ust. § 1630 odst. 2 o. z., podle kterého se provádí srážka odkazů poměrně podle hodnoty odkazu v době nabytí odkazovníkem a podle užitků, které již z odkazu nabyl. Toto ustanovení však nabízí také možnost vrátit odkaz včetně užitků, anebo tam kde je to možné, část odkazu, případně vydat odkaz vyjádřený v penězích.¹³²

---

¹³⁰ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 318.

¹³¹ Bez započtení daně z přidané hodnoty

¹³² ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 319.

9. Odkaz v období legisvakance

Účinnost zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník nastala dnem 1. ledna 2014, avšak v případě dědického práva tento zákon připouštěl uzavírání platných pořízení pro případ smrti podle tohoto zákona ještě před jeho účinností (§ 3070 o. z.).

Pořízení pro případ smrti, které bylo učiněno před nabytím účinnosti občanského zákoníku z roku 2012, je považováno za platné, zemře-li zůstavitel po dni nabytí účinnosti tohoto zákoníku a neodporuje-li pořízení pro případ smrti jeho ustanovením.

Platné zřízení odkazu v pořízení pro případ smrti dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, před 1. lednem 2014 je v souladu s tímto zákonem, a to i tehdy, odporovalo by v době jeho sepsání tehdy účinnému občanskému zákoníku, což vzhledem k předcházející absenci právní úpravy odkazu v ObčZ *de facto* představovalo možnost platně zůstavit odkaz ještě před nabytím účinnosti nové právní úpravy.

10. Darování pro případ smrti

Pro úplnost je nutné věnovat se, alespoň částečně, také znovu začleněnému institutu *donatio mortis causa*, neboli darování pro případ smrti, který představuje modalitu darování, jejímž prostřednictvím je možné obdarovat určitou osobu (obdarovaného) dárce, avšak za předpokladu smrti dárce, a to dříve, nežli zemře obdarovaný (§ 2063-2065 o. z.). Jedná se tedy o variantu podmíněného darování.¹³³ Svou podstatou se velmi blíží odkazu, a za určitých okolností se darování pro případ smrti zpravidla posuzuje jako odkaz (§ 2063 o. z.).

Současná česká právní úprava darování pro případ smrti „takřka doslovně kopíruje“ darování pro případ smrti podle ABGB, rozdíl lze zaznamenat pouze v absentujícím požadavku na formální náležitosti odkazu.¹³⁴

Darování pro případ smrti je v odborných kruzích velmi kontroverzním tématem. Někteří civilisté jej označují přímo za trojského koně dědického práva a volají po urychleném zrušení či novelizaci tohoto institutu. Objevují se i názory, že „není otázkou, „zda“ novelizovat, ale „jak“ novelizovat.“^{135, 136} Důvodem této kontroverze je bezesporu zákonná možnost, jak vyloučit aplikaci norem dědického práva.

Česká právní úprava připouští *donatio mortis causa* s odkládací podmínkou v podobě bezúplatného nabytí vlastnického práva k darované věci pouze a jedině za předpokladu, že obdarovaný přežije dárce.

Aby se však darování pro případ smrti takto posuzovalo, je nutné splnit další podmínky kladené v zákoně. Zákonnými předpoklady pro vznik darování *mortis causa* je také akceptace obdarovaného, vzdání se práva revokace darování *expressis verbis*, a také formální náležitost spočívající v písemném jednání, neboť *littera scripta manet*.

Obecná úprava darování *inter vivos* je zcela jednoznačný dvoustranný vztah, kde je nezbytná akceptace oferty, v tomto případě přijetí daru obdarovaným. I v tomto případě musí dojít ze strany obdarovaného k akceptaci (v § 2063 o. z. je tato podmínka vyjádřena slovy „přijme-li obdarovaný dar“), nicméně předmět daru nemůže být odevzdán obdarovanému dříve než po smrti dárce. Jestliže by došlo k odevzdání daru již za života dárce, pak by se nepochybně jednalo o standardní darování *inter vivos*. Pokud by se rozhodl dárce přesto předmět daru obdarovanému svěřit ještě za života tak, aby došlo k darování skutečně výhradně jen *mortis*

¹³³ ELISCHER, David. *Darování a jeho podoby v novém soukromém právu*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. s. 82.

¹³⁴ KLEIN, Šimon. Dědická smlouva a darování pro případ smrti. In *Ad Notam*. 2013, roč. 19, č. 4, s. 15.

¹³⁵ TALANDA, Adam. Darování pro případ smrti – trojský kůň dědického práva. In *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 13-14, s. 474.

¹³⁶ HORÁK, Ondřej. Darování pro případ smrti a ochrana dědiců (k diskusi o novelizaci občanského zákoníku). In *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 22, s. 785.

causa, musel by se zřetelně vyjádřit, že předmět daru poskytuje obdarovanému k užívání či k požívacímu právu a předmět daru by tedy byl až do smrti dárce jeho vlastnictvím.

Další podmínkou posouzení darování pro případ smrti nikoli jako odkazu je vzdání se práva odvolat dar *pro futuro*, přičemž o tom musí být vydána listina. Toto je nezbytnou podmínkou, která pokud není splněna, má fatální následky pro právní posouzení takového jednání. Jestliže se totiž dárce písemně, v darovací smlouvě či v samostatné listině, nevzdá svého práva dar odvolat, pak je takovéto jednání posuzováno jako odkaz – v praxi je užíván pojem „darování pro případ smrti, které se posuzuje jako odkaz“.

10.1. Darování pro případ smrti, které se posuzuje zpravidla jako odkaz

Darování pro případ smrti, které se posuzuje zpravidla jako odkaz, lze považovat za institut, který může v praxi představovat značné aplikační problémy. Ustanovení § 2063 o. z. ve své první větě totiž stanovuje: „Darování závislé na podmínce, že obdarovaný dárce přežije, se posuzuje zpravidla jako odkaz.“ Až v druhé větě se rozvíjí další podmínky, pro posouzení darování pro případ smrti dle ustanovení o darování. Výkladem lze dospět k závěru, že zákonodárce žádá, aby se v praxi takováto jednání primárně posuzovala jako odkaz. Nevzniká tedy kvaziodkaz, jedná se o darování pro případ smrti, na které se neuplatní obecná úprava o darování, ale právní úprava o odkazu. Je jednoznačné, že není možné na darování pro případ smrti, které se posuzuje zpravidla jako odkaz pohlížet optikou odkazu i co se týče formálních náležitostí. Pokud by tomu tak bylo, je nepochybné, že by darování pro případ smrti, které se posuzuje zpravidla jako odkaz, muselo být integrální součástí pořízení pro případ smrti, což je naprostý nonsens, neboť by se tím tato právní jednání sama vyloučila.

Užitý pojem „posuzuje se“ lze vyložit jako vůli zákonodárce, aby se jednání vždy zvažovala, respektive přezkoumávala co do formálních i obsahových náležitostí.¹³⁷

Vyvstává nám však otázka, zda by se darování pro případ smrti, které se zpravidla posuzuje jako odkaz, mělo řídit ust. § 1598, tedy falcidiánskou kvartou.

Dle autorova názoru je darování pro případ smrti, které se posuzuje jako odkaz, právním jednáním *sui generis*. Zákonodárce ve větě první předmětného ustanovení zcela jasně vyjadřuje vůli, aby se takovéto právní jednání posuzovalo zpravidla jako odkaz. Není tedy zákonného korektivu, který by omezoval podrobení darování pro případ smrti, které se posuzuje zpravidla

---

¹³⁷ KLEIN, Šimon. Dědická smlouva a darování pro případ smrti. In *Ad Notam*. 2013, roč. 19, č. 4, s. 15.

jako odkaz, ustanovení o falcidiánské kvartě. Teleologickým výkladem lze s vysokou mírou pravděpodobnosti dospět k závěru, že zákonodárce chtěl takto chránit oprávněné dědice. Uvažme totiž, oprávnění dědici mohou takto velmi snadno přijít o svůj podíl, ba co více, tímto způsobem by mohlo dojít k darování veškerého majetku zůstavitele, což by znamenalo, že v pozůstalosti nebude žádný majetek. Lze se tudíž domnívat, že zákonodárce takto myslel na situace, kdy se konkrétní osoby budou chtít dopustit protiprávního jednání a přisvojit si majetek, který by jinak měl připadnout dědicům, a proto v těchto případech umožňuje darování pro případ smrti, které se posuzuje jako odkaz podrobit kvantitativnímu omezení falcidiánské kvarty. Jistě se na základě této teze budou objevovat názory hovořící o v zákoně absentující formální náležitosti v podobě sepsání veřejné listiny, která by pro darování pro případ smrti, které se posuzuje jako odkaz stejně jako darování pro případ smrti, které se posuzuje jako darování byla mnohem přílehavější a vyloučila tak možné dědické spory.

Lze se však domnívat, že smluvní volnost je v tomto případě zcela kategorická. Je naprosto nezbytné uvědomit si, že darování pro případ smrti je dvoustranné právní jednání, kde je zcela jednoznačně projevena vůle osoby dárce obdarovat a osoby obdarované dar přijmout. Darování pro případ smrti je tedy nutné postavit do roviny standardního darování, které není zákonem nijak omezeno. Podmínka smrti, tedy právní událost, která podmiňuje účinnost tohoto právního jednání je pro posouzení zcela irelevantní. Rovněž nelze mít za to, že podmínka v podobě vydání listiny ze strany dárce o tom, že se vzdává práva odvolat dar, jež je předmětem darování pro případ smrti nemá na právní posouzení žádný dopad.

10.2. Darování pro případ smrti, které se považuje za odkaz

Jak bylo nastíněno v části zabývající se zřízením odkazu, je nezbytně nutné v souvislosti s výkladem ust. § 2063 věty první o. z. poukázat na ust. § 1594 odst. 2 o. z., který stanovuje „Darování, závislé na podmínce, že obdarovaný dárce přežije, se považuje za odkaz, pokud se dárce nevzdal práva dar odvolat.“ Při komparaci znění těchto dvou ustanovení je zřetelný rozdílný přístup k témuž institutu. Dle ust. § 2063 věty první o. z. se darování, závislé na podmínce, že obdarovaný dárce přežije **posuzuje zpravidla jako odkaz**, zatímco dle ust. § 1594 odst. 2 o. z. se darování, závislé na podmínce, že obdarovaný dárce přežije **považuje za odkaz**. Již na první pohled je možné konstatovat, že v ust. § 2063 věty první o. z. je zřejmá zákonodárcova vůle, aby zde byla eventualita pro posouzení darování pro případ smrti,

kteřé nesplňuje pŕedepsané zakonne náležitosti – vychází to z užitého slova „zpravidla“, které lze nahradit synonymy „obvykle“, „bežne“ i napŕ. „obyejne“. Naproti tomu dikce ust. § 1594 odst. 2 o. z. je daleko direktivnější a nenabízí mořnost posouzení jinak. Je tedy otázkou, zda toto byl záměr zákonodárce. Lze se totiř domnívat, ře tento stŕed dvou ustanovení muře v praxi vytvořit nemalé problémy. Vezměme kupŕíkladu zdanlive banální spor, kdy dedicovou vůlí je, aby bylo darovní pro pŕípad smrti (které neobsahuje listinu o vzdní se pŕava dar odvolat), které by způsobilo vyčerpaní veřkereho majetku zůstavitele, povařovno za odkaz dle ust. § 1594 odst. 2 o. z., neboť by takovéto darovní bylo omezeno falciadianskou kvartou. Naproti tomu obdarovný by v rámci sporu namítal, ře toto jednní nemuře být posuzováno zcela jednoznane jako odkaz, neboť ze zakonne dikce vyplývá, ře (vyře popsáné) darovní pro pŕípad smrti není mořne považovat za odkaz, jak tvrdí dědic, a nemuře být ani *a priori* posuzováno jako odkaz dle ust. § 2063 věty pŕvní.

Lze se tedy oprvnne domnívat, ře zvolená dikce těchto ustanovení je díky jejich rozdílnému jazykovému vyjadŕení poněkud neřřastna a v aplikaní praxi mohou vzniknout spory, které budou muset být buďto zákonnými novelami vyloučeny anebo budou muset soudy v konkretním pŕípade judikovat, jak v těchto a obdobných pŕípadech postupovat. Je jiste, ře pokud by tato ustanovení byla shodná, a to po vzoru „benevolentnejšího“ § 2063 věty pŕvní o. z., znamenalo by to jiste také potencionální spory o sprvne posouzení jednní dárce. Tyto spory by se vřak omezily pouze na sprvnost výkladu toho, kterého soudu ohledně vůle dárce. Je ovřem nepochybne, ře pokud by zákon i judikatura stanovili, ře vřechna darovní, závislá na podmínce, ře obdarovný dárce pŕeřije budou považována za odkaz, pŕispelo by to nemalou měrou k pŕedvídatelnosti pŕava.

11. Dědic konkrétní věci

V části věnované římskoprávní úpravě odkazu byl vzpomenut také *institut heres ex re certa*, alias dědic konkrétní věci, který se později objevil i v občanských zákonících platných na našem území.

Typické pro odkaz je zůstavitelovo povolání odkazovníka k nabytí vlastnického práva konkrétně určené věci, kterou mu bude muset po jeho smrti (myšleno zůstavitele) vydat dědic. Může však nastat situace, kdy se zůstavitel rozhodne v pořízení pro případ smrti rozdělit svůj majetek pro případ smrti tak, že určí svým dědicům konkrétní věci, které mají nabyt formou universální sukcese. Lze si takto představit formulaci obsaženou např. v závěti následujícího znění: „Mému dědici A zůstavuji činžovní dům v Praze a mému dědici B zůstavuji činžovní dům v Brně.“

Je samozřejmě možné, aby povolal za dědice jen jednu osobu (osoba A) a druhé osobě (osoba B) zřídil odkaz. V takovémto případě by pak vyloučil odpovědnost za dluhy zůstavitele osoby B a případné dluhy by tak šly k tíži dědictví osoby A. Toto může být postup, kterým zůstavitel hodlá záměrně potencionálně „osvobodit“ osobu B od případných dluhů, za které by musela ručit až do výše nabytého dědictví. Nicméně v případě, kdy by se objevil majetek zůstavitele, o kterém třeba ani nevěděl, potom by celý případl dědici a odkazovník by tak mohl být potencionálně ochuzen o další část dědictví.

Stejně jako tomu bylo v římském právu i dle občanského zákoníku z roku 2012 lze povolal dědice konkrétní věci. Není to sice institut, který by zákonodárce *expressis verbis* zakotvil do textu samotného kodexu, ale tuto eventualitu ani nevyloučil, respektive ji ani nelze efektivně vyloučit. Je možno se domnívat, že takto učinil, či spíše neučinil proto, aby bylo co možná nejvíce dbáno na vůli zůstavitele, který tak může projevit svou vůli, aby konkrétní osoba zdědila konkrétní věc a ručila za dluhy zůstavitele, nabyla další části dědictví v případě, kdy se objeví další majetek po zůstaviteli, či aby se prostě tato osoba účastnila dědického řízení.

Občanský zákoník nevylučuje v pořízení pro případ smrti dikci zůstavení dědického podílu vyjádřeného konkrétní věcí. Například v závěti si tak lze představit formulaci „Osobě A zůstavuji dědický podíl v rozsahu mého automobilového veterána Citroën DS z roku 1955.“ Zůstavitel zcela zřetelně vyjádřil vůli zůstavit, nikoli odkázat, a automobilového veterána označil za dědický podíl. V praxi si pak lze představit i takovou formulaci, která výslovně stanoví, že vůli zůstavitele nebylo zřídít odkaz, ale povolal dědice, který bude dědit na základě universální sukcese, ať už měl pro tuto svou vůli zůstavitel jakýkoli záměr. Příkladem pak může být dikce „Mou vůli není zřídít odkaz, ale povolal za dědice automobilového veterána Citroën

DS z roku 1955 osobu A, a to z toho důvodu aby se účastnil dědického řízení.“ Jelikož je vůle zůstavitele řazena na první místo v rámci posuzování pořízení pro případ smrti, respektive jejího obsahu, nelze se dobrat jiného závěru, než že osoba A je dědicem.

Je otázkou, zda nebude tato eventualita, jak naložit s konkrétní věcí *mortis causa* ze strany testátora využívána častěji, a také raději, než odkaz, který v současné době není jednak zažitým institutem a jednak nemusí být laiky ani považován za zcela spravedlivý vůči dědicům.

Není účelem hodnotit odkaz z pohledu ekvity, je však nepopiratelné, že mnozí potencionální testátoři nemusí nutně odkaz využít, poněvadž nepovažují za správné, aby dědicové nesli náklady dědického řízení a odkazovník nikoli. Druhá strana mince však tkví v tom, že odkazem se vytváří možnost zůstavitele jak „odměnit“ konkrétní osobu konkrétní věcí takříkajíc „na památku“ a vyloučit ji z dědického řízení, ať už v její prospěch či ve prospěch dědiců a potencionálně tak zrychlit dědické řízení, respektive jej nezpomalit.

12. Procesní postavení odkazovníka v řízení o pozůstalosti

Samotná hmotněprávní úprava odkazu svou podstatou vytváří otázku, jak má být odkazovník zainteresován do řízení o pozůstalosti a je-li to vůbec žádoucí. Ačkoli ust. § 1477 odst. 2 o. z. zcela jednoznačně konstatuje, že odkazovník není dědicem, a z dikce § 1477 odst. 1 o. z. vyplývá, že odkazem se odkazovníku zřizuje pohledávka na vydání určité věci, popřípadě jedné či několika věcí určitého druhu, nebo na zřízení určitého práva. Lze se nesprávně domnívat, že odkazovník nemá své místo v rámci řízení o pozůstalosti dle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, neboť nemá v řízení o pozůstalosti žádný význam – svou pohledávku může v případě, kdy povinný odmítá řádně plnit, uplatnit výhradně v rámci občanskoprávního sporu. Tento nesprávný výklad může vznikat jednak absencí právní úpravy procesního postavení odkazovníka v řízení o pozůstalosti v ZŘS. Jednak může zmatečnost vznikat z výše uvedené dikce obsažené v občanském zákoníku, ale právě tento kodex stanovuje také povinnosti odkazovníka přímo se podílet na poměrném vyrovnání zkráceného či opomenutého nepominutelného dědice (§ 1653 o. z.).

JUDr. Šešina v souvislosti s tímto správně připomíná, že stejné právo by měl občanský zákoník přiznat i při poměrném snížení odkazů v případě, kdy čistá pozůstalost nestačí k úhradě všech dluhů (§ 1631 odst. 1 o. z.).¹³⁸

Občanský zákoník v § 1684 odst. 2 písm. e) o. z.) výslovně pamatuje na situaci, kdy odkazovník může v řízení o pozůstalosti být přítomen, vznášet dotazy a činit připomínky při provedení soupisu pozůstalosti při kumulativním splnění následujících podmínek:

- I. neohrozí-li to vážně včasné provedení soupisu,
- II. souhlasí-li soud,
- III. souhlasí-li i jiná osoba, která na tom prokáže právní zájem,
- IV. odkazovníku hrozí, že bude povinen poměrně přispět na povinný díl dle ust. § 1653 o. z.

Občanský zákoník tedy v § 1684 odst. 2 písm. e) připouští pro odkazovníka možnost, aby participoval na řízení o pozůstalosti. Nicméně je nutné pamatovat také na nezbytně nutné situace, kdy se odkazovník může stát účastníkem řízení, ačkoli na něj zákon, v tomto případě občanský zákoník ani ZŘS, výslovně nepamatuje. Odkazovník se tak může stát účastníkem v řízení o pozůstalosti dle ust. § 110 odst. 1 ZŘS, § 112 ZŘS či dle ust. § 6 odst. 1 ZŘS.

---

¹³⁸ ŠEŠINA, Martin. Postavení odkazovníka v řízení o pozůstalosti. In *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 4, s. 8.

12.1. Odkazovník jako účastník řízení o pozůstalosti dle § 110 odst. 1 ZŘS

Ustanovení § 110 odst. 1 ZŘS stanoví, že účastníky při projednání pozůstalosti jsou zůstavitelovi dědici. Vzhledem k možnosti vyjádření zůstavitele v pořizení pro případ smrti formulací, kterou povolává dědice k nabytí jeho majetku pro případ smrti výčtem konkrétních věcí a nikoli vyjádřením dědického podílu (zlomkem či procenty), nemusí být vždy od počátku jasné, zda se jedná o dědice či odkazovníka. Jde zpravidla o situace, kdy vzniknou mezi účastníky spory, poněvadž ta která osoba může ke svému vlastnímu obohacení spekulovat s dikcí pořizení pro případ smrti a její snaha bude, aby byla prohlášena za odkazovníka či naopak namísto odkazovníka za dědice. Rovněž je nasnadě situace, kdy takovéto pořizení pro případ smrti napadnou nepominutelní dědicové, kteří se budou snažit označit dědice za odkazovníky.

V těchto případech je tedy možné, aby odkazovníci byli dle § 110 odst. 1 ZŘS účastníky řízení o pozůstalosti do doby, než soud pravomocně rozhodne na základě žaloby ve sporu o dědické právo dle § 170 ZŘS tak, že takováto osoba bude prohlášena za odkazovníka a následně bude z dědického řízení vyloučena.

Občanský zákoník připouští zřízení tzv. přednostního odkazu dědici (§ 1596 o. z.), tzn. v jedné osobě se kumuluje postavení dědice i odkazovníka. Rovněž se může v případě, kdy nejsou žádní dědicové testamentární či intestátní, ale pouze odkazovník či odkazovníci stát dědici, poměrně dle hodnoty svých odkazů.¹³⁹

Kumulaci postavení odkazovníka a dědice v jedné osobě, stejně jako případy, kdy se odkazovník stane dědicem dle názoru autora nelze považovat za vstoupení odkazovníka do řízení o pozůstalosti *de iure*, nýbrž *de facto*.

Procesní postavení dědice je v systému dědického práva silnější než postavení odkazovníka, a tak se jistě lze domnívat, že v případech, kdy dojde ke kumulaci postavení je osoba v takovém postavení, které je pro ni výhodnější, respektive v takovém postavení a s takovými právy a povinnostmi, která jsou pro ni výhodnější, což platí také v případě, kdy se z odkazovníka stane dědic, uplatní přednostně. V posledně zmiňovaném případě má autor za to, že odkazovník se stává dědicem, v případě více odkazovníků pak dědicem s přednostním odkazem.

---

¹³⁹ ŠEŠINA, Martin. Postavení odkazovníka v řízení o pozůstalosti. In *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 4, s. 9.

12.2. Odkazovník jako účastník řízení o pozůstalosti dle § 112 ZŘS

Dle § 1477 odst. 1 o. z. se odkazem zřizuje odkazovníkovi pohledávka. Zůstavitel tedy zřizuje odkazovníkovi pohledávku vůči svému majetku – pozůstalosti. Nabízí se tedy další možnost, kterou se odkazovník může stát účastníkem řízení o pozůstalosti. Je jí situace, kdy odkazovník navrhne jako věřitel zůstavitele *separatio bonorum* - odloučení pozůstalosti, celé nebo její části (§ 1709 o. z.), a osvědčí obavu z předlužení dědice před tím, než pověřený soudní komisař potvrdí nabytí dědictví dědicem. Tím odkazovník docílí nesloučení majetku dědice s jeho dědickým podílem do doby, než soud potvrdí nabytí dědictví. Takto odloučená pozůstalost představuje zcela samostatné jmění, které je spravováno určeným správcem.

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku hovoří o využití odloučení pozůstalosti v případech, kdy je důvodná obava, že osoba dědice je předlužená a mohlo by tak dojít ke zmaření plnění zůstavitelovy vůle co do uspokojení pohledávek jeho věřitelů vůči pozůstalosti.

Splní-li odkazovník výše uvedené podmínky odloučení pozůstalosti, přistoupí soudní komisař k vydání usnesení o odloučení pozůstalosti nebo její části. Pokud však soudní komisař neshledá obavy z předlužení dědice relevantními, návrhu na odloučení pozůstalosti nevyhoví (§ 1709 odst. 1 věta poslední o. z.).

Usnesením o odloučení pozůstalosti nebo její části musí soud přistoupit, z důvodu obavy, že pozůstalost je přetížena, k závěře pozůstalosti dle § 149 ZŘS.

Vzhledem k dikci ust. § 112 ZŘS se okamžikem, kdy odkazovník podal návrh na odloučení pozůstalosti, stává účastníkem řízení o pozůstalosti v těch částech, kde se jedná o odloučení pozůstalosti, ale také v rámci té části řízení, kterou se jmenuje správce odloučené pozůstalosti. Účastníkem řízení o pozůstalosti by se dle ust. § 112 ZŘS odkazovník rovněž stal okamžikem, kdy by podal návrh na provedení soupisu pozůstalosti dle § 1684 odst. 2 písm. d) o. z., neohrozilo-li by to vážné a včasné provedení soupisu. V takovémto případě mu zákon přiznává právo být soupisu přítomen a vznášet dotazy a činit připomínky. Nezúčastní-li se odkazovník soupisu pozůstalosti, pak je povinností soudu oznámit odkazovníkovi provedení soupisu pozůstalosti a poskytnout mu prostor vyjádřit se.

12.3. Odkazovník jako účastník řízení o pozůstalosti dle § 6 odst. 1 ZŘS

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních ve znění pozdějších předpisů vymezuje ve svém § 6 odst. 1 okruh účastníků řízení podle tohoto zákona, jímž je i řízení o pozůstalosti. Výslovně přitom stanovuje, že v řízení, které může být zahájeno i bez návrhu, je účastníkem řízení navrhovatel a ten, o jehož právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno.

Jak bylo již výše uvedeno, je dědic na svém dědickém dílu poměrně krácen, v případě, kdy je nepominutelný dědic opominut či zkrácen, v takovémto případě je na svém odkazu poměrně krácen i odkazovník (§ 1653 o. z.). Jedná se tedy nepochybně o situaci, kdy dle ZŘS odkazovník je účastníkem řízení, neboť v řízení bude jednáno o jeho právech a povinnostech. Proto by měl soudní komisař ve chvíli, kdy dědici s nepominutelným dědicem nedosáhli konsensu při vyjednávání o odbytném dle § 1657 o. z., vydat usnesení dle § 7 odst. 1 ZŘS, kterým odkazovníka přibírá do řízení o pozůstalosti v té části, která se týká výše a splatnosti povinného dílu, bude se tedy zpravidla jednat o účast odkazovníka při soupisu „budou mu doručována příslušná usnesení, včetně usnesení o nařízení soupisu, usnesené, kterým soudní komisař určí obvyklou cenu majetku a jiných aktiv pozůstalosti, výši dluhů a dalších pasiv pozůstalosti a čistou hodnotu pozůstalosti podle § 180 ZŘS. a usnesení podle § 185 odst. 3 písm. b) ZŘS, v jehož výroku bude uvedena částka, kterou má odkazovník nepominutelnému dědici zaplatit, včetně lhůty splatnosti.“¹⁴⁰

12.4. Odkazovník jako vedlejší účastník ve sporu o dědické právo

Aby byl výčet možností, kdy se odkazovník může stát účastníkem řízení je zapotřebí vzpomenout také alternativu, která může nastat v případech, kde se např. dědici snaží napadnout samotnou platnost pořízení pro případ smrti. Je-li totiž pořízení pro případ smrti prohlášeno pravomocným rozhodnutím příslušného soudu za neplatné, nejen že se dědic určený v pořízení pro případ smrti nestává dědicem, ale ruší se i odkazy, což znamená, že odkazovník ničeho nenabude, neboť odkazy se ruší.

Podá-li aktivně legitimovaná osoba žalobu o dědické právo dle ust. § 1673 odst. 1 o. z., případně dle ust. § 170 ZŘS, může to mít vážný dopad na odkazovníka, neboť ten, jak bylo uvedeno výše, může o své postavení odkazovníka pravomocným rozhodnutím soudu přijít.

---

¹⁴⁰ ŠEŠINA, Martin. Postavení odkazovníka v řízení o pozůstalosti. In *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 4, s. 10.

Vzhledem k tomu, že žaloba je na soud podána tím účastníkem řízení o pozůstalosti, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší a kterého k tomu svým usnesením odkáže soudní komisař pověřený k projednání řízení o pozůstalosti (§ 170 odst. 1 ZŘS), bylo by vhodné, aby se odkazovník, potencionální vedlejší účastník řízení ve sporu o dědické právo, dozvěděl o vydání tohoto usnesení. Je nepochybné, že soud by měl v případném sporu o platnost pořízení pro případ smrti vyrozumět osobu, u které lze mít důvodně za to, že může mít právní zájem na výsledku soudního řízení (§ 79 odst. 3 OSŘ). Ustanovení § 93 OSŘ stanovuje, že do řízení může vedlejší účastník vstoupit buď z vlastního podnětu, nebo na výzvu některého z účastníků, a to prostřednictvím soudu, přičemž soud v tomto případě nepostupuje *ex officio*, ale na návrh.

Autor souhlasí s názorem JUDr. Šešiny, že pověřený soudní komisař by měl odkazovníka vyrozumět, třeba prostým písemným sdělením, že ze strany pověřeného soudního komisaře bylo vydáno usnesení dle § 170 ZŘS.¹⁴¹ Dle autorova názoru by nebylo od věci, aby zákonodárce přímo stanovil pověřenému soudnímu komisaři tuto povinnost. Odkazovník má zcela nepopíratelně zájem na tom, aby věděl, v jaké fázi se řízení o pozůstalosti nachází zejména v případech, kdy je namítána platnost pořízení pro případ smrti. Ačkoli soud odkazovníka vyrozumí o skutečnosti, že aktivně legitimovaná osoba podala na soud příslušnou žalobu, je vhodné, aby odkazovník mohl podniknout veškeré možné právní kroky k hájení svých práv a mohl tak postupovat v souladu s právní zásadou *vigilantibus iura scripta sunt*.

12.5. Přítomnost odkazovníka při řízení o pozůstalosti

Z výše uvedeného vyplývá potencionální procesní postavení odkazovníka v rámci řízení o pozůstalosti. Je však diskutabilní, zda by nebylo vhodné, aby byl odkazovník přítomen při projednávání pozůstalosti, tedy při řízení o pozůstalosti. Otázky, které mohou vyvstat při projednávání pozůstalosti v rámci odkazu, a které mohou činit obtíže, mohou být zažehnány samotným odkazovníkem, který se může k projednávání věci např. vyjádřit. Lze tedy předpokládat, že odkazovník by se mohl účastnit jednání o pozůstalosti, tam kde se ho to týká, v následujících případech:

- I. uplatní-li dědic § 1598 o. z. – falcidiánská kvarta,
- II. má-li odkazovník učinit volbu věci určitého druhu dle § 1604 a § 1606 o. z.,

---

¹⁴¹ ŠEŠINA, Martin. Postavení odkazovníka v řízení o pozůstalosti. In *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 4, s. 9.

- III. je-li vůlí odkazovníka odmítnout odkaz během řízení o pozůstalosti dle § 1623 o. z.,
- IV. hrozí-li poměrné snížení odkazu dle § 1631 odst. 1 o. z.,
- V. je-li jmenován správce pozůstalosti dle § 1632 o. z.,
- VI. je-li možnost, že bude muset přispět na povinný díl dle § 1653 o. z.,
- VII. má-li soud udělit souhlas s vyrovnáním dospělého odkazu dle § 1678 odst. 2 o. z.,
- VIII. může-li objasnit zůstavitelovo nařízení ohledně splnění odkazu dle § 1690 odst. 2 o. z.,
- IX. má-li být odkaz před usnesením o potvrzení nabytí dědictví splněn nebo zajištěn dle § 1691 odst. 1 písm. b) a
- X. hrozí-li nařízení likvidace pozůstalosti dle § 200 písm. b) ZŘS.¹⁴²

---

¹⁴² ŠEŠINA, Martin. Postavení odkazovníka v řízení o pozůstalosti. In *Ad Notam*. 2015, roč. 21, č. 4, s. 11.

13. Odkaz z pohledu daňové povinnosti

Pro vyčerpání tématu odkazu je vhodné zabývat se, alespoň krátce, také daňovou problematikou, byť z předchozího výkladu obsaženém téměř ve všech částech této práce, je zcela jasné, že odkaz nepodléhá žádné daňové povinnosti, a to jak fyzických, tak i právnických osob.

K 1. lednu 2014 došlo s účinností historicky prvního zákonného opatření Senátu č. 340/2013 Sb. o dani z nabytí nemovitých věcí ke zrušení zákona č. 357/1992 Sb. o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí. I v případě, že by v ČR byla znovuzavedena dědická daň, lze předpokládat, že daňová povinnost by se netýkala odkazů, jednak z důvodu že odkazovník není dědicem a jednak proto, že by to odporovalo teleologickému výkladu odkazu.

Český právní řád však disponuje zákonem č. 586/1992 Sb. o dani z příjmu, přičemž příjmem lze v tomto případě označit stav, kdy dochází k materiálnímu obohacení, které v konečném důsledku vede k navýšení majetku osoby. Je tedy nepochybné, že s nabytím odkazu dochází na straně odkazovníka k materiálnímu obohacení, kteréžto by potenciálně bylo možné podrobit dani z příjmu.

Česká právní úprava však v souvislosti s účinností občanského zákoníku k 1. lednu 2014 doplnila zákon o dani z příjmu o ust. § 4a, kterým došlo v případě fyzických osob o daňové osvobození od bezúplatného příjmu a § 19a, kterým došlo k daňovému osvobození od bezúplatného příjmu právnických osob.

Přijetí odkazu tedy není z pohledu daňového práva nikterak obtíženo daňovou povinností. Případem, kdy může odkazovníkovi vzniknout daňová povinnost je tehdy, je-li vůle zůstavitele zaplatit daň v důsledku přijetí odkazu. Typickým příkladem může být odkázání osobního automobilu do 3,5 tuny, který nesplňuje normy EURO 2 a nižší až žádné. V těchto případech je dle zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech, ve znění pozdějších předpisů povinnost uhradit tzv. ekologickou daň při první změně vlastníka vozidla v ČR.

14. Systematické začlenění odkazu do dědického práva

Otázka, která vyvstala na začátku části věnující se odkazu *de lege lata*, a která byla až do této chvíle záměrně opomíjena je, zda je zdůvodnitelné zařazení odkazu do oblasti dědického práva, které je přísně ovládáno principem universální sukcese. V rámci této otázky se oprostíme od pouhého konstatování, že důvodem je následování mnohaleté tradice civilistiky, či nevole změny v systematickém začlenění.

Justinián považuje za správné zařadit odkaz do oblasti dědického práva s pádným argumentem, že jde o institut *mortis causa*. Jen stěží bychom dnes hledali přesvědčivější argument. Avšak institut *donatio mortis causa* jazykovým výkladem je jednáním pro případ smrti,

a přesto není systematicky začleněn v rámci dědického práva. Otázkou tedy je, zda se jedná o zákonodárcův úmysl, či bezděčnou skutečnost, která není blíže odůvodnitelná.

Odkaz je právním jednáním *mortis causa*, kterým je zřízeno obligační právo odkazovníka na vydání věci po zůstaviteli od povinného, jímž je dědic, přičemž je odkaz ovládán principem singulární sukcese, a je platně zřízen jen v pořízení pro případ smrti. Takto lze asi nejuvýstižněji popsat základní principy odkazu. Nicméně tato definice neodpovídá na otázku, proč je odkaz, na rozdíl od darování pro případ smrti, systematicky začleněn do dědického práva. Pro skutečné pochopení systematického začlenění je nutné odkaz blíže rozebrat a najít ideální průsečík pro zařazení do oblasti dědického práva, respektive absolutního majetkového práva. Za tímto účelem bude odkaz a darování pro případ smrti podroben stručné komparaci, zacílené zejména na odlišnosti, pro které je možné konstatovat rozdílné systematické začlenění v občanském zákoníku. Základními otázkami jsou difference zejména co do působení *erga omnes* či *inter partes*, zda jde o jednání *mortis causa*, o jaký jde druh právního jednání z hlediska počtu stran, zda je vyžadována zákonná forma takového právního jednání a zda jde o sukcesi singulární či universální.

Zatímco princip *erga omnes* je typickým pro absolutní majetková práva, kam se řadí věcná práva a dědické právo, pro relativní majetková práva je stěžejní princip *inter partes*. Jak již bylo uvedeno výše, odkaz jakožto součást dědického práva, je začleněn mezi absolutní majetková práva a působí tedy vůči všem. Občanský zákoník však připouští odkaz, jehož obsahem je plnění konkrétní osoby povinné osobě konkrétního odkazovníka. Darování pro případ smrti je přísně ovládáno principem *inter partes* a alternativa, kdy by se jednalo o právní jednání *erga omnes* neexistuje.

Jednání *mortis causa* není v případě darování pro případ smrti gramatickým výkladem zcela přiléhavé. Darování je totiž typickým dvoustranným právním jednáním *inter vivos* – obdarovaný musí projevit vůli dar přijmout, a to zcela nepochybně za života dárce. Dikci „pro případ smrti“ pak je nutné vnímat jako suspenzivní podmínku nabytí daru. Jednání *mortis causa* z pohledu odkazu bylo uvedeno již dříve, a i zde jednoznačně konstatujeme, po vzoru římského práva, že odkaz je jednáním *mortis causa*.

Odkaz je možné charakterizovat jako druh právního jednání dle počtu stran, bez ohledu na zvolenou formu pořízení pro případ smrti. Ačkoli závěť a dovětek je typickým jednostranným právním jednáním, dědická smlouva, ve které může být odkaz obsažen, je typickým dvoustranným právním jednáním, ale není vyloučena i pluralita počtu stran, a za jistých podmínek lze tedy dědickou smlouvu, jejíž součástí může být zřízení odkazu, považovat i za právní jednání vícestranné. Odkaz je tedy možné zřídit nejen jednostranným právním jednáním, ale i dvoustranným právním jednáním v rámci dědické smlouvy. Budeme-li však předpokládat, že odkaz je zřízen v rámci dědické smlouvy pro třetí osobu, pak lze konstatovat, že odkaz je zřízen bez souhlasu obmyšleného, tedy odkazovníka, a proto jde o jednostranné právní jednání. Je zcela na libovůli zůstavitele, zda zřídí odkaz a v čí prospěch tak učiní. Oproti tomu darování pro případ smrti nemůže být, stejně jako prosté darování, jednostranným právním jednáním, neboť se vyžaduje vůle nejen dárce obdarovat, ale i obdarovaného dar přijmout. Jedná se tedy nepochybně o právní jednání dvoustranné.

Jak bylo již uvedeno výše, je platné zřízení odkazu závislé na platném pořízení pro případ smrti. Odkaz je tedy integrální součástí závěti, dovětku či dědické smlouvy, které musí být vždy písemné, kdežto darování pro případ smrti je dvoustranné právní jednání – smlouva, a to výhradně písemná, přičemž není stanovena podmínka, aby byla součástí jiného právního jednání, ať *inter vivos* či *mortis causa*.

Konečné konstatování, zda jde o nástupnictví singulární či universální bylo v této práci již mnohokrát uvedeno. Lze tedy jen připomenout, že na rozdíl od odkazu, který je ovládán principem singulární sukcese je darování pro případ smrti ovládáno zásadou universálního právního nástupnictví.

Z výše provedené analýzy lze tedy konstatovat, že systematické začlenění odkazu do dědického práva lze odůvodnit co do jednání *mortis causa*, druhu právního jednání z pohledu počtu stran a zákonné formy, jež spočívá v povinnosti integrální součástí odkazu v pořízení pro případ smrti. Jednání *mortis causa* je v podstatě vůdčí ideou dědického práva a z tohoto pohledu je tedy systematické začlenění odkazu do dědického práva asi nejvíce opodstatnitelné.

Rovněž nelze přehlížet skutečnost, že odkaz lze platně zřídit jen v pořízení pro případ smrti, který je obsažen v ustanoveních občanského zákoníku, která upravují dědické právo.

15. Odkaz de lege ferenda

V předchozích částech této práce bylo několikrát konstatováno, že současná česká právní úprava odkazu, která představuje jeden ze znovuoživených instrumentů dědického práva, je v mnoha místech velmi nejasná a lze tak mít důvodně za to, že v praxi bude lidem, potencionálním zůstavitelům, ale i dědicům a odkazovníkům činit nemalé problémy. Je tedy nasnadě uvažovat o zpřesňující novele, která by osvětlila temná místa odkazu, ale i institutu, odkazu velmi blízkému, jako je darování pro případ smrti.

Za zásadní považuje autor zpřesnění procesního postavení odkazovníka v řízení o pozůstalosti, neboť má za to, že zde je zákonodárcem ponechána značně velká mezera. Jak bylo uvedeno výše, v průběhu řízení o pozůstalosti může samotná přítomnost odkazovníka, který se pouze vyjádří k projednávané věci pomoci natolik, že případné svízelné situace v řízení mohou být zcela vyloučeny. Zákonodárcova vůle nezačlenit odkazovníka, jako jeden ze subjektů dědického řízení, je přiměřená a pro praxi pochopitelná. Vždyť současným trendem civilního řízení je oprostít se od „zbytečných“ komplikací, které jsou často způsobeny značnou pluralitou účastníků řízení. Odkazovníku by však bylo možné přiznat takové, zákonem určené a jasné postavení v dědickém řízení, které by nikoli stěžovalo rychlost průběhu řízení, nýbrž naopak. Účast odkazovníka při projednávání pozůstalosti by měla být povinná, přičemž jeho jedinou úlohou by bylo vyjadřovat se k předkládaným návrhům tak, aby byla pozůstalost projednána bez zbytečných průtahů. Vhodným by se v takovém případě jevilo vyjádření s velmi krátkou lhůtou.

Další zásadní nedostatek shledává autor v nedostatečné úpravě falcidiánské kvarty. Autor, jakožto milovník římského práva, kvituje přímý odkaz důvodové zprávy na římské právo, ale nelze jinak než upřímně zhodnotit, že běžný občan, pro něhož je kodex určen, zde může neprávem nabýt dojmu, že právní úprava je pro něj složitá a obsahuje nepříliš šťastné formulace či odkazy na prameny, které jakožto laik ani mnohdy nedohledá. Za zdůraznění stojí skutečnost, že kodex neobsahuje postup výpočtu falcidiánské kvarty, a dokonce ani dobu rozhodnou pro její výpočet. Tento stav autor považuje za velmi nešťastný a domnívá se, že zákonodárce by měl vždy vytvářet takovou právní úpravu, která bude srozumitelná pro co nejširší okruh všech adresátů. Současný stav v podstatě nutí každého potencionálního dědice, který hodlá platně zřídit odkaz, vyhledat právní pomoc. Jak bylo uvedeno výše, současná právní úprava vytváří mnoho situací, kdy vůle projevená zůstavitelem, která hraje v řízení o pozůstalosti prim, nemusí být v praxi vždy zcela zřejmá a snadno tak dojde k jejímu naprostému popření, které je vždy nežádoucí.

Zatímco předchozí dva návrhy se zabývají spíše koncepčními změnami odkazu tak, aby bylo možné jej exaktněji vykládat, následující úvaha *de lege ferenda* se zabývá přímo kategorickým omezením odkazu co do jeho předmětu. Autor této práce považuje za velmi nevhodnou úpravu odkazu co do předmětu odkazu, když umožňuje zůstatit odkaz, jehož předmětem je věc „nemalé hodnoty“. Současné velmi liberální pojetí zůstavitelovy vůle je jistě bohužel a odráží všeobjímající demokratický princip a princip smluvní volnosti, ale lze se domnívat, že jisté omezení odkazů co do jeho předmětu by mohlo být ku prospěchu věci.

Odkaz má představovat jakési obdarování osoby pro případ smrti, kdy osoba odkazovníka může a nemusí odkaz přijmout, avšak až po smrti zůstavitele. Osoba odkazovníka nenese žádné náklady na odměnu notáře, ani jiné daňové povinnosti, neurčil-li zůstavitel jinak. Je však zřejmé, ostatně na mnoha místech této práce na toto bylo poukázáno, že odkaz může být zneužit v neprospěch dědiců, respektive může být zneužit ve prospěch odkazovníka. Proto si autor představuje omezení předmětu odkazu pouze a výhradně na věci individuálně určené či hromadné movité věci, nepřesahující hodnotu 100 % průměrné mzdy zůstavitele, vypočtené k okamžiku jeho smrti a v případě osoby pobírající starobní důchod 100 % průměrné mzdy zůstavitele vypočtené k prvnímu dni, kdy mu vznikl nárok na starobní důchod.

V současné době je vůle zůstavitele vůdčí ideou, která není v rámci odkazu nijak limitována co do druhu věcí, které může odkázat. Typicky věci druhově určené, nejčastěji peníze, nejsou dle autorova mínění odrazem smyslu odkazu. Odkazem zůstavitel myslí na určitou osobu, jíž chce primárně majetkově prospět po jeho smrti tím, že jej finančně odmění. Principem je spíše odměnění takřkajíc „na památku“, či chcete-li „memento“. Jakým mementem by bylo odkázání finanční částky? Tím spíše je tato otázka aktuální, když je zde tolik diskutovaný institut darování pro případ smrti. Za typický předmět odkazu si autor představuje umělecké dílo, porcelánový servis, klenoty, knihu či knihovnu atd. Z pohledu teorie práva tedy pouze věci individuálně určené či hromadné.

Dalším nezbytným omezením co do způsobilosti předmětu odkazu je druh věci z pohledu, zda se jedná o movitost či nemovitost. Jak bylo řečeno v předcházejícím odstavci, není pravděpodobné, že by zůstavitel chtěl odkázat nemovitost, např. rodinný dům, ve kterém žije „na památku“. V těchto případech je daleko přiléhavější, aby nemovitost byla děděna, tedy na základě universální sukcese, a to se všemi výhodami i nevýhodami, které pro dědice z titulu jeho procesního postavení vyplývají.

I přes korektivy předmětu odkazu, které byly popsány výše, je pro zamezení „obcházení“ účelu omezení odkazů, jak si jej představuje autor, také zajistit, aby hodnota odkazů nepřesáhla

určitou jasně definovanou hranici, která bude individuálně určena do své výše tím způsobem, že hodnota odkazu nesmí přesáhnout 100 % průměrné měsíční mzdy zůstavitele, vypočtené k okamžiku jeho smrti. Dle autora je vhodné upravit pomyslnou hranici vždy individuálně pro ten který případ, a to výpočtem z jeho průměrné měsíční mzdy, neboť osoby si stanovují svůj životní standard a mají svá finanční měřítka zpravidla nastaveny s ohledem na své příjmy. Lze tedy předpokládat, že osoba s průměrným měsíčním příjmem v řádech sta tisíc korun českých se rozhodne odkázat „na památku“ věc v takovéto hodnotě. Naproti tomu u osoby, jejíž průměrný měsíční plat nedosahoval ani výše průměrné mzdy v ČR, nelze předpokládat, že hodlala odkázat „na památku“ věc v nominální hodnotě sta tisíc korun českých. Měřítka každé osoby jsou vždy rozdílná, a proto je nutné je diferencovat. Jistě se vybízí otázka, proč odkaz podrobovat finančnímu korektivu, když zde máme omezení v podobě falcidiánské kvarty a na nepřiměřené obtížení dědických podílů je tedy pamatováno.

Hodnota věci odkázané zůstavitelem, který pobírá starobní důchod, by neměla přesáhnout 100 % průměrné mzdy zůstavitele vypočtené k prvnímu dni, kdy mu vznikl nárok na starobní důchod. Jelikož bude zůstavitelem nejčastěji osoba pobírající starobní důchod, bylo by přiléhavé, aby výpočet odpovídal průměrné měsíční mzdě ke dni vzniku nároku na starobní důchod. Touto dikcí by se předešlo případným problémům ve chvíli, kdy zůstavitel ke dni smrti nepobíral odměnu ze závislé činnosti.

Autor nemá ambice při porušení omezení odkazu tak, jak bylo popsáno výše, sankcionovat absolutní neplatností. V případech, kdy se zůstavitel rozhodne odkázat výše uvedenou věc, by se na odkaz mělo pohlížet spíše jako na zřízení dědického práva k věci – *heres ex re certa*. Tento přístup považuje autor za vhodnější a pro současnou laickou veřejnost přijatelnější.

Autor výše rozebírá odkaz věci, která není jeho výlučným vlastnictvím. V této části polemizuje nad praktickými problémy vyplývajícími ze společného jmění manželů. V případě úmrtí jednoho z manželů nebude neobvyklé, že manželství trvalo dlouhá léta a manžel v podstatě nevlastní žádný majetek, který by byl v jeho výlučném vlastnictví. Zřídí-li odkaz k věci, která náleží do společného jmění manželů, pak se mu nikdy nemusí povést převést předmět odkazu na odkazovníka do jeho výlučného vlastnictví, ačkoli by šlo o běžnou věc. Zde je, zdá se, velký prostor pro úvahy, jak takový stav změnit.

Původní právní úprava, obsažená v ABGB, tento problém neupravovala, neboť neznala majetkové společenství manželů tak, jak jej známe dnes. Je však jisté, že absentující úprava odkazu v souvislosti se společným jměním manželů je trvale neudržitelná a soudy se s tímto problémem budou muset svou judikatorní činností náležitě vypořádat.

První možností, jak tento palčivý problém řešit je bezpochyby legislativní změna, která by umožnila zemřelému manželovi odkázat i to, co náleželo do společného jmění manželů, avšak musí jít pouze o věci, které zemřelý osobně využíval, a to nejčastěji sám. V praxi si tak lze představit, že by byly odkázány např. náramkové hodinky či šperky. Jak již autor uvedl v části 8.2.1. Předmět odkazu, zůstavit platně odkaz by dle jeho názoru bylo možné u věcí, s jejichž nakládáním za dobu trvání manželství by takové jednání bylo považováno za běžné ve smyslu ust. § 694 o. z. Považme například situaci, kdy se zůstavitel rozhodl odkázat věc, která je součástí společného jmění manželů a představuje hodnotu 0,5 % celkového společného jmění manželů. Pokud by například takovouto věc zůstavitel za svého života zcizil, druhý manžel by takovéto jednání zjevně nerozporoval. Ačkoli se může tato situace jevit poněkud krkolomná, je nutné si uvědomit, že v praxi k těmto situacím bude docházet nezřídka. Jak v praxi ukotvit četnost takových odkazů, kterými by zemřelý manžel *de facto* vyčerpával majetek ze společného jmění manželů je otázkou. Uvažovat je možné o korektivu v podobě vyčerpání nanejvýš jedné čtvrtiny majetku ve společném jmění manželů, tedy obrácena *falcidiánská kvarta*, kdy pozůstalému manželovi musí zůstat tři čtvrtiny majetku nezatížené odkazy.

Znovu začlenění darování pro případ smrti a s ním i zvolený způsob jeho vyjádření v zákoně považuje autor za zcela nevhodné, viz výše v část 10. Darování pro případ smrti, kde se autor věnuje této problematice blíže. Na tomto místě je však nutností vyjádřit názor, že by tento odkaz bylo vhodné ze zákoníku vyjmout, neboť v aplikační praxi může znamenat nemalé problémy. Tím spíše se autorovi tento institut jeví nadbytečný, když se zákonodárce navrácí k institutu odkazu. Je nepochybné, že tento institut má v historické perspektivě své místo, ale autor se domnívá, že v současné době českého moderního práva, které se sice navrácí ke svým kořenům rakouské římskoprávní civilistiky, avšak dnes již nemá své místo. Proto se autor domnívá, že odkládací podmínku smrti, kterou předchází občanský zákoník nedovoloval, má své místo i dnes.

Jak z výše uvedeného vyplývá, hlavní nedostatky současné právní úpravy shledává autor v nedostatečném postavení odkazovníka v řízení o pozůstalosti, *falcidiánské kvartě* a předmětu odkazu, který by měl být více podroben omezení co do jeho rozsahu a také absentující úpravě odkazu, kdy předmět odkazu náleží do společného jmění manželů a darování pro případ smrti. Všechny, autorem uváděné, úvahy *de lege ferenda* by bylo možné vyřešit novelou o. z. Vůle zákonodárce novelizovat v těchto částech zákon je však spíše negativní, a tak lze pravděpodobněji očekávat soudní ingerenci prostřednictvím judikatury.

Závěr

Česká právní úprava dědického práva, obsažená v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, která se navrácí k rakouské a římskoprávní tradici s sebou svou účinností k 1. lednu 2014 přinesla po více než 60 letech zcela odlišný, ale nikoli nový, pohled na dědické právo. Pro mnohé odborníky i laiky bylo zcela nevhodné načasování přijetí tak důležitého kodexu, který nabyl účinnosti po velmi krátké legisvakanci lhůtě, která trvala „pouhých“ 21 měsíců, a během kterých se nezdálo, že by politické tendence zvrátily účinnost zákoníku. Nyní, po více než čtyřech a půl letech od jeho účinnosti můžeme konstatovat, že občanský zákoník je považován za krok správným směrem. Právě právo je nejcitlivější na společenské změny a není tak pochyb, že vyjádření těchto změn by mělo být, hned po ústavě, postavené na účtě k lidským právům a svobodám a na právním státě, nejmarkantnější právě na právní úpravě občanského práva, které se dotýká každého občana beze zbytku, a především dědické právo, které je tradičně jeho integrální součástí, využijeme všichni, ať už pasivně, či aktivně.

Jak bylo již v úvodu této práce nastíněno, záměrem této práce bylo podat jasný přehled o institutu dědického práva, který je ovládán principem singulární sukcese – odkazu *alias* legátu. Tento tradiční evropský institut je v české právní úpravě obsažen ve 38 ustanoveních občanského zákoníku. Je však nezbytné být v tomto ohledu kritickým, poněvadž po pečlivé analýze lze dojít k závěru, že zákonodárce opomenul upravit některé možné situace, které lze v aplikační praxi zaznamenat, např. absentující dostatečnou úpravu odkazu ve vztahu ke společnému jmění manželů.

Aby byla současná právní úprava odkazu snáze pochopitelná, a bylo možné zaznamenat její kontinuitu napříč staletími, bylo přistoupeno k historickému výkladu. Historický výklad se nejvíce věnoval římskoprávní úpravě a teorii, která se do občanského zákoníku značně promítl. Současná úprava odkazu dokonce spíše sleduje římskoprávní úpravu, respektive justiniánskou úpravu, více než právní úpravu rakouskou.¹⁴³ Dalším nezanedbatelným důvodem, proč se práce věnovala římskoprávní úpravě natolik podrobně je jistý obdiv k takové propracovanosti práva, která téměř hraničí s dokonalostí a je a jistě dlouho bude vzorem právních úprav napříč evropským kontinentem i v jiných zemích.

Dále se práce věnuje historickému výkladu právní úpravy odkazu ve středověkém právu na území současné ČR, Všeobecnému občanskému zákoníku a občanským zákoníkům po roce 1948. Zde byl autor motivován především snahou poskytnout ucelený přehled historického

---

¹⁴³ HORÁK, Ondřej. Dědictví a odkaz (k přechodu majetkových práv a povinností pro případ smrti). In *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 9, s. 305-310.

právního vývoje odkazu, a tak se věnuje jeho úpravě obsažené ve Vladislavském zřízení zemském a Koldínově kodifikaci městského práva. Následně se práce obecně věnuje vývoji dědického práva před přijetím stěžejního Všeobecného občanského zákoníku (ABGB) a nikdy nepřijatého vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Ačkoli tradiční rakouskou civilistiku navazující na římskoprávní úpravu dědického práva násilně přetrhla s nástupem nové vládnoucí garnitury komunistická ideologie, a to tak, že odkaz byl z počátku značně omezen při své aplikaci v praxi a následně úplně zrušen, věnuje se práce také těmto právním úpravám tak, aby byla zajištěna logická kontinuita vývoje dědického práva až po současnou právní úpravu.

Těžiště této práce je obsaženo v analýze pozitivněprávní úpravy odkazu obsažené v občanském zákoníku z roku 2012, nicméně věnuje se i otázkám procesním souvisejícím s procesním postavením odkazovníka v řízení o pozůstalosti.

Mimo obvyklá pojednání o odkazu obecně, jeho druzích, zřízení, zániku, odvolání, subjekty vztahu vznikajícího při plnění odkazu se práce zabývá především falcidiánskou kvartou, a to včetně způsobu jejího výpočtu, který není zákonem výslovně upraven, legisvakancním obdobím a jeho dopadem na zřízení odkazu, daňovou povinnost vyplývající z nabytí odkazu, ale i odkazu blízkce příbuznému odkazu, a sice darování pro případ smrti.

Ačkoli je práce zejména teoretická, nevyhýbá se praktickým otázkám, a to zejména využitím praktických příkladů, jak by bylo v praxi postupováno, neboť takto si čtenář může odkaz mnohem lépe představit.

Stěžejní část práce je věnována pozitivněprávní úpravě obsažené v občanském zákoníku z roku 2012 s využitím důvodové zprávy, jež blíže osvětluje úvahy a motivaci zákonodárce při tvorbě nové právní úpravy, ale také akademické komentáře. Tam kde je to vhodné, práce využívá též metody komparativní, neboť vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937, který nikdy nenabyl účinnosti, byl jednou z vůdčích idejí nového občanského zákoníku. Zde je však nutné podotknout, že současná právní úprava odkazu se s navrhovanou úpravou z roku 1937 natolik shoduje, že v textu práce si rozdílnosti nenašly příliš mnoho místa pro bližší charakteristiku.

Při psaní této práce bylo objeveno několik slabých míst současné právní úpravy odkazu, který sice v mnohém sleduje inspirační zdroj ABGB a vládní návrh zákona z roku 1937, nicméně tam, kde došlo ke koncepčním změnám, zákonodárce ne vždy zcela vhodně reagoval. Typickými příklady jsou darování pro případ smrti a vztah odkazu a společného jmění manželů.

Zatímco ve vztahu odkazu a darování pro případ smrti není zákonodárce zcela jednoznačný, neboť vytváří tzv. cyklické normy, které odkazují jedna na druhou a vždy

s rozdílným výsledkem „považuje se za odkaz“ versus „posuzuje se zpravidla jako odkaz“ v případech, kdy darování pro případ smrti nesplňuje všechny formální požadavky kladené zákonem. Autor v části *de lege ferenda* polemizuje nad adekvátností znovu začlenění darování pro případ smrti do občanského zákoníku, když již znovu obsahuje institut odkazu.

Na druhé straně je nevyjasněný vztah odkazu a společného jmění manželů. I na tuto problematiku se autor snaží najít odpověď, a to nejen v části *de lege ferenda*, ale i v části věnované předmětu odkazu.

V již vzpomínané části, věnující se odkazu v úvahách *de lege ferenda* autor konstatuje zejména skutečnost nepříliš jasné právní úpravy, která by měla být zpřesněna a také zjednodušena tak, aby byla laickou veřejností snadněji uchopitelná. Autor se osobně domnívá, že cílem každého zákonodárce je vytvoření takové právní úpravy, která bude jasná a v případě dědického práva bude její dikce natolik srozumitelná a nekomplikovaná, že bude být moci využita bez právní pomoci každým právně průměrně zdatným občanem. Úvahy *de lege ferenda*, které autor vyjádřil v této práci, se zaměřily především na zpřesnění zákona, kdy volá po adekvátní novele, která by nejasnosti odstranila. Jako hlavní nedostatky současné právní úpravy shledává autor v nedostatečném postavení odkazovníka v řízení o pozůstalosti, způsobu vyjádření falcidiánské kvarty a předmětu odkazu, který by měl být více podroben omezení co do jeho rozsahu, absentující úpravě odkazu, kdy předmět odkazu náleží do společného jmění manželů a také darování pro případ smrti, které bude vedle odkazu budít spíše aplikační problémy.

Práce jako celek odpovídá na mnoho teoretických, ale i praktických otázek týkajících se zejména legislativního řešení daného institutu, a to mnohdy velmi kriticky. Je však nezbytné uvést, že znovuzavedení odkazu je jistě krokem správným směrem. Vůle zůstavitele byla jistě značně motivována snahou navázat na původní, násilně přerušenu tradici, avšak z dnešního pohledu můžeme jednoznačně konstatovat, že odkaz je institutem, který je potřebný, a také vhodný. Vůle zůstavitele, která je směrodatná, by měla být podpořena takovou právní úpravou, která mu umožní co možná nejpestřejší možnosti, jak naložit se svým majetkem *mortis causa*. I přes mnohé kritické postoje autor tedy se znovuzavedením odkazu souhlasí, avšak není zcela ochoten připustit adekvátnost existence právní úpravy odkazu a *donatio mortis causa* vedle sebe, tak jak jsou obsaženy v občanském zákoníku.

V úvodu práce byly položeny mnohé otázky, na které se autor snažil najít odpověď postupně v průběhu práce. Stále živou otázkou však je a asi i na dlouhá léta zůstane, zda bylo znovuzavedení odkazu krokem správným směrem, tedy zda je veřejností využíván k tomu účelu, pro který byl vytvořen. Je pravděpodobné, že tato otázka bude zodpovězena až s nástupem

pořízení pro případ smrti generace, která vyrostla za účinnosti této právní úpravy, nejkuli až generaci po ní následující.

Seznam zkratek

ABGB	Allgemeine Bürgerliches Gesetzbuch
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
č.	číslo
čl.	článek
ČR	Česká republika
ČSFR	Česká a Slovenská federativní republika
ČSR	Československá republika
Gl. U.	Sbírka rozhodnutí Glaser-Unger
Kč	Koruna česká (měnová jednotka České republiky)
KSČ	Komunistická strana Československa
LDT	Lex Duodecim Tabularum
n. l.	našeho letopočtu
např.	například
o. z.	Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů)
ObčZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
odst.	odstavec
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZO	obecný zákoník občanský – recipovaný ABGB
písm.	písmeno
př. n. l.	před našim letopočtem
PS P ČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
resp.	respektive
ř. z.	říšský zákoník (sbírka císařských patentů, zákonů, nařízení a státních smluv)
S P ČR	Senát Parlamentu České republiky
Sb. z. a n.	Sbírka zákonů a nařízení
Sb. z. s.	Sbírka zákonů soudních
Sb.	Sbírka zákonů (český promulgační list)
SR	Slovenská republika

SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
stol.	století
tj.	to jest
tzv.	tak zvaný
ust.	ustanovení
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VINZ 1937	Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník (1937)
ZGB	Zivilgesetzbuch
ZOK	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použité literatury

1. Seznam použité literatury

ADAMOVIČ, Karolína; SÝKORA, Antonín. *Dědické zemské právo v české historii. K obsahu českého zemského hmotného dědického práva od patrimoniálního státu do poloviny 17. století se zvláštním zřetelem k Obnovenému zřízení zemskému, Deklaratoriím a Novelám*. Brno : KEY Publishing s.r.o., 2013. 127 s. ISBN 978-80-7418-196-2.

ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt*. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. 1107 s. ISBN 978-80-7357-517-5.

BLAHO, Peter; SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones. Justiniánské instituce*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2010. 411 s. ISBN 978-80-246-1749-7.

ČERNOCH, Radek. Praktický návod k výpočtu Falcidiánské kvarty dle § 1598 NOZ. In *Ad Notam*. ISSN 1211-0558, 2015, roč. 21, č. 4, s. 12-15.

ČERNOCH, Radek. Vztah Falcidiánské kvarty a povinného dílu. In STLOUKALOVÁ, Kamila (ed.). *Soudobé reflexe římského práva. Římské právo v moderních kodifikacích*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015. 310 s. ISBN 978-80-87975-29-9.

DADUOVÁ, Martina; HORÁK, Ondřej. Nové dědické právo a meziválečná rekonstrukce. In *Ad Notam*. ISSN 1211-0558, 2016, roč. 22, č. 1, s. 8-12.

ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Nakladatelství Sagit, a. s., 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

ELISCHER, David. *Darování a jeho podoby v novém soukromém právu*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 240 s. ISBN 978-80-7552-298-6.

HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 1998. 708 s. ISBN 80-7179-056-7.

HENDRYCH, Dušan a kol. *Právnický slovník*. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. 1481 s. ISBN 978-80-7400-059-1.

HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 6. vydání. Bratislava : Nákladem právnické fakulty University Komenského, 1927. 656 s. bez ISBN.

HORÁK, Ondřej a kol. *Absolutní majetková práva z historicko-srovnávací perspektivy. Vybrané otázky*. 1. vydání. Praha : Leges, 2017. 160s. ISBN 978-80-7502-189-2.

HORÁK, Ondřej. Darování pro případ smrti a ochrana dědiců (k diskusi o novelizaci občanského zákoníku). In *Právní rozhledy*. ISSN 1210-6410, 2014, roč. 22, č. 22, s. 783-785.

HORÁK, Ondřej. Dědictví a odkaz (k přechodu majetkových práv a povinností pro případ smrti). In *Právní rozhledy*. ISSN 1210-6410, 2015, roč. 23, č. 9, s. 305-310.

HORÁK, Ondřej. Falcidiánská kvarta v novém občanském zákoníku. In *Zpravodaj Jednoty českých právníků*. Bez ISSN, 2013, roč. 23, č. 1, s. 49 - 52.

HORÁK, Ondřej. Nabývání majetku zůstavitele a nahodilá zkáza věci. In *Ad Notam*. ISSN 1211-0558, 2015, roč. 21, č. 6, s. 3-7.

CHALUPA, Ivan; REITERMAN, David; MUZIKÁŘ, Martin. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX*. Praha : C. H. Beck, 2018. 180 s. ISBN 978-80-7400-684-5.

KADLECOVÁ, Marta. *Několik kapitol středověkého soukromého práva*. Brno : Masarykova univerzita – právnická fakulta, 1994. 46 s. ISBN 80-210-0833-4.

KINCL, Jaromír. *Gaius : Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. 326 s. ISBN 978-80-7380-054-3.

KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1.

KLEIN, Šimon. Dědická smlouva a darování pro případ smrti. In *Ad Notam*. ISSN 1211-0558, 2013, roč. 19, č. 4, s. 14-17.

KLEIN, Šimon. Odkaz a dědění konkrétně určených věcí v NOZ. In *Ad Notam*. ISSN 1211-0558, 2013, roč. 19, č. 2, s. 5-6.

KRČMÁŘ, Jan. O reformě občanského práva. In *Obzor národohospodářský*. 1916, roč. 21, s. 409-412.

KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2014. 1384 s. ISBN 978-80-7478-411-8.

KUKLÍK, Jan. Všeobecný zákoník občanský (ABGB) v československém právu 1918-1950. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed.). *200 let ABGB – od kodifikace k rekodifikaci českého občanského práva*. Praha : Leges, 2011. 160 s. ISBN 978-80-87576-03-8.

MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha : Leges, 2011. 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.

NOVÁK, David. Pořízení o věci nepatřící zůstaviteli. In *Ad Notam*. ISSN 1211-0558, 2016, roč. 22, č. 6, s. 15-16.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi : Díl III*. Reprint původního vydání. Praha : ASPI Publishing, 2002. ISBN 80-85963-74-4.

SALÁK, Pavel. Heres ex re certa versus singulární sukcese. In STLOUKALOVÁ, Kamila (ed.). *Soudobé reflexe římského práva. Římské právo v moderních kodifikacích*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015. 310 s. ISBN 978-80-87975-29-9.

SALÁK, Pavel. K pojmu fideikomis a jeho pozici v římském právu a novověkém právu. In *Právní rozhledy*. ISSN 1210-6410, 2014, roč. 22, č. 12, s. 432-437.

SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky : Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2012. 1019 s. ISBN 978-80-7418-146-7.

SCHINDLER, Filip. Odkazy – způsob nabytí mortis causa mimo univerzální sukcesí. In *Ad Notam*. ISSN 1211-0558, 2013, roč. 19, č. 5, s. 7-8.

SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 350 s. ISBN 978-80-7380-334-6.

SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského II. díl*. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011. 356 s. ISBN 978-80-7357-616-5.

SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. 2. vydání. Praha : Vesmír, 1926. 104 s.

SVOBODA, Emil. *Poutník za hranice pozitivistických kruhů. Výbor z díla*. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2018. ISBN 978-80-7598-007-6.

SVOBODA, Jíří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha : C. H. Beck, 2014. 408 s. ISBN 978-80-7400-266-3.

ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. In *Ad Notam*. ISSN 1211-0558, 2012, roč. 18, č. 3, s. 3-8.

ŠEŠINA, Martin. Postavení odkazovníka v řízení o pozůstalosti. In *Ad Notam*. ISSN 1211-0558, 2015, roč. 21, č. 4, s. 8-11.

ŠEŠINA, Martin. Postavení odkazovníka v řízení o pozůstalosti. In *Ad Notam*. ISSN 1211-0558, 2015, roč. 21, č. 4, s. 8-11.

ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. 728 s. ISBN 978-80-7478-579-5.

TALANDA, Adam. Darování pro případ smrti – trojský kůň dědického práva. In *Právní rozhledy*. ISSN 1210-6410, 2015, roč. 23, č. 13-14, s. 474-781.

TILSCH, E. 2014. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní : Část I*. Reprint. Praha : Wolters Kluwer, 2014. 155 s. ISBN 978-80-7478-713-3.

URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2001. 131 s. ISBN 80-7179-504-6.

VOJÁČEK, Ladislav; TAUCHEN, Jaromír; SCHELLE, Karel (eds.). *Proměny soukromého práva. Sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB*. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2011. 437 s. ISBN 978-80-210-5613-8.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie. [online] [cit. 2018-08-26]. Dostupné na <<http://www.koeblergerhard.de/Fontes/ABGB1811.htm>>.

BĚLOVSKÝ, Petr. *Občanské právo*. In BOBEK, Michal, MOLEK, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.). *Komunistické právo v Československu : kapitoly z dějin bezpráví*. 2009 [online]. Brno : Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, 2009, [cit. 2018-08-26]. s 425-462. Dostupné na <http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/15_425-462_komunistickepravo-cz_Belovsky_Obcanske-pravo.pdf>.

NEVRKLA, Luboš. Návrat odkazu do úpravy dědického práva. In *epravo.cz* [online]. 2014 [cit. 2018-08-26]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/navrat-odkazu-do-upravy-dedickeho-prava-95956.html>>. ISSN 1213-189X.

3. Seznam použitých právních předpisů

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., ústava Československé socialistické republiky

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Patent č. 946/1811 Sb. z. s., Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie, (ABGB); Kniha všeobecných zákonů městských

Císařský patent č. 223 ř. z. z 24. října 1852, o ustanoveních týkajících se výroby, obchodu a držení zbraní a věcí muničních a nošení zbraní

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon České národní rady č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 96/1993 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu a o změně zákona č. 156/2000 Sb., o ověřování střelných zbraní, střeliva a pyrotechnických předmětů a o změně zákona č. 288/1995 Sb., o střelných zbraních a střelivu (zákon o střelných zbraních), ve znění zákona č. 13/1998 Sb., a zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Zákonné opatření Senátu č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí, ve znění pozdějších předpisů

4. Seznam použité judikatury

Rozhodnutí Gl. U. 11.777, citováno dle ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 271.

Rozhodnutí Gl. U. 1317, citováno dle ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi : Díl III.* Reprint původního vydání. Praha : ASPI Publishing, 2002. s. 243.

Rozhodnutí Gl. U. 12.547, citováno dle ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 307.

Rozhodnutí Gl. U. 269, citováno dle ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 254.

Rozhodnutí Gl. U. 15.277, citováno dle ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 254.

Rozhodnutí Gl. U. 14.558, citováno dle ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 274.

Rozhodnutí G. Z. 1856, č. 131 citováno dle ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. s. 274.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1303/2000

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2009, sp. zn. 21 Cdo 427/2008, uveřejněné pod číslem 14/2010 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní.

5. Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku z roku 1950. In SCHELLE, K., TAUCHEN, J. 2012. *Občanské zákoníky : Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů.* 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2012. ISBN 978-80-7418-146-7. [DVD-ROM].

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku z roku 1964. In SCHELLE, K., TAUCHEN, J. 2012. *Občanské zákoníky : Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů.* 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2012. ISBN 978-80-7418-146-7. [DVD-ROM].

Odkaz

Abstrakt

Tato práce se věnuje otázkám odkazu, jakožto institutu dědického práva podle české právní úpravy obsažené v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Opětovné začlenění odkazu do českého dědického práva nastalo po více než 50 letech, a tak je tento institut zejména laické veřejnosti poměrně neznámý. Odkaz, který je ovládán principem singulární sukcese je odklonem od základní zásady dědického práva v České republice, a sice sukcese universální. Toto oživení tradičního institutu dědického práva s sebou přináší mnohé teoretické i aplikační otázky, na které se tato práce snaží najít odpovědi a poukázat na slabá místa právní úpravy.

V této práci bylo využito zejména výkladu historického v částech, zabývajících se právní úpravou obsaženou v právních předpisech předcházejících současnému občanskému zákoníku, a to počínaje římskoprávní úpravou, přes středověké dědické právo až k všeobecnému občanskému zákoníku, vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937 a občanských zákoníků po únorové revoluci v roce 1948. Vzhledem k návaznosti současné právní úpravy na všeobecný občanský zákoník i římskoprávní úpravu se práce nevyhýbá komparativní metodě tam, kde je to vhodné. V části *de lege lata* se práce věnuje výkladu teleologickému, gramatickému a popisnému pozitivněprávní úpravy, a to v co možná nejširším měřítku, včetně souvislostí s institutem darování pro případ smrti a procesních otázek spojených s postavením odkazovníka v řízení o pozůstalosti. V závěru se práce nevyhýbá ani kritickému postoji vůči současné právní úpravě, která je na mnoha místech neúplná a pro širokou veřejnost často nesrozumitelná a komplikovaná, a to úvahami *de lege ferenda*. Právě v části *de lege ferenda* práce obsahuje návrhy řešení temných míst právní úpravy, jako je zákonná novela, kterou považují i někteří členové odborné veřejnosti za nutnou a naléhavou.

Práce odpovídá na mnohé teoretické, ale i praktické otázky odkazu, a to za použití vhodné kazuistiky. V samém závěru práce je odkaz hodnocen jako vhodný institut dědického práva, kterým se navazuje na mnohaletou právní tradici a je tedy nepochybné, že tento institut bude v průběhu let osvojen širokou veřejností. K urychlení tohoto procesu by jistě napomohlo zjednodušení a zpřesnění tak, aby byl odkaz snáze uchopitelný právně méně zdatným členům společnosti.

Klíčová slova: odkaz, odkazovník, singulární sukcese, dědické právo, občanský zákoník

Legacy

Abstract

This thesis examines the issues concerning a bequest, as a concept in inheritance law according to Czech legislation contained in Act No. 89/2012 Sb., the Civil Code. The reintroduction of the bequest to Czech inheritance law occurred after more than 50 years, so this concept is relatively unknown to the general public. A bequest that is governed by the principle of singular succession is a departure from the fundamental principle of inheritance law in the Czech Republic, namely universal succession. The restoration of this traditional concept of inheritance law brings many issues, both in theory and application, to which this thesis endeavours to find answers and point to weaknesses in the legal regulation.

In this thesis, the historical interpretation in the parts dealing with the legal regulation contained in the legal regulations preceding the current Civil Code was used in particular, starting with the Roman-law legislation, through the medieval inheritance law to the general Civil Code, the government's draft of the Civil Code of 1937 and of the Civil Codes after the February 1948 Revolution. Due to the continuity of the current legal regulation from the General Civil Code and the Roman-law legislation, the thesis incorporates a comparative method where appropriate. In the *de lege lata* section, the thesis focuses on using the interpretation of teleological, grammatical and descriptive interpretations, on positive legislation, in the widest possible scale, including links with the concept of donation in case of death and procedural issues related to the status of the legatee in the inheritance proceedings. In closing, the thesis does not avoid a critical attitude towards current legislation, which is incomplete in many places and often incomprehensible and complicated for the general public, with *de lege ferenda* considerations. It is in the *de lege ferenda* section where the thesis contains proposals for solutions to the obscure points of legislation, such as a legal amendment that even some members of the professional community deem necessary and urgent.

The thesis answers many theoretical as well as practical questions regarding a bequest, using appropriate case interpretation. At the very conclusion of the thesis, the bequest is considered to be an appropriate inheritance concept, which follows from a long-standing legal tradition, and there is no doubt that this concept will be adopted by the general public over the years. Speeding up this process would be certainly supported by simplification and improvements in accuracy so that the bequest is easier to understand by the legally less informed members of society.

Keywords: Legacy, Legatee, singular succession, Law Of Inheritance, Civil Code